د پوهنې وزارت

پښتو

اووم ټولگی

(د دري ژبو لپاره)

پښتو

اووم ټولگی (د دري ژبو لپاره)

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی — دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی — د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو — د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، گوجر دي — پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي — هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیږي — لکه لمر پر شنه آسمان

بسم الله الرحمن الرحیم

د پوهنې وزارت

پښتو

اووم ټولګی

(د دري ژبو لپاره)

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هـ.ش.

د کتاب ځانګړتیاوې

مضمون: پښتو
مؤلفين: د تعليمي نصاب د پښتو برخې د درسي کتابونو مؤلفين
اډيټ کوونکي: د پښتو ژبې د اډيټ ديپارټمنټ غړي
ټولګی: اووم
د متن ژبه: پښتو (د دري ژبو لپاره)
انکشاف ورکوونکی: د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تأليف لوی رياست
خپروونکی: د پوهنې وزارت د اړيکو او عامه پوهاوي رياست
د چاپ کال: ۱۳۹۸ هجري شمسي
د چاپ ځای: کابل
چاپخونه:
برېښناليک پته: curriculum@moe.gov.af

د درسي کتابونو د چاپ، وېش او پلورلو حق د افغانستان اسلامي جمهوريت د پوهنې وزارت سره محفوظ دی. په بازار کې يې پلورل او پېرودل منع دي. له سرغړوونکو سره قانوني چلندکيږي.

د پوهنې د وزیر پیغام

اقرأ باسم ربک

د لوی او ښونکي خدای ﷻ شکر په ځای کوو، چې موږ ته یې ژوند رابښلی، او د لوست او لیک له نعمت څخه یې برخمن کړي یو، او د الله تعالی پر وروستي پیغمبر محمد مصطفی ﷺ چې الهي لومړنی پیغام ورته (لوستل) و، درود وایو.

څرنګه چې ټولو ته ښکاره ده ۱۳۹۷ هجري لمریز کال د پوهنې د کال په نامه ونومول شو، له دې امله به د ګران هېواد ښوونیز نظام، د ژورو بدلونونو شاهد وي. ښوونکی، زده‌کوونکی، کتاب، ښوونځی، اداره او د والدینو شوراګانې د هېواد د پوهنیز نظام شپږګوني بنسټیز عناصر بلل کیږي، چې د هېواد د ښوونې او روزنې په پراختیا او پرمختیا کې مهم رول لري. په داسې مهم وخت کې د افغانستان د پوهنې وزارت د مشرتابه مقام، د هېواد په ښوونیز نظام کې د ودې او پراختیا په لور بنسټیزو بدلونونو ته ژمن دی.

له همدې امله د ښوونیز نصاب اصلاح او پراختیا، د پوهنې وزارت له مهمو لومړیتوبونو څخه دي. همدارنګه په ښوونځیو، مدرسو او ټولو دولتي او خصوصي ښوونیزو تأسیساتو کې، د درسي کتابونو محتوا، کیفیت او توزیع ته پاملرنه د پوهنې وزارت د چارو په سر کې ځای لري. موږ په دې باور یو، چې د باکیفیته درسي کتابونو له شتون پرته، د ښوونې او روزنې اساسي اهدافو ته رسېدلی نشو.

پورتنیو موخو ته د رسېدو او د اغېزناک ښوونیز نظام د رامنځته کولو لپاره، د راتلونکي نسل د روزونکو په توګه، د هېواد له ټولو زړه سواندو ښوونکو، استادانو او مسلکي مدیرانو څخه په درناوي هیله کوم، چې د هېواد بچیانو ته دې د درسي کتابونو په تدریس، او د محتوا په لېږدولو کې، هیڅ ډول هڅه او هاند ونه سپموي، او د یوه فعال او په دیني، ملي او انتقادي تفکر سمبال نسل په روزنه کې، زیار او کوښښ وکړي. هره ورځ د ژمنې په نوي کولو او د مسؤولیت په درک سره، په دې نیت لوست پیل کړي، چې د نن ورځې ګران زده‌کوونکي به سبا د یوه پرمختللي افغانستان معماران، او د ټولنې متمدن او ګټور اوسېدونکي وي.

همدا راز له خوږو زده کوونکو څخه، چې د هېواد ارزښتناکه پانګه ده، غوښتنه لرم، څو له هر فرصت څخه ګټه پورته کړي، او د زده کړې په پروسه کې د ځیرکو او فعالو ګډونوالو په توګه، او ښوونکو ته په درناوي سره، له تدریس څخه ښه او اغېزناکه استفاده وکړي.

په پای کې د ښوونې او روزنې له ټولو پوهانو او د ښوونیز نصاب له مسلکي همکارانو څخه، چې د دې کتاب په لیکلو او چمتو کولو کې یې نه ستړې کېدونکې هلې ځلې کړې دي، مننه کوم، او د لوی خدای ﷻ له دربار څخه دوی ته په دې سپېڅلې او انسان جوړوونکې هڅې کې بریا غواړم.

د معیاري او پرمختللي ښوونیز نظام او د داسې ودان افغانستان په هیله چې وګړي یې خپلواک، پوه او سوکاله وي.

د پوهنې وزیر

دکتور محمد میرویس بلخي

فهرست

شمېره	سرلیکونه	مخ
لومړی لوست	د خدای ﷻ ستاینه	۱
دویم لوست	زموږ ګران پیغمبر ﷺ	۵
درېیم لوست	سوله او ژوند	۹
څلورم لوست	د (ی) ډولونه) سم لیکل او سم لوستل	۱۳
پنځم لوست	غوره ویناوې	۱۹
شپږم لوست	نېکمرغه کورنی	۲۳

اووم لوست	خپلواکي (شعر)	۲۷
اتم لوست	ډاکټر او ناروغ (خبرې اترې)	۳۱
نهم لوست	زده کړه	۳۷
لسم لوست	د يووالي ګټه	۴۱
يوولسم لوست	ښوونه او روزنه	۴۵
دولسم لوست	روغتيا	۴۹
ديارلسم لوست	د مطالعې ارزښت (خبرې اترې)	۵۳
څوارلسم لوست	کلمه، نوم او ډولونه يې	۵۷
پنځلسم لوست	جرګه	۶۳
شپاړسم لوست	کابل	۶۷
اوولسم لوست	غلې، مېوې (خبرې اترې)	۷۳
اتلسم لوست	پېژندګلوي (خبرې اترې)	۷۹
نولسم لوست	مېرمن الايي	۸۳
شلم لوست	صفت او ډولونه يې	۸۷
يوويشتم لوست	کتاب ښه ملګرى	۹۱
دوه ويشتم لوست	محمدګل خان مومند	۹۵
درويشتم لوست	املاء څه ته وايي؟	۹۹
څلرويشتم لوست	روزنيز شعر	۱۰۳
پنځه ويشتم لوست	لنډۍ	۱۰۷
شپږ ويشتم لوست	روزنيزه کيسه	۱۱۱
اوويشتم لوست	اخترونه	۱۱۵
اته ويشتم لوست	د کال وروستى لوست	۱۲۰
	ويپانګه	۱۲۳

لومړی لوست

د خدای ﷻ ستاینه

هر نېک کار د خدای ﷻ په پاک نامه پیلېږي. هر کار چې د خدای ﷻ په نامه پیل شي، پای یې نېکمرغه وي. له خدای ﷻ سره د مینې په پیدا کېدو د مسلمان په زړه کې د توحید روحیه رامنځته او پیاوړې کېږي. موږ د خدای ﷻ بنده ګان یو. په هر کار کې له خدای ﷻ څخه مرسته غواړو. دعا د عبادت ماغزه دي. باید له هر عبادت وروسته خدای ﷻ ته دعا وکړو او له هغه ﷻ څخه خیر او برکت وغواړو.

- موږ چا پیدا کړي یو؟
- ځمکه، اسمان او کاینات د چا پیدایښت دی؟

موږ ټول لوی خدای ﷻ پیداکړي یو. خدای ﷻ د ټولو مخلوقاتو پالونکی دی. خدای ﷻ ټولو مخلوقاتو ته روزي رسوي. که هغوی په ځمکې کې وي، تر ځمکې لاندې وي، په هوا کې وي، که په سیندونو کې وي او که په سمندرونو کې، ټول مخلوقات د خدای ﷻ ستاینه کوي او پر نعمتونو یې شکرونه باسي. موږ هر نیک کار د خدای ﷻ په پاک نامه پیلوو. تر خوړلو دمخه بسم الله ... وایو. هیڅ کار د خدای ﷻ له ارادې پرته نه کېږي. د کار له پیل څخه مخکې انشاء الله (که خدای وغواړي) ویل ښه دي. د خدای ﷻ عبادت د انسان مکلفیت دی. په عبادت د سړي روح او بدن آرامېږي. له عبادت څخه وروسته دعا کوو. په دعا کې خپلې ټولې اړتیاوې له خدایه غواړو.

د متن لنډیز:

ځمکه او آسمان د خدای ﷻ خلقت دی. انسانان، الوتونکي، څاروي او نور ټول موجودات خدای ﷻ پیداکړي دي. خدای ﷻ ډېر رحیم ذات دی، د خپلو بندګانو ګناهونه ښښي، خو شرط یې دادی چې انسان له خپل خدای ﷻ څخه ښښنه او مغفرت وغواړي.

فعالیتونه

۱ــ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووايي:

■ ستاسې په فکر د خدای ﷻ ستاینه ولې د کتاب په پیل کې راغلې ده؟

■ حمد څه ته وايي او موږ ولې د خدای تعالی ستاینه کوو؟

■ د حمد په ویلو زموږ په کار کې څه آساني رځي؟

۲ــ زده کوونکي دې په متن کې:

■ ورته او مشابه کلمې ولټوي او په جلا جلا کرښو کې دې ولیکي.

■ (ستاینه، رب، پیل، پای، نېکمرغه، پیاوړی، پالنې، توحید، نړۍ او لاربښوونه) کلمې دې معنا کړي او په جملو کې دې وکاروي.

۳ــ زده کوونکي دې د لاندې جملو معنا ولیکي:

((خدای ﷻ ډېر رحیم او مهربان دی. د خپلو پښېمانو بنده ګانو ګناهونه ببښي.

٤ــ زده کوونکي دې:

■ پورته حمد په لوړ آواز ولولي.

■ په څو جملو کې دې د خدای ﷻ په هکله د خپل احساس څرګندونه وکړي.

■ د پورته حمد په څېر دې په ساده ټکو کې د خدای ﷻ ستاینه وکړي.

٥- زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي او د هرې ډلې یو یو غړی دې، د لاندې بېلګې په څېر د بلې ډلې له غړي پوښتنې وکړي:

■ ته چا پیدا کړی یې؟

■ زه خدای ﷻ پیدا کړی یم.

- ته کله د خدای ﷻ شکر کوې؟
- د خوراك او څښاك پر وخت د خدای ﷻ شکر کوم.
- ځمکه او آسمانونه، غرونه او سیندونه چا پیدا کړي دي؟
- ځمکه، آسمانونه، غرونه او سیندونه خدای ﷻ پیدا کړي دي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د خدای ﷻ د ستاینې په هکله يو څو ساده جملې وليکي او په بل لوست کې دې په ټولګي کې د نورو تر مخه ولولي.

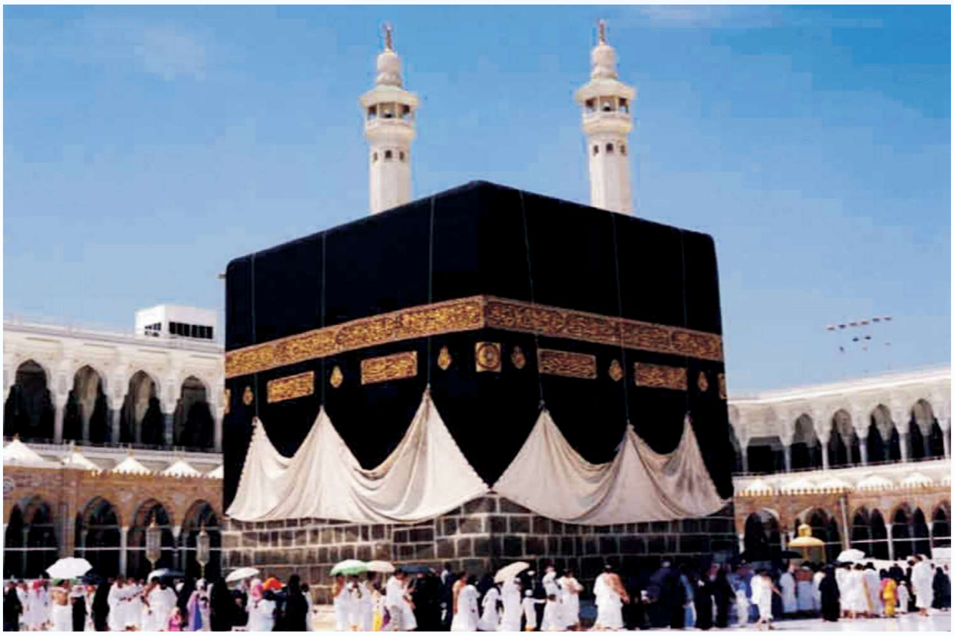

لومړی سلام، پسې کلام

زموږ ګران پیغمبر ﷺ

تاسو د ګران پیغمبر ﷺ د مبارك نامه په اوریدو څه وایئ؟

حضرت محمد ﷺ زموږ ګران پیغمبر دی. هغه په مکه مکرمه کې زیږیدلی دی. په ٤٠ کلنۍ کې پیغمبر شوی دی. قرآن کریم پر محمد ﷺ نازل شوی دی. د اسلام پیغمبر ډیر نیک خوی او غوره اخلاق درلودل. د هغه اخلاق او ژوند د مسلمانانو لپاره نمونه او مثال دی.

ښه اخلاق مسلمانان خپل پیغمبر ته نژدې کوي.

- پر کشرانو باندې د ګران پیغمبر د شفقت او مهربانۍ په هکله څه پوهیږئ؟
- د حضرت پیغمبر ﷺ وینا او کړو ته څه وایئ؟

حضرت محمد ﷺ د مسلمانانو پیغمبر دی. هغه خدای ﷻ ته ډېر گران او منلی دی. گران پیغمبر انسانانو ته د خدای لمانځنې او ښو چارو لارښوونه کړې. انسانانو ته یې د خدای ﷻ په امر سمه او کږه لاره ورپېژندلې ده. انسانان یې د یوه خدای ﷻ عبادت او بندگۍ ته بللي دي. حضرت محمد ﷺ د اسلام په پلي کېدو کې ډېر کړاوونه گاللي دي. د دنیا او اخرت خیر او نېکمرغي په اسلام کې پرته ده. زموږ گران پیغمبر ﷺ د ښو او غوره اخلاقو یوه نمونه وه. هغه فرمایلي وو: ((زه ددې لپاره رالېږل شوی یم چې نیک او ښه اخلاق بشپړ کړم.))

د متن لنډیز:

په پورته متن کې د خدای ﷻ د ستر پیغمبر حضرت محمد ﷺ یادونه او ستاینه شوې ده. د هغه کمال او حکمتونه هومره ډېر دي چې موږ یې شمېرلای نه شو. د اسلام ستر پیغمبر حضرت محمد ﷺ په ټولو ښېگڼو او نېکو اخلاقو ستایل شوی دی او موږ یې تل په مینه او درنښت یادوو. د خدای ﷻ گران او منلی پیغمبر د اخلاقو یوه نمونه وه.

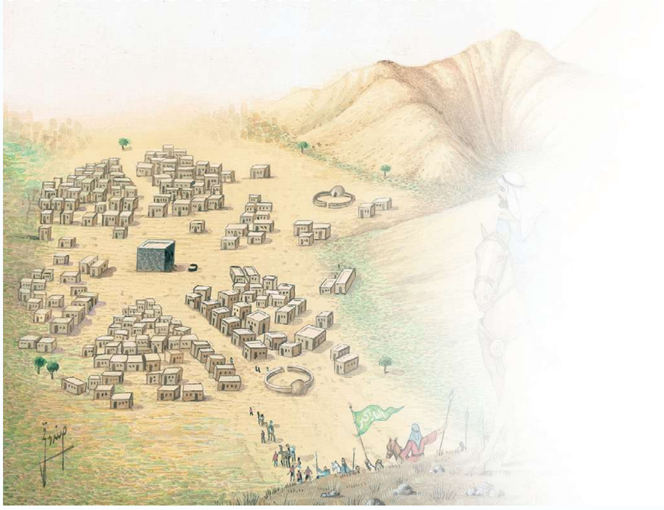

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې د لاندې نویو کلمو معنا د کتاب په پای کې ولټوي، ځان دې پرې وپوهوي او په جملو کې دې راوړي:

اوربېده (اوربېدل)، وروسته، زېربېدلی، ګومارل، غوره، درلودل، وینا، کړه، ستایلی، درنښت، مینه.

■ د لاندې جملو معنا په ساده ټکو کې ولیکئ:

((ګران پېغمبر انسانانو ته د خدای ﷻ لمانځنې او نېکو چارو لارښوونه کړې. انسانانو ته یې د خدای ﷻ په امر سمه او کږه لاره ښودلې ده. انسانان یې د یوه خدای ﷻ عبادت او بنده ګۍ ته رابللي دي.))

■ زده کوونکي دې په دریو ډلو کې د ګران پیغمبر ﷺ په اړه یوه، یوه ساده جمله ولیکي او د هغوی استازي دې نورو ته واوروي.

۲ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي:

■ د یوې ډلې غړي دې په وار سره پورته متن په لوړ آواز ولولي.

■ د دوېمې ډلې غړي دې په نوبت د پورته متن مفهوم په خپلو خبرو کې څرګند کړي.

۳ـ زده کوونکي دې:

■ په پورته متن کې عربي، دري او پښتو کلمې بېلې کړي.

■ په متن کې ورته اومشابه کلمې ولټوي.

■ د متن له مخې د پېغمبر ﷺ د اخلاقو په اړه خبرې وکړي.

٤ـ زده کوونکي دې پر دوو ډلو وویشل شي:

■ د لومړۍ ډلې غړي دې پوښتنې وکړي او د دویمې ډلې غړي دې په وار سره ځواب ورکړي. بېلګه وګورئ:

یو زده کوونکی: د مسلمانانو ګران پیغمبر ﷺ څه نومېږي؟

بل زده کوونکی: زموږ ګران پیغمبر حضرت محمد مصطفی ﷺ نومېږي.

٥ ـ د لاندې جملوتش ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ:

■ حضرت محمد ﷺ د مسلمانانو.............. پیغمبر دی.

■ هغه خدای ﷻ ته ډېر ګران او .... و.

■ ګران پیغمبر انسانانو ته د .... او .... چارو لارښوونه کړې.

■ انسانانو ته یې د خدای ﷻ په امر ...... او .... لاره ورښوولې ده.

■ حضرت محمد ﷺ د اسلام په پلې کېدو کې ډېر .... ګاللي دي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د حضرت محمد ﷺ د نیکو اخلاقو په اړه د خپل مور او پلار په مرسته په خپلو کتابچو کې څو لنډې، لنډې جملې ولیکي.

حضرت محمد ﷺ فرمایلي دي:

څوک چې پر کشرانو زړه سوی او د لویانو درناوی نه کوي، زما په ډله کې نه دی.

سوله او ژوند

- سوله څه ته وايي؟

جګړه تباهي راولي. انسانان وژني، کورونه يې ورانوي او له لوږې او ناروغيو سره يې مخامخ کوي. سوله رڼا ده. د ژوند نيکمرغي ده. په سوله کې خلک ښه ژوند کوي. هلکان او نجونې ښوونځيو ته ځي. هرڅوک په خپلو کارونو بوخت وي او بې له ډاره له يوه ځايه بل ځای ته ځي. هر انسان، او ځناور، سولې ته اړتيا لري.

- د سولې لپاره څه کول پکار دي؟
- که سوله نه وي، ژوند به څنګه وي؟

سوله او جګړه دوې کلمې دي. یو د بل ضد دي. سوله ژوند ته وایي او جګړه ورانی ته. سوله رڼا ده او جګړه تیاره. په رڼاکې انسان هر څهویني. تیاره د انسان سترګې پټوي. په جګړه کې ښوونځي تړل کیږي. هلکان او نجونې زده کړه نشي کولای. روغتونونه ورانیږي او ډاکټران د جګړې له ډاره تښتي. په سوله کې ښوونځي پرانیستي وي. هلکان او نجونې ټول زده کړه کوي. هرڅوک د خپل ژوند د ښه کېدو لپاره کار کوي. هېواد ودانیږي، صنعت پراخیږي او هېواد پرمختګ کوي. د هېواد په پرمختګ د هر چا ژوند ښه کیږي.

سوله د یوې ټولنې، یو ولس او یو هېواد د نېکمرغی نښه ده. کوم ولسونه او قومونه چې سوله خوښوي د هغوی راتلونکې روښانه اونېکمرغه وي. ژوند یې په خوښۍاو خوشحالۍتیریږي. ماشومان یې خپلې زده کړې کوي، زاړه او ځوانان یې د خپلو خلکو خدمت کوي. خپل هېواد ودانوي او له نورو ولسونو او هېوادونو سره ځانونه برابروي.

د متن لنډیز:

سوله د ژوند نوم دی. بې له سولې ژوند معنا نه لري. هېواد په سوله کې پرمختګ کوي. سوله خوښي ده. سوله روغتیا ده. په سولې کې ژوند دی، خوشحالي ده. موږ سولې ته تږي یو. موږ سوله غواړو. جګړه نه غواړو. جګړه تباهي راولي. جګړه ماشومان وژني. جګړه د بدمرغی نوم دی. تل دې سوله او تل دې وروروليي وي! هرڅوک د ښه ژوند او عزت خاوند کیږي. کار روزګار پیدا کوي. په سوله کې د هر چا حقونه معلوم وي او یو د بل حق نه تر پښو لاندې کوي. سوله یوه بشري اړتیا ده. موږ ټول باید د سولې د ټینګېدو لپاره هڅه وکړو.

خرګندونه

تر پښو لاندې کول:

یو شی تر پښو لاندې کول. دلته پر یو کار باندې سترګو پټولو ته وايي. لکه، په جګړه کې بشري حقونه تر پښو لاندې کېږي.

فعالیتونه

۱ــ زده کوونکي دې پر دريو ډلو ووېشل شي.

الف: له مخه ټاکل شوي دوه دوه زده کوونکي دې په وار سره د ټولګي مخې ته راشي او د لاندې بېلګې له مخې دې یو له بل سره د سولې پر موضوع خبرې اترې وکړي:

- زما سوله خوښېږي.
- زما هم خوښېږي. جګړه تباهي راولي.
- ...

ب: پنځه زده کوونکي دې په وار د ټولګي مخې ته راشي او د سولې په اړه دې په ساده ډول یوه دقیقه خبرې وکړي.

ج: شل تنه زده کوونکي دې په دوو ډلو کې په وار سره دا لاندې کلمې یو له بله وپوښتي او په لنډو جملو کې دې راوړي.

لوړه، ناروغي، مخامخ، رڼا، نېکمرغي، بوخت، ډار، اړتیا، ودان، روغتون، پرمختګ.

۲_ د لاندې جملو تش ځايونه په مناسبو کلمو په پنسل ډک کړئ:

- .... د ژوند نوم دی.
- بې له سولې .... معنا نه لري.
- هېواد په سوله کې .... کوي.
- هرڅوک د کار او .... خاوندان کېږي.
- سوله يوه .... اړتيا ده.
- موږ بايد د سولې لپاره .... او هڅه وکړو.

۳_ زده کوونکي دې په څلورو ډلو ووېشل شي. دوه ډلې دې په جلا ډول د سولې پر ګټو او دوه نورې دې د جګړې پر زيانونو خبرې وکړي. خپلې خبرې دې په څو لنډو جملو کې وليکي او بيا دې د هرې ډلې استازی په وار سره په ټولګي کې ولولي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په خپلو کورونو کې د سولې ګټې او د جګړې زيانونه سره پرتله کړي او په راتلونکي لوست کې دې خپله ليکنه ټولګي ته راوړي.

لومړنۍ دقت د وروستۍ پښېمانۍ مخه نيسي.
سقراط

د (ی) ډولونه

هره ژبه جلا غږونه او توري لري. په پښتو کې يو شمېر غږونه دي چې په بېلا بېلو (ی) گانو ښودل کېږي. (ی گانې) اصلا توري نه دي، بلکې غږونه دي. که دا غږونه د چا زده نه وي، نو د پښتو متن سم لوستلای او ليکلای نشي.

- که مو د (ی) بېلابېل ډولونه زده نه وي، آيا يو متن سم لوستلای يا ليکلای شو؟

ټولې ژبې ځانګړی جوړښت لري. زموږ د هېواد ژبې هم همداسې دي. دري خپل جوړښت لري او پښتو خپل. په پښتو ژبه کې څو غږونه دي چې په دري ژبه کې نشته. همدا راز د غږونو لپاره يو شمېر ليکنی نښې شته چې توري ورته وايي. د يو شمېر غږونو لپاره توري نشته، له دې امله په لوستلو کې ستونزې رامنځته کېږي. په پښتو ژبه کې پنځه غږونه دي، چې په کلمو کې د معنا د تغيير سبب کېږي. له دې جملې څخه يو يې هم (ی) ګانې دي. (ی) ګانې زياتره د کلمو په منځ او پای کې راځي او په بېلا بېلو بڼو ليکل کېږي. دلته يې له بېلګو سره ګورو:

۱ ـ نرمه (ی): هېڅ ټکی نه لري او يوازې د نارينه نومونو لپاره کارول کېږي، لکه: سړی، منګی، لرګی، زلمی، توريالی.

بېلګې يې په لاندې جملو کې وګورئ:

- يو سړی راروان او لرګی ورسره دی.
- منګی يې له سره ولويد.
- زلمی او توريالی نن سهار لاړل.

۲ ـ څرګنده (ي): د دې (ي) لاندې دوه ټکي څنګ پر څنګ ايښودل کېږي. زياتره د جمع او د نسبتي نومونو په پای کې راځي، لکه: سړي، منګي، لرګي، دوبي، موچي، پردي، خپلوي.

بېلګې يې په لاندې جملو کې وګورئ :

ـ سليم او وزير کاکا ډېر ښه سړي دي.
ـ کله کله پردي هم په کار راځي.
ـ خپلوي خوږه وي.
ـ موچي ته مې بوټان ورکړل.
ـ دوبي ته مې کالي ورکړل.

۳ _ اوږده (ي): هغې (ي) ته وايي چې لاندې ترې دوه سر پر سر ټکي راغلي وي. دا (ي) زياتره د مؤنثو نومونو په پای کې راځي، لکه: ادې، شيدې، ناوې، مستې.

بېلګې يې په لاندې جملو کې وګورئ:

ادې شيدې تومنه کوي.

د کاکا ناوې مستې جوړوي.

زرغونې ادې ته غږ کړ.

۴ _ د تانيث (ۍ): دې (ۍ) ته زورکيواله (ۍ) وايي چې د ښځينه نومونو په پای کې راځي. لکه: ډوډۍ، خولۍ، څوکۍ، سپوږمۍ، توريالۍ او نور.

بېلګې يې په لاندې جملو کې وګورئ:

_ ګلالۍ پر څوکۍ ناسته ده.

_ توريالۍ د احمد خولۍ پريمينځي.

_ هوسۍ ډوډۍ خوري.

۵ _ مخاطبه (ئ): دا (ئ) په وينا کې د زورکيوالې په څېر ويل کېږي او په امريه فعلونو کې راځي، لکه: خورئ، ځئ، کښينئ، پاڅېږئ، ودرېږئ.

يا دا لاندې جملې :

هلکانو ډوډۍ وخورئ.

ځئ لاړ شئ.

کښېنئ او درس ولولئ.

د متن لنډيز:

(ی) ګانې د پښتو ژبې غږونه دي. پنځه بېلا بېل ډولونه لري. د کلمو په منځ او پای کې راځي. پښتو (ی) ګانې دي چې هره یوه يې د کلمو معنا تغييروي. هر څوک چې د پښتو متنونه ليکي يا يې لولي، ددې (ی) ګانو او د هغو د غږونو زده کړه ورته زياته ضروري ده.

فعاليتونه

١ـ زده کوونکي دې پر پنځو ډلو وويشل شي.

الف: لومړۍ ډله دې په لاندې جملو کې د (ی) بېلا بېلې بڼې وګوري او اړوند ټکي دې ورلاندې کېږدي:

- تاسې په کوم ټولګي کې ياست؟
- زموږ کور ډېر لوی دی.
- د احمد خپلی شکېدلې ده.
- توريالی ښوونځي ته ځي.
- د زرګې ګېډه خوږېږي.

ب: دويمه ډله دې دا لاندې جملې بشپړې کړي:

- خپلوي .... وي.
- دوبي ته مې .... راوړل.
- ادې .... تومنه کوي.
- هوسی .... خوري.
- هلکانو .... وخوړې.

ج: دريمه ډله دې په لاندې کلمو کې نارينه (ی) پر ښځينه (ي) واړوي او بيا دې تلفظ او د معنا توپير په ګوته کړي:

سړی، لرګی،   منګی، توریالی، زرګی

د: څلورمه ډله دې په لاندې کلمو کې د (ی) ګانو نومونه ولیکي:

خولی، منګی، لرګي، لیکئ، ځي

هـ: پنځمه ډله دې پنځه ښځینه نومونه ولیکي چې په پای کې یې زورکیواله (ۍ) راغلې وي.

۲ــ زده کوونکي دې پر دوو ډلو وویشل شي او د دواړو ډلو یو، یو غړی دې په خپلو منځونو کې د لاندې بېلګې په څېر خبرې اترې وکړي:

- زرګیه، چېرته ځې؟
- کور ته ځم. ته چېرته ځې، زلمیه؟

۳ــ د زده کوونکو له منځ څخه دې دوه اته کسیزه ډلې جوړې شي او د یوې ډلې غړي دې د بلې ډلې له غړو څخه د لاندې کلمو د معنا پوښتنه وکړي او که وخت و، په جملو کې دې وکاروي:

غړونه، توري، څېر، توپیر، ځانګړی، جوړښت، لیکنی، ستونزه، بېلګه، نارینه، ښځینه، خپلوي، خوږه، تومنه.

٤ــ زده کوونکي دې لاندې متن ولولي او خالي ځایونه دې په مناسبو کلمو سره ډک کړي:

زما ... احمد دی. د کابل په اندرابیو کې ... یم. عمر مې ... کلونو ته رسیږي. د غازي لیسې د اووم ... زده کوونکی یم. پلار مې .... نومیږي. په کابل ښاروالۍ کې ... دی. زموږ ... په ژمي کې رخصت وي. د کابل ټول ښوونځي په ... کې رخصت وي. زه په .... کې کوښښ کوم. ښوونځي ته له تګ دمخه لوست ... .

۵ــ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي او دا لاندې محاوره دې تکرار کړي. ټول زده کوونکي دې هغه یاده کړي:

لومړی: وراره سترې مه شې!

دویم: کاکا په خیر اوسې، ته سترې مه شې!

لومړی: وراره چېرته روان یې؟

دویم: برکلي ته ځم.

لومړی: په برکلي کې څه کوې؟

دویم: هلته له ګلاب سره درس لولم. سبا مو د بیولوژۍ آزموینه ده.

لومړی: آزموینه مو پیل شوې ده؟

دویم: هو، کاکا. درې ورځې کیږي، چې پیل شوې ده.

لومړی: دا کومه آزموینه ده.

دویم: څلور نیم میاشتنۍ ده.

لومړی: څو ورځې دوام کوي؟

دویم: لس ورځې. بیا پنځلس ورځې رخصتیږو.

لومړی: ډېر ښه، رخصتي چېرته تېروې؟

دویم: چېرته به لاړشم کاکا کور کې کارونه لرم. زړه مې دی چې هغه سرته ورسوم.

لومړی: ښه، خدای ﷻ دې مل شه!

دویم: په خیر اوسې کاکا، د خدای په امان. په مخه دې ښه!

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د مور او پلار د حقونو په اړه یو څو کرښې ولیکي او بیا دې په متن کې پورته ټولې نومول شوې (ی) ګانې په نښه کړي او په بله ورځ دې په ټولګي کې د نورو ترمخه ولولي.

پنځم لوست

غوره ویناوې

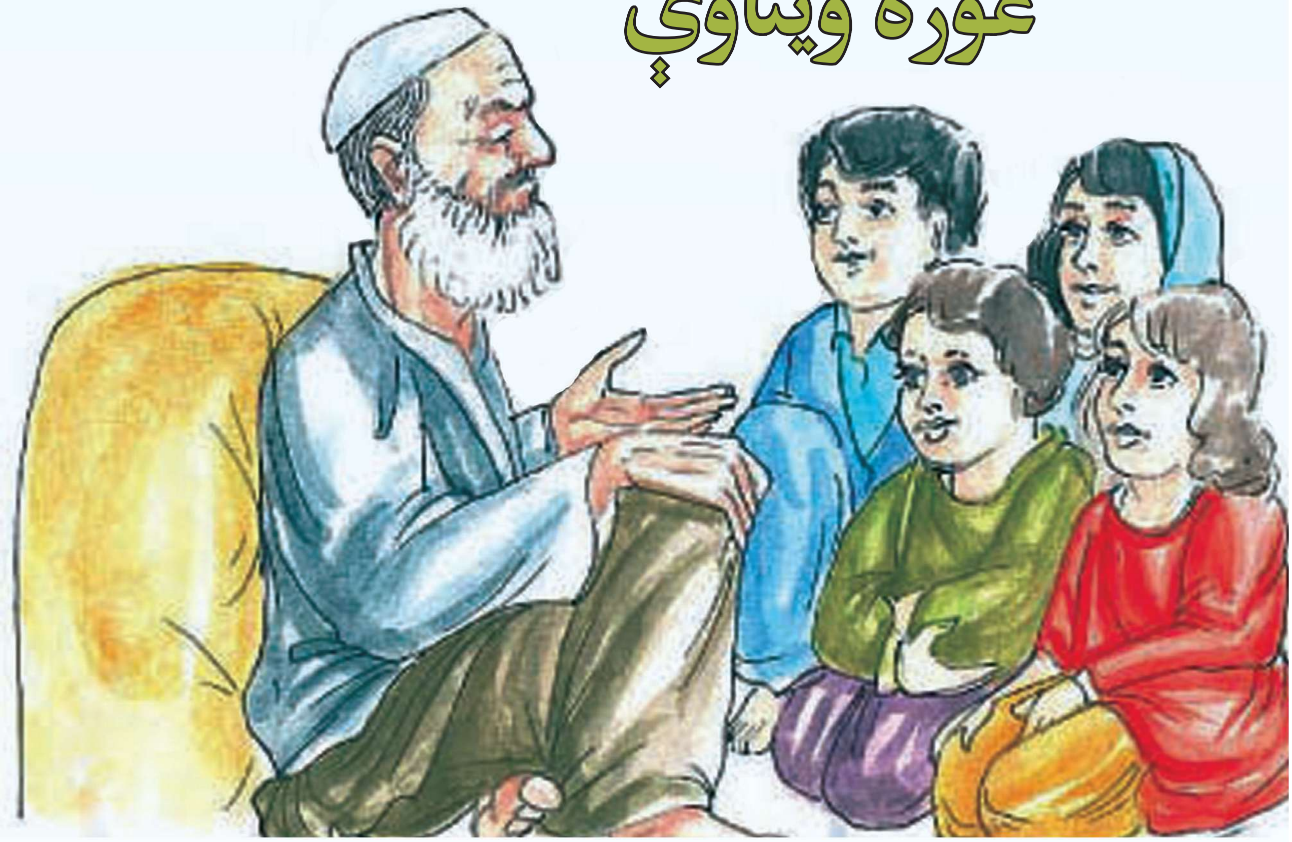

مور تېول کله ناکله په خپلو خبرو کې د لویانو او حکیمانو د خولې خبرې راوړو. دا کار ددې لپاره کوو چې خبرې موخلک ومني، یا پرې خپله موخه او هدف ښه بیان کړای شو. دې خبرو ته غوره ویناوې وایې چې زیاتره د حضرت پیغمبرﷺ حدیثونه او یا د نورو لویانو او پوهانو خبرې وي.

- غوره ویناوې څه ته وایي؟
- موږ ولې په خپلو خبرو کې غوره ویناوې کاروو؟

غوره ویناوې د حضرت پیغمبرﷺ حدیث او د لویانو اوپوهانو خبرو ته وایي. هغه د کانې د کرښو په څېر وي. کله چې په یوه ویناکې راورل شي، نو خبرې ته قوت ورکوي. پخوانیو پوهانو د خپل ژوند د تجربو او پوهې له مخې موږ ته یو شمېر ویناوې راپرېښې دي. موږ له دې ویناوو څخه په ژوندکې کار اخلو. متلونه د غوره ویناوو څرګنده بېلګه ده. وګورئ، که څوک چاته د دروا‌غو زیانونه په ګوته کوي، نو په خبروکې ورته وایي: کوږ بار تر منزله نه رسیږي یا د درواغو مزل لنډ دی. متلونه لنډې، لنډې جملې دي، خو ډېره پراخه معنا پکې ځای شوې وي.

لاندې څو غوره ویناوې د بېلګې په توګه ولولئ:

- امانت د رزق موجب دی او خیانت د فقر. (حدیث شریف)
- خدایﷻ آزادي هغه چاته ورکوي چې په لټه کې یې وي. (جین وبستر)
- په هر ځای کې چې یاست باید په یوه کار بوخت واوسې. (هانري فوره)
- د دندې سرته رسول وېښ وجدان، پوه او آګاه زړه او باطني مینه غواړي. (افلاطون)
- مه کوه په چا چې وبه شي په تا.
- څه چې کرې هغه به ریبې.
- د وچو له کبله لانده هم سوځي.

د متن لنډیز:

پوهانو، لویانو او هوښیارانو د ژوند په بهیر کې ډېرې تجربې او پوهې لاس ته راوړې دي. هغوی داګټورې خبرې د تجربو له مخې کړې دي او پر هغو یې پوره ډاډ او باور درلود. څرګنده ده چې دا راز خبرې د هرچا لپاره ګټورې او سودمنې دي. د انسانانو د ژوند ترټولو غوره اوګټور وخت همدا د تجربو تر لاسه کول دي چې د نورو لپاره د سوکالۍ او هوساینې لارې چارې برابروي.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې په څو ډلو ووېشل شي. هرې ډلې ته دې دنده ورکړ شي چې درې، درې متلونه یا د لویانو درې، درې وېناوې ولیکي او د ډلې استازي دې د ټولګي مخې ته ولولي.

۲ـ زده کوونکي دې لاندې متلونه ولولي او څو تنه دې په خپله خوښه د هغوی د مفهوم په اړه په ټولګي کې لنډې خبرې وکړي.

- په یو ګل نه پسرلی کېږي.
- له یوه لاسه ټک نه خېژي.
- چې وېې غواړې په خوله، نو وبه یې خورې په څه؟
- که شپه تیاره ده، منې په شمار دي.
- وروري به کوو، حساب ترمنځه.

۳ـ د مخکیني ویش له مخې دې دوه، دوه تنه زده کوونکي د ټولګي مخې ته راشي او د لاندې بېلګې په څېر دې په خپلو کې خبرې وکړي. نور زده کوونکي دې ورته غوږ ونیسي:

جمیل: تاسو چېرې اوسئ؟
زرغون: زه په جبل السراج کې اوسم. ته چېرې اوسې؟
جمیل: زما کور په ارغنداب کې و، خو اوس جبل السراج ته راغلی دی.

٤ـ په متن کې د لاندې راغلو نوو کلمو معنا ولیکئ:
دکانې کربښې، وینا، څرګند، کوږ، پراخه، ګټور، ډاډ، سوکالي، هوسایي، لټه، بوخت، دنده، مینه، رېبل، وچ، لانده.

۵ـ زده کوونکي دې د لاندې جملو خالي ځایونه په خپلو کتابچو کې په مناسبو کلمو ډک کړي:

- غوره ویناوې د کاڼو د .... په څېر وي.
- متلونه د ....ویناوو څرګنده بېلګه ده.
- ....بار تر منزله نه رسېږي.
- د دروغو مزل .... دی.
- امانت د رزق .... دی.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د خپلو لویانو په مرسته یو څو غوره ویناوې او درې متلونه ولیکي او په بل لوست کې دې هغه نورو زده کوونکو ته ووایي.

د میرویس نیکه وینا:
((عقل او حکمت یوازې په ناز او نعمت کې نه دی او نه یوازې د نعمت د خاوندانو په مغزو کې ځای لري. زموږ په غرو کې هم عاقلان او حکیمان شته.))

شپږم لوست

نېکمرغه کورنۍ

■ کورنۍ څه ته وايي؟

■ ستاسو کورنۍ څو تنه دي؟

کورنۍ له مور، پلار او اولاد څخه جوړه شوې وي. مور، پلار او اولادونه هر يو ځانته بېل، بېل کارونه لري. په يو شمېر کورنيو کې مور د کور په کارونو بوخته وي، په داسې حال کې چې په يو شمېر نورو کې د پلار په څېر له کور څخه بهر کار کوي. زامن او لوڼې ښوونځي ته ځي او زده کړه کوي.

■ که د يوې کورنۍ د غړو شمېر زيات وي، ژوند به يې څنګه وي؟

■ ستاسو په فکر لويه کورنۍ ښه ده که کوچنۍ؟

زموږ په ټولنه کې زیاتره میندې د کور دننه کار کوي؛ کور پاکوي؛ جامې مینځي؛ پخلی کوي او ماشومان روزي. د کور دننه د زامنو او لوڼو روزل د مور پر غاړه وي. په یو شمېر ښاري کورنیو کې مېرمنې له کور څخه بهر کار کوي. په یو شمېر کلیوالي کورنیو کې ښځې د نارینه په څېر په کروندو کې کار کوي. پلار له کوره بهر کار کوي او د کور لپاره د ژوند وسایل چمتو کوي. زامن او لوڼې ښوونځي ته ځي او زده کړه کوي. په یوې کورنۍ کې د کورنۍ ټول غړي یو له بل سره د کارونو په سرته رسولو کې مرسته او همکاري کوي. کورنۍ د ټولنې یوه کوچنۍ بېلګه ده. مرسته او تعاون له همدې ځایه پیلېږي.که د یوې کورنۍ د غړو شمېر زیات وي، مور یې روزنې ته په سم ډول نه شي رسېدلای. څکه هغه د ماشومانو له روزلو پرته د کور دننه نور کار هم کوي. همدا راز ماشومان له روزلو پرته خوړو، جامو او ځای ته هم اړتیا لري. بدني روزنه هم غواړي، روغ او رنځور لري. که د کورنۍ اقتصادي وضع ښه نه وي، نو د کورنۍ ټول غړي له ستونزو سره مخامخ کیږي. که چېرته د یوې کورنۍ د غړیو شمېر لږ وي، مور او پلار یې د ماشومانو سالمې روزنې، خوړو، جامو، روغ، رنځور او نورو ورځنیو اړتیاوو ته ځان رسولای شي او په پای کې دا کورنۍ سالمه، خوشحاله او نېکمرغه کیږي. د کورنۍ نېکمرغي او بدمرغي دواړه د مور او پلار په پوهې او زده کړې پورې اړه لري.

د متن لنډیز:

ښه او نېکمرغه کورنۍ هغه وي چې د ماشومانو شمېر یې لږ وي. هرڅومره چې د مور او پلار د پوهې کچه لوړه وي، په هماغه اندازه کورنۍ نېکمرغه وي. د کورنۍ نېکمرغي دهغې د شمېر په لږوالي او د پوهې په اندازه کې ده، نه د پېسو او شتو په لرلو. خپل کلي او ګاونډ ته وګورئ، کومه کورنۍ چې ماشومان یې زیات وي، ژوند یې هم تریخ وي او که د ماشومانو شمېر یې لږ وي او پوهه او زده کړه ولري، ژوند یې هم خوږ او نېکمرغه وي.

فعالیتونه

۱ــ زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي. د لومړۍ ډلې هر یو غړی دې په وار د بلې ډلې له غړي څخه پوښتنه وکړي او د هغه ځواب دې واوري. لاندې بېلګه وګورئ:

- ستاسو په کورنۍ کې څو تنه دي؟
- مورږ په کورنۍ کې شپږ تنه یو: پلار، مور، درې ورونه او یوه خور.
- ته ورونه لرې؟ مشر ورور دې څه نومیږي؟
- زه دوه ورونه لرم. مشر ورور مې زرګی نومیږي.

۲ــ د زده کوونکو له ډلې څخه دې لس تنه زده کوونکي په وار سره یو، یو له بلې ډلې څخه د لاندې نوو کلمو د معناو پوښتنه وکړي. د دویمې ډلې غړي دې په وار کلمې معنا او په جملو کې وکاروي.

کورنۍ، دننه، بهر، لوڼې (لور – لورګانې) غړي، ټولنه، پرېمنځل، پخلی، چمتو، خواره، جامې، ارتیا، رنځور، ستونزه، نېکمرغه، بدمرغه، کچه، شته.

۳ــ څو تنه زده کوونکي دې په وار سره د ټولګي مخې ته راشي او د خپلې کورنۍ په هکله دې خبرې وکړي. (کورنۍ يې څو تنه ده. هر غړی یې څه کار کوي؟ په کوم ځای کې اوسېږي؟)

٤ــ زده کوونکي دې د لاندې جملو خالي ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړي:

- د ښې او نېکمرغه کورنۍ د ماشومانو شمېر...... وي.
- ستا .... څو تنه غړي لري؟
- مور د کور .... کار کوي.

- مور ...... پرېمنځي؛ ...... کوي او ...... روزي.
- پلار .... کار کوي.
- زامن او لوڼې .... ته ځي.

۵_ لاندې جملې سمې کړئ:

- ورور زما احمد نوميږي.
- مور ورونه يو څلور.
- ته يې څوك؟
- ته اوسيږې چېرې؟
- زه وايم لوست.

کورنۍ دنده

کورنۍ دنده:

هر زده کوونکی دې د خپلې کورنۍ په هکله معلومات وليکي او بله ورځ دې په ټولګي کې نورو ټولګيوالو ته واوروي.

پوه کمال غواړي او ناپوه مال

خپلواکي

■ خپلواکي څه ته وايي؟

انسان آزاد پيدا شوی دی. خپلواکي د انسان طبيعي حق دی. مريتوب او غلامي انساني ژوند نه دی. د بل تر لاس لاندې ژوند زندان ته ورته دی. آزادي پاچهي ده.آزاد ولس د خپل واک خاوند وي. پرمختګ ته يې لار خلاصه وي. که زيار وباسي، تعليم وکړي، يو بل ته د ورورۍ لاسونه ورکړي، ډېر ژر نېکمرغه کېږي. اسارت بدمرغي ده. د بدمرغه انسان ژوند تريخ وي. آرام او سوکاله ژوند ته نشي رسېدای.

■ خپلواک ژوند څه خوند لري؟

■ د خپلواک او ناخپلواک ژوند توپير څه دی؟

په لاندي شعر کې شاعر د خپلواکۍ تر سرليک لاندې شعر ليکلی دی. موږ او تاسو يې يوځای لولو او خوند ترې اخلو.

موتې خاوره د وطــــن به پرې ورنه کړم
که په سر د ځمکې هر وطــــن ختن شي

د اوبو پر ځـــــای د زړه وينې به ورکړم
که محتاجه طـــــراوت ته دا چمن شي

خپله خاوره به په خپلــــو وينو پـــــالم
کــه حاجت يې قرباني زمـــــا د تن شي

کـــــــه غليم له ما برې يووړ محبوبې
ستا پړونی دې زمـــا د تن کفـــــن شي

همېش خليل

د متن لنډيز:

په پورته شعر کې شاعر له خپل وطن سره مينه څرګندوي. ختن په چين کې يوه سيمه ده. ډېره ښکلې او ښايسته ده. شاعر وايي چې په ختن باندي هم خپل وطن نه بدلوم. شاعر وايي که وطن زما قرباني ته اړتيا پيدا کړي، نو زه د خپلواکۍ د ساتلو لپاره هر ډول قرباني ته چمتو يم.

فعالیتونه

۱_ د زده کوونکو یوه شپږ کسیزه ډله دې پورته شعر په ګډه په ښکلي غږ وواییي.

۲ _ لس تنه دمخه ټاکل شوي زده کوونکي دې د ټولګي په وړاندې د خپلواکۍ په اړه یوه، یوه دقیقه خبرې وکړي.

۳ _ زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي. د هرې ډلې یو غړی دې د بلې ډلې له یوغړي څخه یوه پوښتنه وکړي او هغه دې ځواب وواییي. پوښتنې دې ډېرې لنډې وي. لاندې بېلګه وګورئ:

یو زده کوونکی: خپلواکي څه ته وایي؟

بل زده کوونکی: آزاد ژوند ته خپلواکي وایي.

٤_ زده کوونکي دې په دریو ډلو وویشل شي. د لومړۍ ډلې یو غړی دې په وار د دویمې ډلې له یو تن څخه لاندې یوه نوې کلمه وپوښتي. د دویمې ډلې غړی دې هغه معنا کړي او د دریمې ډلې غړی دې هغه په لنډه جمله کې وکاروي.

مرییتوب، ورته، خوند، خپلواک، لولو (لوستل)، موټې، وینې، پالل، تن، بری، پرونی، مینه، ښکلې، اړتیا

٥_ زده کوونکي دې په متن کې بېلا بېلې (ی) ګانې په ګوته کړي.

٦ _ دوه تنه زده کوونکي دې لاندې خبرې اترې سرته ورسوي:

لومړی: نسیمه ستړې مه شې.

دویم: ته ستړې مه شې، ګلابه

لومړی: چېرته روان یې، نسیمه؟

دويم: جشن ته ځم.
لومړی: رښتيا، نور در سره څوک دي؟
دويم: يوازې يم. څوک راسره نشته.
لومړی: ودې نه ويل، دا د څه شي جشن دی؟
دويم: ته خبر نه يې؟ دا د وطن د خپلواکۍ جشن دی.
لومړی: د وطن د خپلواکۍ جشن؟ زموږ هېواد کله خپلواکي اخيستې ده، نسيمه؟
دويم: زموږ هېواد په يو زرو دوه سوه اته نوي يم (۱۲۹۸) کال کې بېرته خپلواک شوی دی.
لومړی: کور دې آباد ګلابه، څه چې درباندې ناوخته نشي.
دويم: په مخه دې ښه، نسيمه.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کورونو کې د خپلواکۍ په اړه پنځه، پنځه جملې وليکي او بله ورځ دې ټولګي ته راوړي.

انګليسي شاعر برنارډشاو Bernard shaw وايي، ولسونه د آزادۍ له لارې ښوونې او روزنې ته لار پيدا کوي، نه د ښوونې او روزنې له لارې آزادۍ ته.

اتم لوست

ناروغ او ډاکټر

خبرې اترې

■ آیا کله هم ناروغ شوي یاست؟

انسان په ژوند کې هرو مرو ناروغ کېږي. ناروغ انسان سم کار نشي کولای. ناروغ انسان له ژوند څخه خوند نه اخلي. د ناروغۍ پرمهال ښايي چې ډاکټر ته ورشو. هره ناروغي خپل، خپل ډاکټر لري. نوموړي ډاکټر په همدې ناروغۍ کې څېړنه کړې وي او ځان یې رسولی وي.

■ ستاسو په اند د ناروغۍ په وخت کې باید څه وکړو؟

کېدای شي انسان په راز راز ناروغيو اخته شي. ځينې ناروغۍ سطحي وي، خو بيا هم د ډاکټر لارښوونې ته اړتيا لري. ځينې ناروغۍ ډېرې خطرناکې وي. سرې وژني. که ناروغ په خپل وخت ډاکټر ته لاړ نشي، ښايي ناروغي يې ډېره اوږده او بيا د همدې ناروغۍ له امله مړ شي. ډاکټران په بېلابېلو ناروغيو کې ځېرنه کوي او مهارت ترلاسه کوي. يو شمېر يې د جراحۍ په برخه کې ځانونه رسوي او نور يې په داخله ناروغيو کې. په جراحي ناروغيو کې بېلې بېلې ځانگې شته. لکه د هډوکو ناروغي (ارتوپيدي)، د اعصابو جراحي، د بولي جهاز ناروغي او نور. له جراحۍ پرته نورې ناروغۍ هم شته، لکه د غوږ، پوزې او ستونې ناروغۍ، د پوستکي ناروغي، د معدې، ځيگر، سږي، زړه، کولمو، گېډې، سترگو، نري رنځ (توبرکلوز)، شکر (ديابيتس) او داسې نورې ناروغۍ.

موږ او تاسې بايد خپلې روغتيا ته پام وکړو. پرې نږدو چې ژر ژر ناروغه شو. که ناروغه شو، سمدلاسه ډاکټر ته لاړ شو. د ډاکټر لارښوونې په پام کې ونيسو. د هرې ناروغۍ اړوند ډاکټر ته لاړ شو. درمل له سم درملتون څخه واخلو. په خپل وخت يې وخورو. درمل په داسې ځای کې کېښېږدو چې د ماشومانو لاس ورته ونه رسيږي. روغ بدن د انسان شتمني ده. خپله شتمني بايد له لاسه ور نه کړو.

د متن لنډيز

روغتيا شتمني ده. د روغتيا په قدر هغه مهال پوهيږو، چې ناروغه شو. ناروغ سرې کار نشي کولای. له ژوند څخه خوند نشي اخيستلای. تگ او راتگ ورته گران وي. کله ناکله د ناروغ سړي اشتها ورکيږي. هيڅ شي ته يې زړه نه کيږي. هر شی ورباندې بد لگيږي. له يوې خوا ناروغي، له بلې خوا نه خوراک او ورسره درمل سړی ډېر کمزوری کوي. راځئ، زيار وباسو چې ناروغه نشو. که بيا هم ناروغي راپېښه شوه، بايد ډېر ژر يې درملنه وکړو. ډاکټر ته لاړ شو. ځان معاينه کړو او د ډاکټر له لارښوونې سره سم درمل وخورو.

فعالیتونه

۱ـ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي او لاندې خبرې اترې دې تکرار کړي:

زلمی: پسرلیه، ستړی مه شې.

پسرلی: خوار مه شې، زلمیه.

زلمی:پسرلیه، ولې غلی یې؟ ناروغ خو به نه یې؟

پسرلی: زلمیه، ګېډه مې ډېره خوږېږي. مړ یې کړم.

زلمی: څه شی دې خوړلي؟

پسرلی: نه پوهېږم، خو پرون مې په ښار کې توتان خوړلي.

زلمی: پسرلیه، په ښار کې توتان مه خوره. کله کله هغه پاک نه وي.

پسرلی: ورک یې کړه، اوس راته وایه چې څه وکړم؟

زلمی: ډاکټر ته لاړ شه چې درمل درکړي. ګوره چې په خپل سر درمل ونه خورې. نور به دې هم ناروغ کړي.

پسرلی: مننه زلمیه، دادی همدا اوس ځم.

۲ـ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي او لاندې خبرې اترې دې وکړي:

پسرلی: احمده، ګېډه مې خوږېږي، چاته لاړ شم؟

احمد: پسرلیه، شفا دې وي. هغه مخامخ ډاکټر ته ورشه. ښه ډاکټر دی.

پسرلی: زه هغه نه پېژنم. ته راسره لاړ شه.

احمد: ښه، راځه چې ځو.

پسرلی: ته مخکې شه، احمده!

پسرلی: ښه.

احمد: السلام علیکم، ډاکټر صاحب، دا ملګری مې پسرلی نومېږي او ناروغ دی.

ډاکټر: راشه پسرلیه، پر دې مېز څمله.
ډاکټر: پسرلیه څه دربانديې شوي؟
پسرلی: نه پوهیږم ډاکټر صاحب، هغه ورځ مې په بازار کې توتان خوړلي وو، اوس مې ګېډه خوږېږي.
ډاکټر: ښه دې نه وو کړي زلمیه. د بازار توتان پاك نه وي. خاورې دوړې وربانديې ناستې وي. ککړ وي. که څوك يې وخوري د کانګې او نس ناستې په ناروغی اخته کيږي. ته خو ښه يې کانګې نه کوې.
پسرلی: ډاکټر صاحب، اوس څه وکړم؟
ډاکټر: اندېښنه مه کوه پسرلیه! درمل درکوم، په خپل وخت يې وخوره. که خدای ﷻ کړي وي ښه به شې.
پسرلی: مننه ډاکټر صاحب. څه پرهېز وکړم؟
ډاکټر: پسرلی، داسې کوم خاص پرهېز نشته. خو ګوره چې ناپاك شيان، ناپاکې اوبه، ناپاك تازه سابه او خامې مېوې ونه خورې. لاسونه دې تل په پاکو اوبو او صابون پرېمنځه.
پسرلی: مننه ډاکټر صاحب. د خدای په امان.
ډاکټر: په مخه دې ښه، زلمیه.
٣ـ دوه تنه زده کوونکي دې لاندې خبرې اترې د ټولګي په وړاندې سرته ورسوي:
پسرلی: میرویسه، دا درمل چېرته واخلم؟
میرویس: ته راکړه، څه شی دي؟
پسرلی: واخله، ګېډه مې خوږېده، ډاکټر دا نسخه راکړه.
میرویس: دغه مخامخ درملتون ته ورشه.
پسرلی: کور دې ودان، میرویسه.
پسرلی: وروره، دا درمل درسره شته؟
درملتون والا: ته راکړه، څه شی دي؟
پسرلی: دادی واخله.

درملتون والا: هـ...م، هـ.....ا، هو لرم يې.

پسرلی: څو افغانی کيږي؟

درملتون والا: ټولې يو سلو شپېته افغانی کيږي.

پسرلی: را يې کړه، خير يوسې.

درملتون والا: هه وروره، ګولۍ د ورځې درې ځله له ډوډۍ نه مخکې. شربت دوه ځلې، سهار او ماښام له ډوډۍ نه وروسته او دا کپسول به دوه، دوه دانې څلور ځلې په ورځ ګېډه خورې.

پسرلی: پيسې دې واخله، مننه، خدای په امان.

درملتون والا: کور دې ودان، په مخه دې ښه.

۴_ دوه تنه زده کوونکي دې دا لاندې محاوره سرته ورسوي:

لومړی -تورپيکۍ ستړې مه شې.

دويم- ښاده شې، نسرين. څنګه يې؟

لومړی- ښه يم خورې. ته څنګه يې؟

دويم - زه هم ښه يم. چيرته روانه يې، تورپيکۍ؟

لومړی- نسرين خورې. سبا مو د پښتو آزموينه ده.

دويم- درس لولې؟

لومړی- هو، د يو څو ناروغيو نومونه مې په کار دي.

دويم- ښه ده. زه به يې درته ووايم.

توره ټوخله، ژيړی، نسخوړی، نری رنځ، شری، نس ناسته.

لومړی ــ ځومره ښه. نسرين جانې کور دې ودان. دا راته وښايه چې څه شي ته وايي؟

دويم ــ توره ټوخله (سياه سرفه) - ژيړی (زردي)- نسخوړی(پيچش) - نری رنځ (سل) - شری (سرخکان) او نس ناسته د اسهال معنا لري.

لومړی ــ په خير اوسې، نسرين جانې، راځه، چې چای وڅښو.

دویم ـ ښه ده، راځه!

۵ـ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي او لاندې خبرې اترې دې سرته ورسوي:

لومړی: جلاله، ستړې مه شې!

دویم: بریه، ته ستړې مه شې! څه کوې؟

لومړی: څه به وکړم بریه، ناروغ یم.

دویم: ولې، ډاکټر ته نه وې تللې؟

لومړی: تللې وم، خو په ناروغۍ مې پوه نشو.

دویم: څه یې درته وویل؟

لومړی: مشوره یې راکړه چې د معایناتو لپاره روغتون ته لاړشم.

دویم: دا خو ښه خبره ده؟

لومړی: ښه ده، خو نه پوهیږم چې ګټه به وکړي، که نه؟

دویم: هرو مرو ګټه کوي. لاړ شه او معاینات دې بشپړ کړه. کېدای شي درسره مرسته وکړي.

لومړی: هوکې، څمه. ستا دې کور ودان وي. خدای په امان!

دویم: په مخه دې ښه، روغتیا دې په برخه شه!

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په خپل کور کې له خپلې خور یا ورور سره د یوې موضوع په اړه خبرې اترې وکړي او هغه دې د کتابچې په یوه مخ کې ولیکي.

زده کړه

- زده کړه څه شي ته وايي؟

انسان د ژوند په لومړيو کې په هر شي نه پوهيږي. کله چې لويږي، نو پوهه يې هم زياتيږي. داسې پوهه شته چې له زده کړې پرته نه تر لاسه کيږي. ددې لپاره بايد زده کړه وکړو. زده کړه هر وخت کېدای شي. زده کړه د انسان طبيعي حق دی. هيڅوک بايد له زده کړې بې برخې نشي.

- موږ ولې زده کړه کوو؟
- آيا له زده کړې پرته پوهه تر لاسه کېدای شي؟

پر یو نوي شي باندې پوهېدلو ته زده کړه وايي. انسان په کوچنيوالي کې په ډېرو شيانو نه پوهيږي. يو څه شيان په کور کې له مور او پلاره زده کوي، له ورونو او خويندو يې زده کوي، په کوڅه کې يې له همزولو زده کوي، په جومات کې يې له ديني عالمانو زده کوي، په ښوونځي کې يې له ښوونکو زده کوي او په پای کې يې د ژوند په اوږدو کې له خپل چاپېرىال څخه زده کوي. زده کړه يو بهير دى. له ماشومتوب څخه پيل کيږي او تر مرګ پورې دوام مومي. زده کړه انسان له بدمرغۍ ژغوري. په زده کړه سړی ځان او جهان پېژني. هغه چا چې زده کړه کړې وي، هوسا ژوند لري. په ښو او بدو پوهيږي. د زده کړې له لارې سړی خلکو ته نژدې کېږي. د خلکو په زړونو کې ځای مومي. خلکو ته ګرانيږي. ناپوهي رنځ دی. ناپوهي تورتم دی. ناپوهي توره بلا ده. ناپوهي سړی کندې ته اچوي. ناپوهي د سړي ژوند تريخوي. له ناپوهانو سره ناسته ولاړه ښه نه ده. هرڅوک بايد زده کړه وکړي. هرچاته بايد د زده کړې شرايط چمتو شي. د علم زده کړه پر ټولو مسلمانانو باندې فرض ده. هر نارينه او ښځه بايد زده کړه وکړي. زده کړه د انسانانو طبيعي حق دی.

د متن لنډيز:

ماشومان ټول شيان په کور کې نشي زده کولای. يو څه شيان په کور کې زده کوي، خو نور زيات بايد له کوره بهر زده کړي. ديني زده کړې له کوره او جوماته پيليږي او په ښوونځي کې دوام مومي. زده کړه د هر انسان حق دی. زده کړه په هر مسلمان نارينه او ښځې باندې فرض ده. د انسانانو توپير پر زده کړه او پوهه کيږي. پوه انسان تر ناپوه انسانه غوره او بهتر دی. انسان پر پوهه انسان کېږي. انسان پر پوهه نېکمرغه کيږي. هېواد پر پوهه آباديږي او يوه ټولنه پر پوهه پرمختګ کوي.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې پر څلورو ډلو ووېشل شي:

- لومړۍ ډله دې د متن دوه، دوه لیکنې د نورو په وړاندې ولولي.
- دویمه ډله دې په متن کې نوې کلمې پیدا کړي.
- درېمه ډله دې هم معنا کلمې ولټوي او ودې لیکي.
- څلورمه ډله دې د (ی ګانو) مختلف ډولونه په نښه کړي.

۲ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووایي:

- زده کړه څه شي ته وایي؟
- ښوونځی د څه شي ځای دی؟
- لوستي او نالوستي خلک ولې سره برابر نه دي؟
- په پورته لوست کې دا لاندې نوې کلمې معنا او په جملو کې یې وکاروئ:

زده کړه، کوچنیوالی، مور، پلار، ورور، خور، لوییږي، کوڅه، همزولی، جومات، پای، چاپېریال، بهیر، ماشومتوب، پیل، چمتو، نارینه، ښځه.

۳ـ خو تنه زده کوونکي دې په خپله خوښه د ټولګي مخې ته راشي او د زده کړې په باره کې دې یوه، یوه دقیقه خبرې وکړي.

٤ـ زده کوونکي دې د لاندې جملو خالي ځایونه په پنسل ډک کړي:

الف: پر یو نوي شي باندې پوهېدلو ته .... وایي.

ب: انسان په .... کې په ډېرو شیانو نه پوهیږي.

ج : زده کړه یو ..... دی.

د : ...... باید زده کړه وکړي.

هـ : د .... زده کړه پر ټولو مسلمانانو باندې فرض ده.

و: زده کړه د انسانانو.... حق دی.

٥ـ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي په وړاندې د زده کړې په هکله یو له بل سره خبرې وکړي. (محاوره)

٦ـ دوه تنه زده کوونکي دې د ناروغتیا په اړه په خپلومنځو کې خبرې وکړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کور کې د زده کړې په باره کې پنځه، پنځه کرښې مقاله ولیکي او ښوونځي ته دې راوړي.

هغه چا چې زیاته زده کړه کړې وي، قدر یې زیات او چا چې لږه زده کړه کړې وي، قدر یې لږ دی.

حضرت محمد ﷺ

لسم لوست

د يووالي گټه

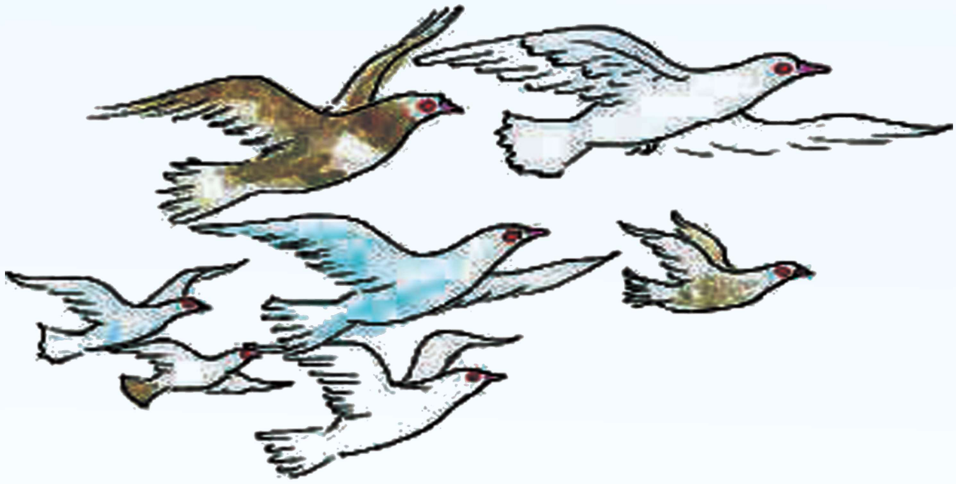

- يووالى څه ته وايي؟

يووالى له کورنۍ نه نيولې تر يو هېواده ډېر ضروري دى. څنګه چې يوه کورنۍ د بې اتفاقۍ له کبله خرابېږي، همدارنګه يو هېواد هم د خپلو وګړو له بې اتفاقۍ څخه ډېر زيان مومي. يووالى انساني قوت دى. زور او قوت انسان بريالى کوي. په يووالى سره خپل هېواد ساتلاى شي. د يووالي په برکت سره پر دښمن برى ترلاسه کوي.

- تاسو د يووالي د ارزښت په اړه څه معلومات لرئ؟
- د يووالي ګټې څه دي؟

يوه ورځ یوه ډله کوترې ورېږ شوې وې. د دانو په لټولو پسې یوې خوا او بلې خوا الوتلې.
په پای کې په یوې کروندې کې کښېناستې. هلته د غنمو دانې پرتې وې. یوې کوترې ولېدلې.
والوته او هلته کښېناسته. د دانو په ټولولو یې پیل وکړ. نورې کوترې هم ورپسې ورغلې.
هغوی هم په دانو ټولولو لګیا شوې. کله چې په نس مړې شوې، والوتې. څو کوترې په دام
کې نښتې وې، وانه الوتلای شوې. هرې یوې ټېوونه وهل چې ځان خلاص کړي، خو ونه
توانېدې.

په دوی کې یوه هوښیاره کوتره وه. هغې وویل: ((هغه وخت چې موږ دا خوندورې
دانې لېدلې وې، باید فکر مو کړی وای چې دا دانې چا او د څه لپاره اچولې دي؟ که مو
فکر کړی وای په دې غم به نه اخته کېدو. اوس هم باید یو فکر وکړو. کېدای شي ځانونه
خلاص کړو. لږه دمه وکړئ. کله چې ما وویل والوزئ، نو ټولې په یو دم له ځایه پورته
شئ.))

ښکاري چې لږ څه ورانديې ناست و، وېې لیدل چې کوترې په دام کې نښتې دي.
ورمنډه یې کړه. په دې وخت کې هغې هوښیارې کوترې وویل: ((والوزئ!)) ټولې کوترې یو
دم له ځمکې پورته شوې. والوتې. دام یې له ځان سره پورته کړ او لاړې.

ښکاري چې دا حال ولید، د کوترو په لور یې ورمنډه کړه. لږه شېبه وروسته یې کوترې
له سترګو پنا شوې. د ښکاري تمه پرې شوه او سترې ستومانه راستون شو.

د متن لنډیز:

کوترې ورېږې وې. د دانو خوړلو لپاره په یوې کروندې کې کښېناستې. په دانو خوړلو
یې پیل وکړ. خبرې نه وې چې ښکاري ورته دام ایښی و. غوښتل یې چې والوزي.
څو کوترې په دام کې نښتې وې. یوې هوښیارې کوترې یوه لاره وسنجوله. ټولو
ورسره ومنله. په یو غږ والوتې او د ښکاري له منګولو یې ځانونه خلاص کړل. دا د
یووالي او اتفاق برکت و.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايي:

- یووالی څه شي ته وايي؟
- یووالی څه ګټې لري؟
- کوترې په څه چل والوتې؟
- د یو آزاد ولس د بري راز څه شی دی؟
- ځنګه کولای شو یو بریالی هېواد واوسو؟

۲ـ د لاندې هرې پوښتنې لپاره درې، درې ځوابونه درکړل شوي، تاسو يې تر ټولو سم ځواب په نښه کړئ:

- کوترې چېرته کښېناستې؟

الف: په باغ کې

ب : د ونو په ځنګل کې

ج : په کروندې کې

- کوترې ولې وانه الوتلې؟

الف: ټولې ترلې وې.

ب : په دام کې نښتې وې.

ج : ښکاري نیولې وې.

- کوترې د څه شي په برکت د ښکاري له لاسه ووتې؟

الف: د ډېر مرېښت په برکت

ب : د الوتلو په برکت

ج : د یووالي او اتفاق په برکت

۳_ د زده کوونکو څو تنه دې د پخواني وار له مخې د ټولګي مخې ته راشي او د يووالي په اړه دې يوه، يوه دقيقه خبرې وکړي.

٤_ زده کوونکي دې په دريو ډلو ووېشل شي. د متن دغه لاندې نوې کلمې دې د يوې ډلې يو زده کوونکی ولولي، د دويمې ډلې يو زده کوونکی دې هغه معنا کړي او د درېيمې ډلې بل زده کوونکی دې هغه په جملو کې وکاروي:

ډله، کوتره، وزې، لټول، الوتل، پای، کرونده، غنم، مرې، نښتې، ټوپونه، خوندور، اخته، دمه، الوتل، ښکاري، وړاندې، منډه، پنا، تمه، ستومانه، راستون

٥_ د زده کوونکو دوه، دوه تنه دې د ټولګي په وړاندې راشي او په خپلو منځونو کې دې د لاندې مثال په څېر خبرې اترې وکړي:

- زلمی: اختره، څو کلن يې؟
- اختر: پوره څوارلس کلن يم. زلميه ته به څو کلن يې؟
- زلمی: نه پوهېږم، خو پلار مې وايي چې ديارلس کلن به يم.
- اختر: کور دې له ښوونځي څخه څومره لېرې دی، زلميه؟
- زلمی: پنځلس دقيقې لاره به وي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د اتفاق او يووالي په باره کې يو څو کرښې مقاله وليکي او په بله ورځ دې په ټولګي کې ولولي.

ښوونه او روزنه

■ موږ ولې لیک او لوست زده کوو؟

لیک لوست د زده کړې په معنا دی. زده کړه انسان ته د یوې موضوع د لیکلو او لوستلو وړتیا ورکوي. د بدن د پیاوړتیا او ودې لپاره ورزش او خواړه اهمیت لري. د ذهن او فکر د ودې او پیاوړتیا لپاره زده کړه ارزښت لري. د زده کړې له لارې انسان ځان او جهان پېژني. خپل خدای ﷻ پېژني، د خپل شاوخوا شیان پېژني او د دوست او دښمن توپیر کولای شي. د زده کړې له لارې انسان خپل وطن ودانولای شي او د خپلو خلکو او هېوادوالو لپاره ښه خدمت کولای شي.

■ لوستي او نالوستي خلک یو له بله څه توپیر لري؟

زموږ په هېواد کې د زده کړې بهیر له ډېر پخوا څخه پیل شوی دی. په ښلا ښلو لاروېې پراختیا کړې ده. پخوا به هلکانو اونجونو په جوماتونو کې دینې زده کړې کولې. دې زده کړو ته غیر رسمي زده کړې ویل کېدې.

د وخت په تېرېدو ددې زده کړو ترڅنګ رسمي زده کړې پیل شوې. د زده کړې منظمې دورې رامنځته شوې. لکه لومړني ښوونځي، منځني ښوونځي، ثانوي ښوونځي یا لېسې او نور. په دې ښوونځیو کې د ټولنې د اړتیاوو له مخې ټاکلي درسي کتابونه لوستل کېږي.

زموږ په هېواد کې عصري زده کړې د امیر شېرعلي خان په وخت کې پیل او د رسمي او اساسي زده کړو بنسټ د امیر حبیب الله خان د پاچهۍ پر مهال کېښودل شو. لومړنی ښوونځی د حبیبیې د لېسې په نوم پرانیستل شو. اوس دا زده کړې ډېرې پراخې شوي دي. له لومړنیو او منځنیو زده کړو سربېره ثانوي زده کړې، مسلکي زده کړې، د لویانو زده کړې او لوړې زده کړې شته. په ملیونونو هلکان او نجونې پکې لوست لولي او د هېواد لپاره دیني عالمان، قاضیان، ښوونکي، طبیبان (ډاکټران)، انجینران، اقتصاد پوهان او نور روزي.

د متن لنډیز:

زده کړه د انساني ژوند د نېکمرغۍ کلي ده. زده کړه له انسان سره مرسته کوي چې ښه له بدوڅخه توپیر کړي. زده کړه د ژوند اړتیا ده. بې له زده کړې ژوند تورتم دی. په تورتم کې سړی خپله شاوخوا نه شي لیدلای. د شیانو د لیدلو لپاره رڼا ته اړتیا ده او رڼا پوهنه ده. د ژوند ټولې نېکمرغۍ او خوشحالۍ په زده کړې کې پرتې دي. موږ باید په خپله زده کړه وکړو او نور هم هغې ته وهڅوو. پرې نه ږدو چې یو هلک او نجلۍ هم له زده کړو بې برخې پاتې شي.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايي:

- د بدن ودې ته ورزش ارزښت لري، د ذهن ودې ته څه شی ارزښت لري؟
- د انساني ژوند د نېکمرغی کلي څه شی ده؟
- مور ولې زده کړه کوو؟

۲ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. د هرې ډلې يو غړی دې د بلې ډلې له غړي څخه پوښتنه وکړي او ځواب ته دې غوږ کېږدي. د بېلګې په توګه:

زلمی: احمده، ته ولې ښوونځي ته راځې؟

احمد: زه غواړم چې زده کړه وکړم. ته ولې راځې، زلميه؟

زلمی: زه غواړم چې ښوونځی ولولم او ډاکټر شم.

۳ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي.

- لومړۍ ډله دې د پوهو اوناپوهو خلکو د توپير په هکله خبرې وکړي او خپلې تجربې دې وليکي. بيا دې يو تن د نورو په وړاندې پرې وغږيږي.
- دويمه ډله دې په هېواد کې د زده کړې د بهير پر ودې وغږيږي او بيا دې يو تن استازی د خپلې ډلې تجربې د نورو په وړاندې بيان کړي.

٤_ زده کوونکي دې په وار سره لاندې کلمې معنا او په جملو کې دې راوړي:

لیک لوست، وړتیا، پیاوړتیا، وده، ارزښت، پېژندل، توپیر، ودان، اړتیا، ټاکلی، بنسټ، مهال، روزل، نېکمرغي، کلي، تورتم، رڼا

٥_ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي او د خپلې خوښې پر یوې موضوع دې خبرې وکړي.

٦_ زده کوونکي دې لاندې متن ولولي. د بېلابېلو ((ی)) ګانو بڼې دې په نښه او په کتابچوو کې دې د هغوی له نومونو سره یو ځای ولیکي.

احمد زړور سړی دی. هغه په یوازې ځان ځنګل ته ځي. هلته بوټي راټولوي. بیا یې بازار ته راوړي. ما یوه ورځ په بازار کې ولید. ځېلی یې په پښو نه وې. یو ځای کې ولاړ و، ناري یې وهلې: ((ای خلکو، واخلئ، وچ لرګي دي. ارزانه دي. بیا به ارمان کوئ!))

٧_ یو تن زده کوونکی دې د ټولګي مخې ته راشي او ودې وایي چې له کوم ټولګي څخه یې لوست پیل کړی، اوس په کوم ټولګي کې دی؟ او په راتلونکي کې څه غواړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په خپلو کورونو کې د لیک لوست په هکله پنځه کرښې مقاله ولیکي او بله ورځ دې یې د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

روغتيا

- موږ ولې ناروغه کيږو؟

انسان په ژوند کې له ډول ډول ناروغيو سره مخامخ کيږي. يو شمېر ناروغۍ د انسان په بې پروايۍ پورې اړه لري. يو شمېر يې ساري ناروغۍ دي. دا ناروغۍ له يوه انسان څخه بل انسان ته ځي. يو شمېر ناروغۍ د انسان له واک څخه وتلې دي. موږ بايد تل خپلې روغتيا ته پام وکړو. روغتيا لوی نعمت دی. په قدر يې هغه خلک ښه پوهيږي چې يو ځل ناروغ شي.

- د ناروغۍ د مخنيوي لپاره بايد څه وکړو؟

کله چې د انسان بدن سم کار ونه کړي، نو وایو چې ناروغه دی. ناروغ بدن د کار نه وي. نه ځان او نه بل چا ته کار کولای شي. یو شمېر ناروغۍ د انسان له بې پروایۍ څخه پیدا کیږي. که د انسان بدن ناپاک وي، ناروغه کیږي. که د انسان نوکان اوږده وي، میکروبونه تر نوکانو لاندې پټیږي او له خوړو سره یو ځای بدن ته ننوزي او انسان ناروغه کوي. که خواړه له مچانو او نورو ناپاکیو خوندي نه وي او سړی یې وخوري، ناروغه کیږي. که څوک له یو داسې ناروغ سره ناسته ولاړه وکړي چې په ساري ناروغۍ اخته وي، نو ناروغه کیږي. له دې امله باید د انسان نوکان تل پاک وي، اوږدوالي ته یې پرې نږدي. له اودس ماتي څخه وروسته باید لاسونه پر صابون (که صابون نه وي، پر ایرو) پرېمنځو. د ګرمۍ په موسم کې په اوونۍ کې هره ورځ که نه وي، نو دوه یا درې ځلې ځانونه باید په پاکو اوبو پرېمنځو. جامې مو باید پاکې وي، خپل خواړه له مچانو او نورو ناپاکیو څخه باید خوندي وساتو. هغه سابه چې خام خوړل کیږي، باید تر خوړلو دمخه یې پاک پرېمنځو. مېوه باید خامه او ناپرېمنځلې ونه خورو. له نسوارو، چلم او سګریټ څخه ډډه وکړو. له هغو ناروغانو سره په ډېر پام ناسته ولاړه وکړو چې په ساري ناروغیو اخته وي. لنډه دا چې له ناروغیو څخه د ځان د ساتلو لپاره باید ټول هغه څه وکړو چې له وسې مو پوره وي. وایي، روغ عقل په روغ بدن کې وي.

د متن لنډیز:

روغتیا د انسان مال او شته (بډایي) دي. انسان باید خپل مال او شته وریا له لاسه ورنه کړي. د ناروغیو د مخنیوي لپاره باید روغتیایي لارښوونې په پام کې ونیسو. خپل بدن، جامې، خواړه، اوبه او د ناستې ولاړې ځایونه مو باید تل پاک او سوتره وي. هغه شیان ونه خورو چې بدن مو په ناروغیو اخته کوي. نشه او د نشه يي توکو کارول بدن ته زیان رسوي. د ډاکټر له لارښوونې پرته د درملو کارول ښه نه دي. وایي د روغتیا ساتنه تر درملو آسانه او ارزانه ده.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايي:

- روغتيا څه ته وايي؟
- د روغتيا د ساتلو لپاره بايد څه وکړو؟
- کوم شيان د ناروغۍ لامل کيږي؟
- ميکروبونه څنګه د انسان بدن ته ننوزي؟

۲ـ زده کوونکي دې د لاندې جملو تش ځايونه په مناسو کلمو په پنسل ډک کړي:

- .... د انسان مال او شته دي.
- انسان بايد خپل .... ورپيا له لاسه ورنه کړي.
- د ناروغيو د........... لپاره بايد روغتيايي لارښوونې په پام کې ونيسو.
- بدن او جامې مو بايد تل ..... او........ وي.
- هغه شيان .... چې بدن مو پر ناروغيو اخته کوي.
- نشه او د نشه يي توکو کارول بدن ته .... رسوي.
- د ډاکټر له .... پرته د درملو کارول ښه نه دي.

۳ـ زده کوونکي دې په لوست کې بېلا بېلې (ی ګانې) په نښه کړي.

٤ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. د هرې ډلې يو تن غړی دې په وار سره دبلې ډلې له غړي څخه د لاندې بېلګې له مخې پوښتنې وکړي او ځوابونو ته دې غوږ کيږدي:

يو زده کوونکی: ستا نوم څه دی او څو کلن يې؟

بل زده کوونکی: زما نوم ...... دی او ...... کلن یم. ته څو کلن یې اوچېرته اوسېږې؟
لومړی زده کوونکی: زه څوارلس کلن یم او په بادغیس کې اوسېږم

۵ـ دوه تنه زده کوونکي دې د بېلا بېلو ناروغیو د نومونو او له ناروغۍ څخه د ځان د ساتنې په اړه د ټولګي په وړاندې خبرې اترې وکړي.

۶ـ یو تن زده کوونکی دې د ټولګي مخې ته راشي او ودې وايي چې ورور يې ناروغ دی، ډاکټر ته یې وړی او له کتنې او معاینې وروسته یې درمل ورکړي. ټوله کیسه دې نورو ټولګیوالو ته وکړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د روغتیا د ګټو په هکله پنځه کرښې ولیکي او په بله ورځ دې په ټولګي کې ووايي.

فرانسس بیکن وايي:
روغ بدن د روح لپاره میلمستون دی او ناروغ بدن، زندان.

دیارلسم لوست

د مطالعې ارزښت

خبرې اترې

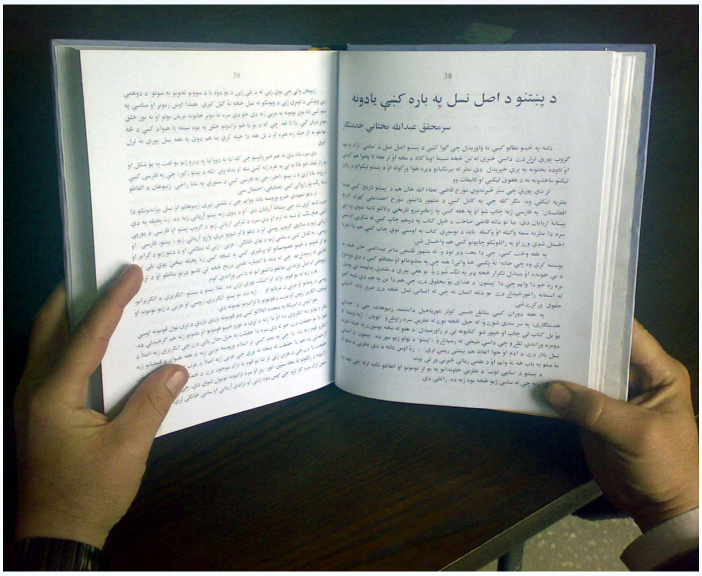

- مطالعه څه ته وايي؟

انسانان په ټولو شيانو نه پوهيږي. ټوله پوهه په يو کتاب کې نشته. په بېلا بېلو ځانګو او برخو کې د مختلفو پوهو په اړه مختلفې ليکنې کيږي. دا ليکنه به يا د کتاب په بڼه وي، يا به مجله او ورځپاڼه وي او يا به بله کومه ليکنه وي. ددې مختلفو ليکنو يوې يا ټولو لوستلو ته مطالعه وايي. انسان ددې ليکنو له لارې خپله پوهه زياتوي.

- مطالعه څه ارزښت لري؟
- موږ څنګه خپله پوهه زياتولای شو؟

موږ د خوړو له لارې خپل بدن پیاوړی کوو. د بدن د پیاوړتیا لپاره راز راز خواړه خورو. ټول غذايي توکي په یو راز خوړو کې نه وي. له دې امله کله غوښه خورو، کله سابه، کله لوبیا، کله چڼې. همدارنګه کوچ، شیدې، مستې او پېروی هم خورو. مېوه او سابه زموږ خواړه بډایوي.

د ذهن د پیاوړتیا لپاره باید څه وکړو؟

ذهن د راز راز کتابونو او لیکلو پاڼو د لوستلو او مطالعې له لارې پیاوړی کیږي. له دې امله باید د درسي کتابونو تر څنګ نور کتابونه، مجلې، ورځپاڼې او لیکنې ولولو. هغسې چې د خوړو له لارې بدن پیاوړی کیږي، همداسې د مطالعې له لارې خپل ذهن پیاوړی کړو.

دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي او لاندې خبرې اترې دې تر سره کړي:

زرلښته: مینې خورې ستړې مه شې.

مینه: خواره مه شې، خورې څنګه یې؟

زرلښته: ښه یم، ته څنګه یې؟

مینه: مننه، زه هم ښه یم. زرلښتې، دا لاس کې دې څه شی دی؟

زرلښته: دا یو کتاب دی. په زړه پورې کیسې لري.

مینه: ته یې راکړه چې ویې ګورم.

زرلښته: دادی، واخله! پام کوه چې ونه شکیږي.

مینه: واه، څه ښه انځورونه لري.

دوه تنه نور زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي او لاندې دیالوګ دې ووايي:

نرګس: د کتاب لوستل څه ګټه لري؟

غاټول: د کتاب لوستل د انسان پوهه زیاتوي.

نرګس: خو دا د ښوونځي کتابونه لولو، دا بس نه دي؟

غاټول: نه خورې، د ښوونځي د کتابونو په لوستلو خو موږ د لوستلو چل زده کوو.

نرگس: څنګه، غاټول؟

غاټول: په ښوونځي کې لیک لوست زده کوو. کله چې مو لیک لوست زده کړ، بیا خپله پوهه زیاتوو. ټوله پوهه د ښوونځي په کتابونو کې نشته.

نرگس: دا خو دې ښه خبره وکړه، خیر یوسې.

غاټول: هو همداسې ده. که غواړو چې ذهن مو وده وکړي، باید هر راز کتابونه ولولو.

نرگس: مننه خورې.

غاټول: مننه، په مخه دې ښه.

دوه تنه نور زده کوونکي دې د ټولګي په وړاندې لاندې ډیالوګ اجرا کړي:

پښتنه: زرمینې څه کوې؟

زرمینه: مطالعه کوم.

پښتنه: څه شی لولې؟

زرمینه: سبا د تاریخ آزموینه لرم. د افغانستان تاریخ لولم.

پښتنه: څومره ښه، ته راکړه.

زرمینه: واخله.

پښتنه: زرمینې دا خو ډېر ښه کتاب دی!

زرمینه: هو، دا د افغانستان اوسنی تاریخ دی. ډېر معلومات لري.

پښتنه: خورې، که خپه کیږې نه چې آزموینه دې تېره شوه، دا کتاب به ماته امانت راکوې.

زرمینه: ولې نه، بل کتاب هم لرم. اوس به دا درکړم. ویې لوله. بیا به د افغانستان لنډ تاریخ هم درکړم.

پښتنه: مننه، زرمینې. کور دې ودان!

زرمینه: پښتنې، پام کوه چې کتاب درنه ماشومان و نه شکوي.

پښتنه: ښه ده پام به پرې کوم.

د متن لنډیز:

مطالعه د انسان ذهن پیاوړی کوي. د هر راز ګټوروکتابونو لوستل ښه دي. مطالعه د انسان ذهن ته وده ورکوي. هر راز معلومات لاس ته راوړي. په دې ډول خپله پوهه زیاتوي. پوهه په کتابونوکې پرته ده. له کتابونو څخه دا پوهه د مطالعې له لارې لاس ته راځي. هر څېرته مطالعه کېدای شي. هر څېرته سړی کتاب، مجله یا ورځپاڼه لوستلای شي. کتاب ښه ملګری دی. هغه له ځان څخه مه لیرې کوئ.

فعالیت

درې تنه زده کوونکي دې په وار سره د ټولګي مخې ته راشي او د مطالعې د ارزښت په اړه دې خبرې وکړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کور کې دا پورته دیالوګونه تمرین او په بله ورځ دې په ټولګي کې تکرار کړي.

فرانسس بیکن وایي: مطالعه انسان بشپړوي.

کلمه، نوم او ډولونه يې

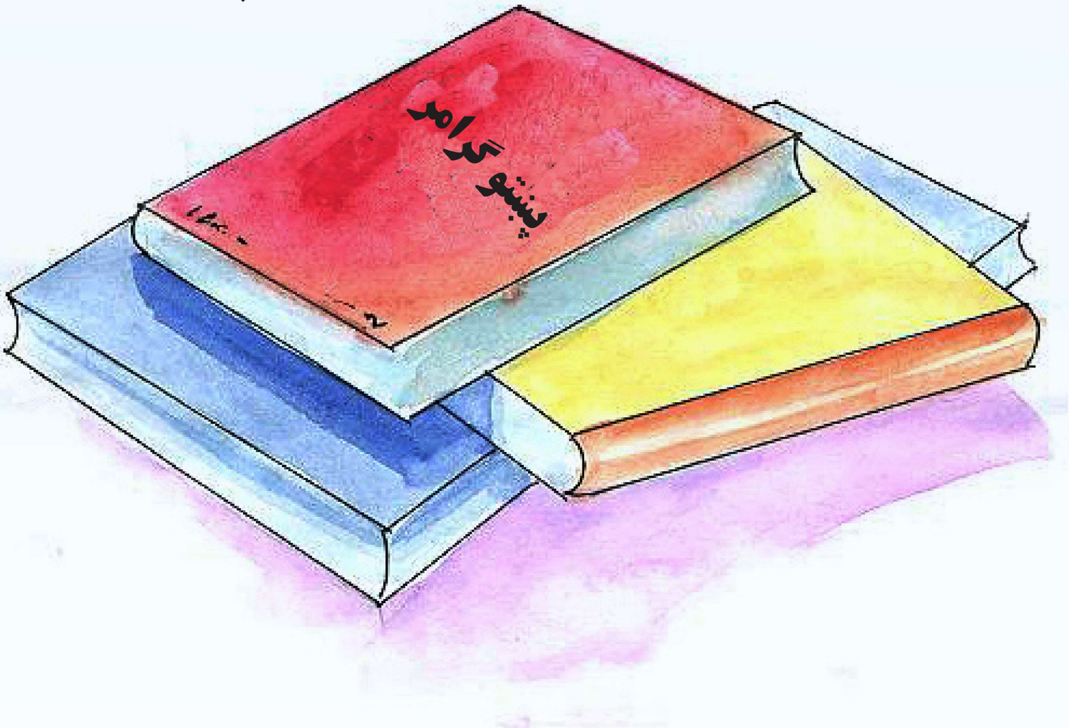

- کلمه څه ته وايي؟

هره ژبه ځانته ګرامري قاعدې لري. ګرامر د يوې ژبې جوړښت څېړي. د ګـــرامر زده کړه د ژبې زده کړه آسانوي. دمخه مو په پښتو کې د سم ليك او لوست لپاره د (ی) ګانو ډولونه ولوستل. دلته کلمه او د هغې ډولونه په لنډ ډول درپېژنو.

- د کلمې او د هغې د ډولونو پېژندل له موږ سره څه مرسته کوي؟

هغه لفظ چې د يوې معنا د افادې لپاره له خولې راوځي، کلمه نوميږي. هغه کلمې چې وينا جوړوي، د وينا اجزا (توکي) ورته ويل کيږي. دې توکو ته د کلمې ډولونه هم وايي. جمله لږ تر لږه له دوو کلمو څخه جوړيږي. په پښتو کې نوم، ضمير، صفت، فعل او قيد ته څېلواکې کلمې وايي.

نوم:

نوم هغه کلمه ده چې يو څوک يو ځای او يا يو شی ونوموي، لکه په لاندې جملو کې احمد، زرغونه، ايمل او تيره.

- احمد زما ورور دی.
- زرغونه، نه ده راغلې.
- ايمل ستا ملګری دی.
- دا تيره توره ده.
- د چمتال ولسوالي د بلخ په ولايت کې ده.

الف: نوم د معنا له مخې شپږ ډولونه لري: خاص نوم، عام نوم، ذات نوم، معنا نوم، جنس نوم، جمع نوم.

١ـ خاص نوم:

خاص نوم هغه نوم دی چې يو ټاکلی شخص يا ځای ونوموي. لکه:

- ننګرهار د ګلوهار دی.
- احمد شاه بابا د نوي او معاصر افغانستان مؤسس و.
- کابل د افغانستان پلازمېنه ده.
- ايران زموږ ګاونډی هېواد دی.
- د غور ولايت چېرته پروت دی؟

په پورته جملو کې ننګرهار، احمد شاه بابا، کابل، افغانستان، ايران او غور خاص نومونه دي. دا داسې نومونه دي چې د اوريدو پر مهال يې هماغه خلک، ښار او يا هېواد درپه زړه کيږي.

۲ـ عام نوم:

عام نوم داسې نوم ته وايي چې په يوه ټاکلي شخص يا څيز باندې دلالت نه کوي او د هغې ډلې ټول غړي څرګندوي. بېلګې يې په لاندې جملو کې وګورئ:

- دا يو تکړه هلك دی.
- هېواد پر هر چاګران وي.
- سږکال ټول خاروي مړه شول.
- دا ښځه او سړی څوك پېژني؟

په پورتنيو جملو کې هلك، هېواد، خاروي، ښځه او سړی عام نومونه دي. د هغوی په اورېدو کوم ټاکلی شخص يا څيز د انسان فکر ته نه ورځي.

۳ـ ذات نوم:

داسې يو نوم نوموي چې زموږ په حواسو حس کېدای شي او بهرنی وجود ولري، لکه په لاندې جملو کې ډبره، مالوچ، څاه، اوبه، اوسپنه.

- دا ډبره غټه ده.
- اوسپنه درنه ده که مالوچ؟
- د څاه اوبه ډېرې يخې وي.

۴ـ معنا نوم:

د معنا نوم د ذات د نوم سرچپه يو غير محسوس شي يا پديده نوموي. يا په بله وينا هغه شی نوموي چې بهرنی وجود نه لري، لکه په لاندې جملو کې روغتيا، هيله، ننګ، پت، مېړانه، خوښي، درد، غم، انديښنه.

- روغتيا د نېکمرغه ژوند ضامنه ده.
- هيله ده چې ښه اوسې.
- ننګ، پت او مېړانه پښتني دودونه دي.
- خوښي دې په برخه شه.
- غم او انديښنه ونه ګورې.

۵_ د جنس نوم:

هغه شی چې نه شمېرل کېږي یا په لږو او ډېرو شان دلالت کوي، د جنس نوم ورته وايي، لکه په لاندې جملو کې سره زر، اوبه، غنم، جوار او تیل.

- وخت لکه سره زر دی.
- که اوبه نه وي، ژوند به نه وي.
- جوار اوغنم د افغانستان کرنیز محصولات دي.
- بې تېلو څراغ نه بلېږي.

۶_ جمع نوم:

کله یو نوم په څرګنده د لفظ له مخې یو مفرد نوم وي، خو په معنا کې یوه ډله یا ټولې نوموي. دې ډول نومونو ته جمع نوم وايي، لکه په لاندې جملو کې ټولنه، ولس، رمه.

- د سرې میاشتې ملي ټولنه له بېوزلو کورنیو سره مرسته کوي.
- دا رمه د لالوکاکا ده.
- افغان ولس له برمه ډک تاریخ لري.

په پښتو کې جمع نوم د ډېرو ډلو په لحاظ بیا هم جمع کېږي، لکه: ټولنې، ولسونه، رمې.

ب: نوم د شمېر له مخې په دوه ډوله دی، مفرد او جمع.

۱_ مفرد نوم:

مفرد نوم هغه نوم دی چې د یوې ډلې په یو شخص یا یو څیز دلالت وکړي، لکه په لاندې جملو کې هلك، باغ، ونه، قلم، خاوند، شاعر.

- دا هلك ځانته راغی.
- ددې باغ یوه ونه خرابه ده.
- ستا قلم تور دی.
- بریالی ښه شاعر دی.

۲_ جمع نوم:

جمع نوم هغه نوم دی چې د یوې ډلې له یو څخه زیات اشخاص یا شیان ونوموي، لکه په لاندې جملو کې هلکان، ونې، قلمونه، شاعران.

- دا هلکان څوک دي؟
- زموږ د کلي باغونه تازه دي.
- شاعران د ټولنې لارښوونکي دي.

په پښتو کې د مفرد نوم جمع کول ځانته قاعدې لري. همدا ډول نارینه نوم ځانته او ښځینه نوم ځانته د خپلو قاعدو له مخې جمع کېږي.

فعالیتونه

۱_ زده کوونکي دې په څو ډلو وویشل شي:

- لومړۍ ډله دې خپل شاوخوا ته وګوري او د شخص، څیز یا ځای نومونه دې ولیکي.
- دویمه ډله دې د خپل ټولګي دننه یا بهر د کوم شخص، څیز یا ځای چې خاص نوم په ګوته کړي، پیدا او ودې لیکي.
- دریمه ډله دې د ټولګي دننه او بهر شیانو، خلکو او ځایونو ته پام وکړي چې کوم عام نومونه پیدا کولای شي. هغه دې ولیکي.
- څلورمه ډله دې د ښوونځي په چاپېریال کې د ذات نومونه پیدا او ودې لیکي.
- پنځمه ډله دې داسې نومونه ولیکي چې بهرنی وجود ونه لري.
- شپږمه ډله دې په ټولګي یا د ښوونځي په انګړ کې داسې نومونه ولیکي چې ونه شمېرل شي.
- اوومه ډله دې له خپلو شاوخوا شیانو څخه د جمع نوم پیدا او ودې لیکي.

د ټولو ډلو استازي دې خپل کار د نورو په وړاندې ولولي.
۲_ د زده کوونکو له ډلې څخه دې یو تن د مفرد نوم ووایي او بل دې هغه نوم جمع کړي.
۳_ د زده کوونکو یوه درې کسیزه ډله دې ووایي چې کلمه له جملې سره څه توپیر لري؟ څو مثالونه دې وړاندې کړي. همدا راز ودې وایي چې نوم څه ته وایي. څو مثالونه دې په ټولګي کې ووایي.
٤_ بله ډله زده کوونکي دې د نوم ډولونه ولیکي او په جملو کې دې راوړي.
٥_ په متن کې دا راغلې کلمې : وینا، افاده، لړ تر لړه،ټاکلی، څیز،نوموی، توکی، پلازمېنه، ګاونډی، مهال، غړی، تکره، ښاروي، پت، مېړانه، اندېښنه، دودونه، بلیېږي، بېوزلي او برم کلمې معنا او په مناسبو جملو کې دې وکاروي.
٦_ ددې لاندې مفردو نومونو جمع حالت ولیکئ: کتاب، هلك، باغ، قلم، نوم، کلمه.
۷_ د زده کوونکو یوه ډله دې مفرد نومونه ووایي او بله ډله دې د هغو نومونو د جمع حالت ووایي.

■ زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي، یوه ډله دې له بلې څخه د عام نوم او د جنس نوم پوښتنې وکړي او هغه بله ډله دې هغه نومونه ووایي.

■ لاندې څو نومونه درکړل شوي، تاسو ووایاست چې هغه کوم ډول نومونه دي:
جلال آباد، زرمینه، مالوچ، ښایست، ټولنه، هلکان، پسرلی، واوره، غنم.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کور کې یو متن ولیکي. د پورته یادو شوو نومونو ډولونه دې پکې وکاروي. بله ورځ دې هغه په ټولګي کې ووایي.

مال له هغې مځکې وخوره چې تا وخوري.

جرگه

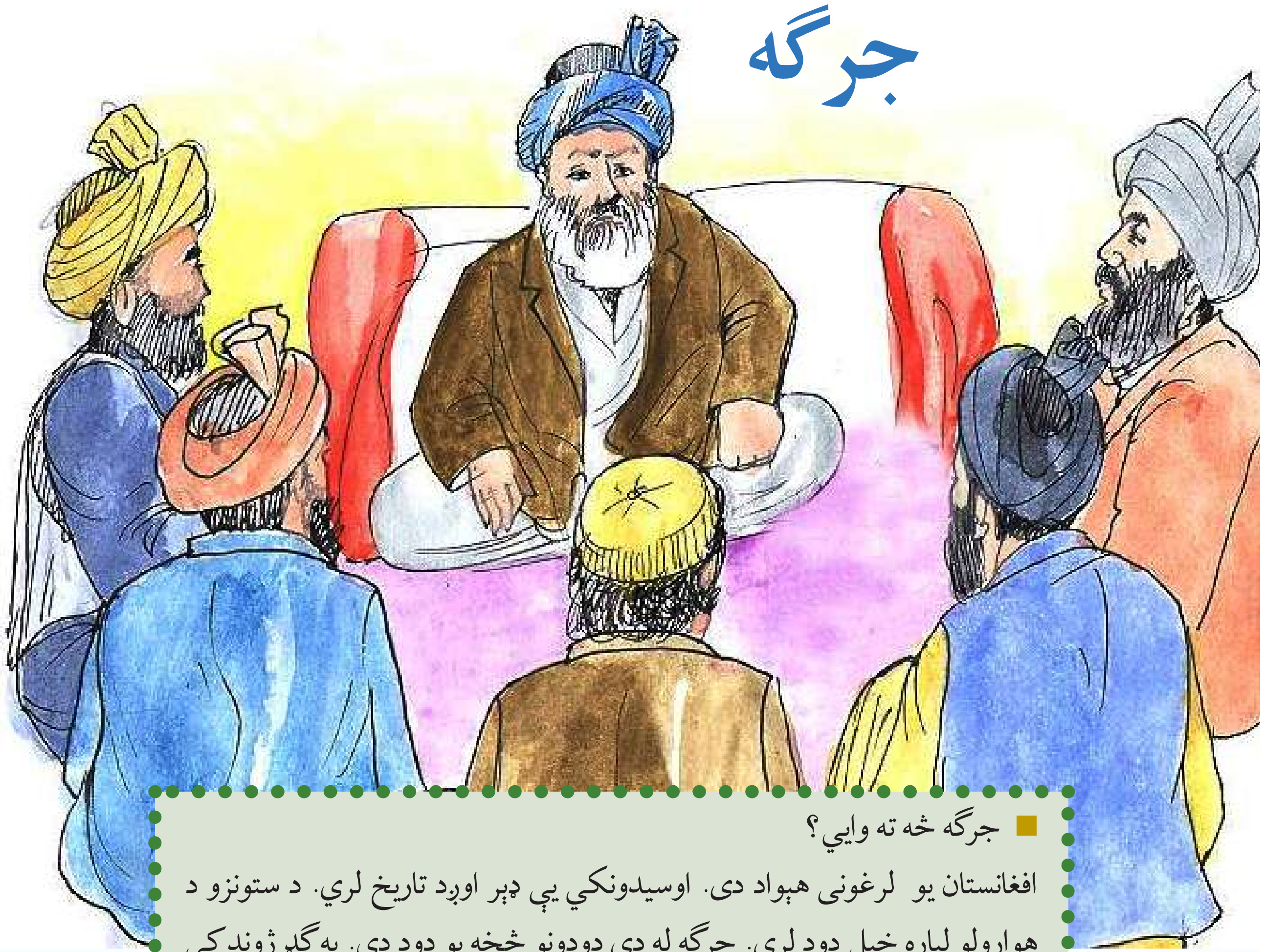

■ جرگه څه ته وايي؟

افغانستان یو لرغونی هېواد دی. اوسیدونکي يې ډېر اوږد تاریخ لري. د ستونزو د هوارولو لپاره خپل دود لري. جرگه له دې دودونو څخه یو دود دی. په ګډ ژوند کې هرو مرو لانجې پيداکيږي. ددې لانجو د حل لپاره د يو ولس سپين ږيري راټوليږي. د لانجې د له منځه وړلو لپاره د حل پر لارو خبرې اترې کوي. دې غونډې ته جرگه وايي.

■ جرگه څه ارزښت لري؟

افغانانو له ډېر پخوا څخه خپلې ستونزې په جرگو له منځه وړې دي. جرگه زموږ په هېواد کې ډېر پخوانی دود دی. جرگه یو ولسي قانون دی. خلك ورته په درنه سترگه گوري. پرېکړې يې مني او د هغې درناوی کوي. د جرگې له لارې هر راز ستونزې هوارېږي. که دا ستونزې د دوو تنو ترمنځ وي؛ د گاونډيانو تر منځ وي؛ د قومونو تر منځ وي او يا هم د هېواد د سياسي حالاتو په اړه وي. سپين ږيري، مشران او د ولسونو منلې څېرې په يو ځای راټولېږي. د جرگې غړي موضوع په هر اړخيز ډول څېړي، خو ورځې پرې خبرې کوي. تر اوږدو خبرو اترو وروسته داسې يوه پرېکړه کوي چې دواړو لورو ته د منلو وړ وي. کله ناکله د جرگې يو لوری د جرگې پرېکړه نه مني. ددې کار لپاره د ولس پرېکړې له پخوا څخه موجودې دي. که څوك د جرگې له پرېکړو څخه سرغړونه وکړي، نو ناغه کېږي.

ناغه يو تاوان او جريمه ده چې د جرگې له خوا ټاکل کېږي، که څوك د جرگې پرېکړه ونه مني، ناغه کېږي.

د متن لنډيز:

جرگه د افغانانو منلی دود دی. ډېر اوږد تاريخ لري. د هېواد او قومونو ډېرې لانجمنې موضوعگانې پرې هوارېږي. دافغانستان د جرگو ارزښت هرچاته څرگند دی. ډېرې پېچلې مسئلې، که سياسي وي يا ټولنيزې، پرې هوارې شوې دي. هرکله که د يوې موضوع د حل لاره ورکه شوې وي، نو د وخت حکومت ولس ته مخ اړوي. جرگې رابولي او د ټول ولس او هېواد په گټه يې هواروي.

فعالیتونه

۱ـ ټول زده کوونکي دې په ګډه په ټولګي کې یوه جرګه جوړه کړي. جرګه دې د ولس د سپین ږیرو او مشرانو تمثیل وکړي. یو تن دې خپل مشر وټاکي. د دوو زده کوونکو تر منځ دې په یوې لانجې خبرې اترې وکړي او یوې پرېکړې ته دې ورسیږي. پرېکړه دې اعلان کړي او د لانجې د دواړو خواوو رضایت دې واخلي.

۲ـ څو تنه زده کوونکي چې د جرګې په اړه معلومات لري، د ټولګي مخې ته دې راشي او د هغې په اړوند دې دوه، دوه دقیقې خبرې وکړي.

۳ـ د زده کوونکو له منځ څخه دې دولس کسیزې ډلې جوړې شي او د هرې ډلې غړي دې د بلې ډلې له یو غړي څخه د لاندې نوو کلمو د معنا پوښتنه وکړي او بیا دې د دواړو ډلو غړي په وار سره هغه په جملو کې راوړي.

ستونزې، دود، ولس، درنه، درنه سترګه، پرېکړه، منل، منلي، درناوی، ګاونډی، اړه، سپین ږیری، مشر، څېره، ټغر، څېرل، سرغړونه، ناغه.

٤ـ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي اولاندې دیالوګ دې نورو ته تمثیل کړي:

- محمود: احمده په خیر راغلې.
- احمد: خیر دې نصیب شه.
- محموده، خپه ښکارې، خیر خو به وي؟
- محمود: څه درته ووایم، په کلي کې مو جنګ شوی.

- احمد: چا جنگ کړی، ولې؟
- محمود:زما تره له نسیم سره جنگ کړی. د دېوال په سر یې لانجه کړې وه.
- احمد: لاسونه خو به یې نه وو سره اچولي؟
- محمود: ولې نه، احمده. یو بل یې وهلي وو.
- احمد: اوس یې لانجه پرې شوې، که نه؟
- محمود: نن د کلي مشران جرګه کېږي. وګورو چې څه به وکړي.
- احمد: ښه ده. جرګه به هرو مرو یوه پرېکړه وکړي.
- محمود: هو، جرګه د لانجو د پرې کولو ښه لاره ده.
- احمد: مه خپه کېږه، که خدای ﷻ کول د حل یوه لاره به ورته پیدا شي.
- محمود: مننه، احمده. کور دې ودان.
- احمد: په مخه دې ښه.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې پورته لوست په کورونو کې ولولي. د جرګې په باره کې دې پنځه جملې ولیکي او په بله ورځ دې په ټولګي کې ولولي.

په هر کار کې سلا او مشوره ښه ده.

شپاړسم لوست

کابل

- کابل چېرته پروت دی؟

کابل ښکلی ښار دی. کابل د افغانستان پلازمینه (پایتخت) ده. کابل ښکلې هوا لري. په دوبي کې معتدله او په ژمي یخه وي. په کابل کې هر راز مېوې پیدا کیږي. د هېواد د ولایتونو ټول محصولات کابل ته د خرڅلاو لپاره راوړل کیږي.

- کابل د پلازمینې په توګه څه ارزښت لري؟
- کابل د افغانانو د څه شي نښه ده؟

د کابل ښار د افغانستان پلازمېنه (پایتخت) ده. کابل د هېواد په مرکزي برخه کې پروت دی. هوا يې په ژمي کې ډېره يخه وي. واورې او بارانونه پکې اوري. په اوړي کې يې هوا معتدله وي. بارانونه پکې نه اوري. ځکه پکې خاورې او دوړې زياتې وي. د هېواد ولسمشر د کابل په ښار کې دفتر لري. د دولت درې واړه برخې، يعنې؛ حکومت، پارلمان او ستره محکمه په کابل کې دي. په کابل کې دولتي او شخصي پوهنتونونه او د لوړو زده کړو موسسې شته. په کابل کې د بهرنيو هېوادونو سفارتونه او سياسي نماينده گۍ شته. په دې ورځو کې پکې ښکلې او لوړې مانۍ او ودانۍ جوړې شوې او د ښار ښکلا يې نوره هم زياته کړې ده. په کابل کې ډېر خلک اوسېږي. نفوس يې څه ناڅه څلورو مليونو تنو ته رسېږي. د هېواد د هر گوټ خلک دلته اوسېږي. د کابل اوسيدونکي د ورونو په څېر ژوند کوي او يو د بل درناوی کوي. په اخترونو او ملي ورځو کې گډ جشنونه جوړوي. کابل د ملي وحدت نښه ده. کابل د ټولو افغانانو گډ کور دی.

د متن لنډيز:

کابل ښکلی ښار دی. د افغانستان مرکز او پلازمېنه ده. ټولې حکومتي ودانۍ، لکه وزارتونه، لوی رياستونه، ولسي جرگه، مشرانو جرگه، ستره محکمه او د بهرنيو هېوادونو سفارتونه په کابل کې دي. خلک يې ډېر مهربان او يو له بل سره د ورونو په څېر ژوند کوي. د هېواد لوی پوهنتون په کابل کې دی. د کابل زيات اوسېدونکي په سوداگرۍ بوخت دي. د هېواد د محصولاتو زياته برخه کابل ته راځي او دلته خرڅېږي.

فعالیتونه

۱ـ څلور تنه زده کوونکي دې له ټولګي څخه وتاکل شي. دوه، دوه تنه دې په وار د ټولګي مخې ته راشي او لاندې خبرې اترې دې تر سره کړي. نور زده کوونکي دې ورته غوږ ونیسي. زده کوونکي دې خپل نومونه په ډیالوګ کې وکاروي، نه د دې متن نومونه.

لومړي دوه تنه:

جمیله: تورپیکی ستړې مه شې.

تورپیکی: ته ستړې مه شې، جمیلې چېرته یې چې نه ښکارې؟

جمیله: خورې نه وم، کابل ته تللې وم. پرون راغلم.

تورپیکی: ښه ساعت به دې تېر شوی وي. په کابل کې هوا څنګه وه، خورې؟

جمیله: یره، تورپېکی ډېره ښکلې هوا یې لرله. هېڅ ګرمي پکې نه وه.

تورپیکی: څه دې په کې ولیدل؟

جمیله: د کابل ښار اوس ډېر ښایسته شوی دی. ښې ښکلې او ښایسته ودانۍ پکې جوړې شوي. ښه ښه هوټلونه لري. ډېره ګڼه ګوڼه پکې وي.

دوه تنه نور زده کوونکي:

ګلالۍ: زموږ ولسمشر هم په کابل کې دفتر لري.

زرلښته: هو خورې، ټول وزارتونه هم په کابل کې دي. پارلمان هم په کابل کې دی.

ګلالۍ: ته پارلمان ته تللې وې؟

زرلښته: هو، موږ پارلمان ته لاړو. د ولسي جرګې او مشرانو جرګې د غونډو تالارونه مو ولیدل. هلته مو د ولس له څو تنو استازو سره ولیدل. ډېر معلومات یې راکړل.

ګلالۍ: ښه ښه. زه مې هم له پلار سره ځم.

زرلښته: ګلالۍ خوري لاړه شه، خو فکر دي وي په ژمي کې لاړه نشې.

ګلالۍ: ښه دي وویل خورې. زما ساړه نه خوښیږي.

زرلښته: زه اوس ځم چې آزموینه لرم. بیا به دې وګورم.

ګلالۍ: سمه ده. په مخه دې ښه. د خدای ﷻ په امان.

زرلښته: د خدای په امان.

۲ــ زده کوونکي دې په درېو ډلو وویشل شي. د لومړۍ ډلې یو تن دې د دویمې ډلې له یو تن څخه د لاندې نویو کلمو یوه، یوه کلمه وپوښتي. د دویمې ډلې یو تن غړی دې هغه معنا کړي او د دریمې ډلې غړی دې هغه په جمله کې راوړي:

پلازمېنه، ښار، ژمی، واورې، باران، اوربي، ولسمشر، پوهنتون، ماڼۍ، ودانۍ، ښکلا ، ګوټ، درناوی، ګډ کور، ولسي جرګه، مشرانو جرګه، ستره محکمه.

۳ــ زده کوونکي دې په خپلو منځونو کې د لاندې جملو په اړه خبرې وکړي او بیا دې د هغوی یو تن استازی هغه د نورو په وړاندې بیان کړي:

- د کابل ښار د افغانستان پلازمېنه (پایتخت) ده.
- په کابل کې د هېواد د هر ګوټ خلک اوسیږي.
- د کابل اوسیدونکي د ورونو په څېر ژوند کوي.
- په اخترونو او ملي ورځو کې ګډ جشنونه جوړوي.
- کابل د ملي وحدت نښه ده.
- کابل د ټولو افغانانو ګډ کور دی.

٤ــ پنځه تنه زده کوونکي دې په وار سره په نوموړي لوست کې د (ی) ګانو بڼې پیدا کړي

او په توره تخته دې وليکي. نور زده کوونکي دې وګوري چې هغه سمې دي که ناسمې. خبرې دې پرې وکړي.

٥ـ زده کوونکي دې په دريو ډلو وويشل شي. د لومړۍ ډلې غړي دې په وار د دويمې ډلې له غړو څخه دا لاندې پوښتنې وکړي. که ځواب سم نه و د دريمې ډلې غړي دې هغې ته سم ځواب ووايي:

١ـ کابل چېرته واقع دی؟

٢ـ په کابل کې څومره خلک اوسېږي؟

٣ـ د افغانستان د ولسمشر دفتر چېرته دی؟

٤ـ د څو وزارتونو نومونه واخلئ.

٥ـ د کابل هوا په اوړي او ژمي کې څنګه وي؟

٦ـ په کابل کې کومې مېوې کيږي؟

٧ـ په کابل کې په کومو ژبو ډېرې خبرې کيږي؟

٨ـ کوم سيند له کابل ښار څخه تېرېږي؟

٩ـ د دارالامان ماڼۍ چېرته پرته ده؟

١٠ـ ميرويس ميدان د کابل په کومه برخه کې پروت دی؟

٦ـ زده کوونکي دې لاندې متن ولولي او خوند دې ترې واخلي:

زه کابل يم. ستاسو کور يم. ستاسو د هېواد مرکز يم. د افغانستان پلازمېنه يم. ستاسو ټولو ګډ ښار يم. پر ما پام وکړئ. ما پاک وساتئ. پر کوڅو او سړکونو مې خاورې خځلې مه اچوئ. که زه پاک اوسم، تاسو به پاک اوسئ. زما پر پاکۍ تاسو ښه ښکارئ. که زه پاک اوسم، تاسو

نه ناروغه کیږئ. ناروغي له ناپاکۍ پیدا کیږي. چاپېریال مې شین کړئ. بوټي، نیالګي او ګلان وکرئ. اوبه یې کړئ. د پارکونو او د سړک د غاړې په ونو پام وکړئ. ښاخونه او څانګې یې مه ماتوئ. زه ستاسو ټولو شتمني یم. یوازې د یو چا نه یم. یوازې یو چا ته مې مه پرېږدئ. آن ښاروالۍ ته مې یوازې مه پرېږدئ. که تاسو مرسته ونه کړئ، ښاروالي راته یوازې نشي رسېدای. زما پاکي ستاسو سوکالي ده. زما پاک ساتل ستاسو د ټولو دنده ده. خپله دنده سرته ورسوئ.. روغ ژوند وکړئ او سوکاله واوسئ!

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کورونو کې د افغانستان د ټولو ولایتونو او د هغو د مرکزونو نومونه ولیکي او بله ورځ دې په ټولګي کې ولولي.

آزادي تر پاچهیه لا تېرې کا
چې د بل تر حکم لاندې شي زندان شي
خوشحال خان خټک

غلې، مېوې

خبرې اترې

- غلې او مېوې څه شی دی؟

زموږ په گران هېواد افغانستان کې ډېرې غلې دانې او راز راز مېوې پیداکیږي. زیاتره غلې دانې او مېوې د اوړي په موسم کې پیدا کیږي. غنمو، جوارو او وریجو ته غلې وايي. لوبیا، چڼې، نسک او نور د دانو او انگور، خټکي، هندوانې، ناک، منې او نور د مېوو په ډلې کې راځي.

- غلې دانې او مېوې زموږ بدن ته څه گټه رسوي؟
- آیا له خوراک او څښاک پرته انسان ژوندی پاتې کېدای شي؟

افغانستان کرنيز هېواد دی. ډېرې غلې دانې او مېوې پکې کرل کيږي. غنم تقريباً د هېواد په ټولو سيمو کې کرل کېږي او ښه حاصل ورکوي. په ځينو سيمو کې غنم په مني او په ځينو کې په ژمي کې کرل کېږي. جوار هم د هېواد په ټولو سيمو کې کرل کېږي. د زياتو خلکو خواړه د غنمو ډوډۍ او د جوارو سوکړک دي. نرۍ او غټې وريجې هم ډېرې خوړل کيږي. د غلو ترڅنګ لوبيا، چنې (نخود)، نسک، مشنګ او نور هغه دانې دي چې خلک يې له خوراک سره ډېره مينه لري. سربېره پر دې افغانستان په مېوو کې خورا مشهور دی. انګور، انار، منې، ناک، اينځر، بادام، پسته، خټکي او هندوانې يې د سيمې په هېوادونو کې ډېر ښه نوم لري. انګور په کابل، لوګر، غزني، کندهار، هرات، فارياب او نورو ځايونو کې ډېر پيدا کيږي. د کندهار، فراه، سمنګانو او تګاو انار ډېر مشهور دي. خټکي د هېواد په شمالي ولايتونو او فراه کې ډېر کرل کيږي. د هلمند، دوشي او ننګرهار هندوانې ډېرې خوږې دي. ځينې تازه او وچې مېوې بهرنيو هېوادونو ته وړل کيږي.

د متن لنډيز:

افغانستان معتدله هوا لري. هر راز غلې دانې او مېوې پکې کيږي. په غلو کې غنم، جوار، وريجې، اوربشې او په دانو کې لوبيا، نسک، چنې،مشنګ او په مېوو کې انګور، انار، منې، ناک،انځر، خټکي، هندوانې او نور شامل دي. غنم او جوار د هېواد په ټولو ولايتونو کې کرل کيږي. وريجې زياتره په هغو سيمو کې کرل کيږي چې ډېرې اوبه ولري. لوبيا، چنې، نسک او مشنګ په هرځای کې نه کېږي. دا دانې د هېوادوالو عمده خواړه جوړوي.

خبرې اترې (ديالوګ): (هر زده کوونکی دې خپل خپل نوم په خبرو اترو کې راوړي.)

زلمی: زرګيه ستړې مه شې!

زرګی: ته ستړی مه شې، زلميه څنګه يې؟

زلمی: زرګيه، څنګه دې خوا راغلې؟

زرګی: غنم مو خلاص شوي. پيسې مې راوړي، غنم اخلم.

زلمی: غنم من په څو دي، زرګيه؟

زرګی: غنم من په اتيا او جوار من په پنځه شپېته افغانی دي.

زلمی: ولې جوار نه اخلې، زرګيه؟

زرګی: جوار هم اخلم. زما سوکړک ډېر خوښېږي.

زلمی: زما هم سوکړک خوښېږي، خو مور يې په خوړو کې پخوو.

زرګی: هو، هغسې ښه خوندکوي.

زلمی: مور يې سهار له چای سره خورو.

زرګی: ښه ده. زه درنه لاړم. د خدای ﷻ په امان.

زلمی: ځه، الله ﷻ دې مل شه!

دويمه مرکه:

برې: په خير راغلې، توره! چېرته روان يې؟

تور: ته ستړې مه شې، بريه، چېرته يې چې نه ښکارې؟

برې: کلي ته تللې وم.

تور: په کلي کې دې څه کول؟

برى: غله مو خلاصه شوې وه، لږ جوار او غنم مې راوړل. څه لوبيا او نسک مې هم راوړل.

تور: توره لوبيا دې راوړله، که سره؟

برى: توره لوبيا نه لرو، سره مې راوړه. ډېره ښه لوبيا ده.

تور: ژر پخيږي، که نه؟ که ښه وي يو من ماته هم راکړه.

برى: در به يې کړم. نسک به هم درکړم.

تور: ډېره ښه ده. نسک مې هم ډېر خوښېږي. څو افغانۍ کېږي، بريه؟

برى: پيسې در څخه نه اخلم، توره. هغه زموږ په خپل پټي کې شوي دي.

تور: ډېره مننه بريه، خدای ﷻ دې ډېر درکړي.

برى: له تا سره، خدای ﷻ په امان.

درېيمه مرکه:

خوشحال: عمره، السلام عليکم، ښنګه يې؟

عمر: وعليکم السلام، خوشحاله، ښه يم، د الله مهرباني ده.

خوشحال: په دې کڅوړه کې څه دي، عمره؟

عمر: له تانه يې څه پټ کړم، انار مې راوړل.

خوشحال: انار؟!

عمر: هو، ډېر خواږه انار دي. داني هم نه لري. بې دانه انار ورته وايي.

خوشحال: کيلو دې په څو واخيستل؟

عمر: ارزانه دي، کيلو په پنځه دېرش افغانۍ دي. که ډېر واخلې ارزانه يې درکوي.

خوشحال: ياره عمره، څه ښه وطن لرو، هر راز مېوې پکې شته.

عمر: هو. ته يې انګورو ته وګوره، مڼو ته وګوره. هندوانې او خټکي خو لا پرېږده.

خوشحال: هو، د جنت په شان وطن دی، هر څه لرو. خدای ﷻ دې سوله راولي.

عمر: امين، کاشکې! نور مو له جګړې زړه شين شوی دی.

خوشحال: الله ﷻ مهربان ذات دی. يوه ورځ به سوله راشي.

عمر: زه څم ناوخته کېږي، چېرته کار لرم.

خوشحال: ښه، په مخه دې ښه شه!

فعاليتونه

۱ــ زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. د يوې ډلې يو تن غړی دې له بلې ډلې څخه لاندې پوښتنه وکړي او د هغې ډلې يو تن غړی دې په وار د هغې ځواب ووايي:

- افغانستان څه راز هېواد دی؟
- غنم د هېواد په کومو سيمو کې کرل کېږي؟
- د زياترو خلکو خواړه څه شی دي؟
- په هېواد کې د غلو ترڅنګ کومې دانې (حبوبات) کرل کېږي؟
- په افغانستان کې کومې مېوې پيدا کېږي؟
- انګور، انار او خټکي د هېواد په کومو سيمو کې ښه حاصل ورکوي؟

۲ـ زده کوونکي دې په درېو ډلو ووېشل شي. د لومړۍ ډلې يو تن غړی دې د دويمې ډلې له يو تن غړي څخه د لاندې کلمو معنا وپوښتي او د درېمې ډلې يو تن غړی دې هغه په جمله کې راوړي.

کرنيز، غلې، کرل، سيمې، غنم، منی، ژمی، خواړه، ډوډۍ، سوکړک، نری وريجې، غټې وريجې، منې، ناک، انځر، خټکي.

۳ـ د زده کوونکو له ډلې څخه دې پنځه تنه په وار سره د ټولگي مخې ته راشي او د هېواد د مشهورو مېوو په اړه دې يوه، يوه دقيقه خبرې وکړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په خپلو کورونو کې د مور او پلار په مرسته په هېواد کې د غلو، دانو او مېوو نومونه وليکي. که وخت يې درلود، د هغوی د کرلو ځايونه دې هم وليکي او په بله ورځ دې هغه په ټولگي کې نورو ته ووايي.

يوازې هيله شرط نه دی، د هغې د لاسته راوړنې لپاره هڅه اوهاند هم شرط دی.

هانس کرستين اندرسن

پېژندګلوي

خبرې اترې

■ پېژندګلوي څه ته وايي؟

انسانان د يوې ټولنې غړي دي. له يو بل سره پېژندګلوي د انسان په ژوند کې اساني راولي. موږ يوه ورځ له يو چا سره په يوځای کې مخامخ کېږو. که په بله ورځ هماغه شخص وګورو، سترګې مه شي ورسره کوو.که درېيم ځل يې وګورو، ښه روغبړ ورسره کوو او پېژندګلوي ورسره پيداکوو. که کتنه دوام ومومي نو سره دوستان کېږو.

■ دوستي او پېژندګلوي څه ګټه لري؟

انسان یو ټولنیز مخلوق دی. په ټولنې کې ژوند کوي. باید یو له بل سره وپېژني. د یو بل د نوم، د استوګنې د ځای، کار او شخصي ژوند په څرنګوالي باندې پوهېدلو ته پېژندګلوي وايي. زموږ د کور شاوخوا خلک اوسېږي. هغوی ته ګاونډیان وایو. هغوی زموږ په غم اوښادۍ کې برخه اخلي. باید له هغوی سره وپېژنو. هر وخت ورسره مرسته وکړو. زموږ په ولس کې ډېرې کورنۍ شته. ډېر خلک پکې اوسېږي. د یو ټولنیز مخلوق په توګه موږ باید له هغوی سره وپېژنو. په ښوونځي کې، په ټولګي کې اوهمدا راز په نورو ځایونو کې له خلکو سره آشنايي د سرې اهمیت زیاتوي.

د متن لنډیز:

انسانان په ټولنې کې اوسېږي. د خپلو ورځنیو کارونو او ژوند د پرمخ وړلو لپاره یو له بل سره پېژندګلوۍ او دوستۍ ته اړ دي. په یوې ټولنې کې هیڅوک نشي کولای ټول کارونه په یوازې سر، سر ته ورسوي. له دې امله موږ د خپل ټولنیز درېځ له مخې یو له بل سره پېژندګلوۍ ته اړ یو. پېژندګلوي د انسان طبیعي خاصیت دی.

مرکې:

لومړۍ مرکه:

یو زده کوونکی: سلام. زما نوم رحمت دی. ستا نوم څه دی؟

بل زده کوونکی: سلام. زما نوم حبیب دی. د فاریاب اوسیدونکی یم.

- ډېر ښه، حبیب جانه د فاریاب د کوم ځای یې؟
- د فاریاب د شیرین تګاب د ولسوالۍ یم. ته د کوم ځای یې، رحمته؟
- زه د کوهدامن یم.
- حبیب جانه، په کوم ښوونځي کې یې؟
- رحمت جانه، زه د کابل په میرویس لیسه کې یم. پلار مې په ښاروالۍ کې مدیر دی. زموږ کورنۍ هم دلته په کابل کې اوسېږي. د ژمي په رخصتیو کې کله کله

شیرین تګاب ته په میلمستیا ځو.
- ودې نه ویل حبیبه چې په کوم ښوونځي او په څویم ټولګي کې یې؟
- زه په محمود هوتکي ښوونځي کې یم. سږکال اووم ټولګي ته بریالی شوم.
- ښوونځی مو له کور څخه څومره لېرې دی؟
- مورږ په جمال مېنه کې اوسېږو. ښوونځي ته نژدې یو. ته په کوم ټولګي کې یې، حبیب جانه؟
- زه هم په اووم ټولګي کې یم. د ټولګي اول نومره هم یم.
- شاباس. لایق زده کوونکی یې!
- کور دې ودان رحمته، له پېژندګلوۍ دې خوښ شوم.
- زه هم ستا له پېژندګلوۍ خوښ شوم. هیله ده چې بیا سره وګورو.
- هو که خدای ﷻ کول، بیا به وګورو. اوس انډیوالان شو. په مخه دې ښه رحمت جانه.
- ستا دې هم په مخه ښه وي حبیب جانه.

دویمه مرکه:

ملالی: پرښتې، ستړې مه شې
پرښته: په خیر اوسې ملالی. څنګه یې؟
ملالی: مننه، ښه یم. ته څنګه یې؟
پرښته: زه هم ښه یم.
ملالی: پرښتې، دا ښځه څوک ده؟ نوې راته ښکاري.
پرښته: هغه زموږ د فزیک ښوونکې ده. نوې راغلې، ډېره ښه ښځه ده.
ملالی: پرښتې، ته هغه پېژنې؟
پرښته: هو، هغه زموږ ګاونډۍ ده. ډېره ښه کورنۍ ده. پلار او ورونه یې ډېر ښه خلک دي. د هر چا په مرې ژوندي کې برخه اخلي.
ملالی: ودې نه ویل چې د کوم ځای فارغه ده؟
پرښته: هغه د ننګرهار له پوهنتون څخه فارغه شوې ده. نورې لوړې زده کړې یې په لندن کې سرته رسولې دي. په فزیک کې پوره استاده ده.
ملالی: کور دې ودان، پرښتې. ښه شو چې ومې پېژانده.

دریمه مرکه:

شریف: سهار دې په خیر، توابه!

تواب: خیردې نصیب شه، شریفه. ستړی مه شې.

شریف: خوار مه شې.

تواب: نن زموږ ټولګي ته نوی ښوونکی راغلی و.

شریف: څه نومېده، توابه؟

تواب: نوم یې محمد سلیم و. د غور اوسیدونکی دی.
ځان یې راوپېژانده. لس دولس کاله معلمي یې کړې ده.
ډېر ښه سړی ښکاري.

شریف: تاسو ځانونه ور و نه پېژندل؟

تواب: ولې نه، هر زده کوونکی په وار ودرېد. ویې ویل: زما نوم .... دی. د پلار نوم مې .... دی. د ..... ځای اوسیدونکی یم. عمر مې .... کاله دی (... کلن یم). له والیبال سره مینه لرم...

شریف: تا څه ورته وویل، توابه؟

تواب: زه ودرېدم. ومې ویل: زما نوم تواب دی. د پلار نوم مې احمد دی. اصلاً د نورستان اوسېدونکی یم. خو ډېر کلونه کیږي چې په کابل کې اوسېږم. سږکال څوارلس کلن شوم. مورنۍ ژبه مې نورستاني ده. په پښتو هم ښې خبرې کوم. پلار مې ښوونکی دی. د قاري عبدالله په ښوونځي کې د تاریخ استاذ دی. مورمې د ښځو چارو په وزارت کې مدیره ده. موږ درې ورونه یو. مشر ورور مې ګنډونکی (خیاط) دی او کشر ورور مې په ښوونځي کې دی.یوه خور لرم. هغه کوچنۍ ده. نوم یې شمله ده. د هغې کارتوني فلمونه ډېر خوښېږي.

شریف: افرین، ځان دې ډېر ښه معرفي کړی دی.

تواب: هو، همدې ته پېژندګلوي وایي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په خپل کور کې د مطالعې لپاره د کور د غړو په مرسته یو کتاب یا مجله یا کومه ورځپاڼه وټاکي او په بله ورځ دې نورو زده کوونکو ته د هغه د مطالعې د ګټو په اړه خبرې وکړي.

مېرمن الايي

نولسم لوست

■ آيا د مېرمن الايي نوم مو اورېدلی دی؟

په تېرو لوستونو کې مو د هېواد د نوميالیو په اړه معلومات ترلاسه کړل. زموږ د هېواد په ټولو سيمو کې داسې وتلي او نوميالۍ مېرمنې او نوميالي ښاغلي وو او شته چې نومونه يې په زرينو کرښو ليکل شوي او ياد يې د هر ښځينه او نارينه افغان په زړه کې تازه دی. د نوميالیو مېرمنو په لړ کې دلته د مېرمن الايي د ژوند د څرنګوالي په اړه لنډ معلومات لولو.

■ د هېواد د نوميالیو د نومونو ياد او د هغوی په ژوند ليک باندې پوهېدل موږ ته څه ګټه لري؟

افغانستان د نومیالیو مېرمنو او مېړونو ټاټوبی دی. ډېر ښځینه او نارینه پوهان، لیکوال، شاعران، ملي مشران او په هېواد مینې څېرې پکې تېرې شوي. د هېواد هره دره او لاره د هغوی د کارنامو شاهدي ورکوي. ددې نومیالیو په لړ کې یوه هم مېرمن الایي ده. الایي د بایزید روښان د زوی، جلال الدین لور وه. نوموړې د شیخ عمر د زوی، احداد مېرمن وه. زده کړې یې له خپل پلار څخه کړې وې. د علم پوهې، فضیلت او غوره اخلاقو خاونده وه. الایي د روښانیانو د ملي مبارزو د لارې پیروه وه. د هغه مهال له مغولي ګورګاني حکومت سره د روښانیانو د مبارزو په لړ کې یې فعاله ونډه اخیستې وه. په ۱۰۵۳ هجري قمري کې د الایي مېړه، احداد شهید شو. هندي مغول د خیبر له لارې کابل ته روان وو. مېرمن الایي اپریدي او اورکزي قومونه راټول او پر ګورګاني لښکرو یې برید وکړ. سخته مرګ ژوبله او ماته یې ورواړوله. د مېرمن الایي د مړینې نېټه څرګنده نه ده. له خپل وصیت سره سم یې مړی تېرا ته یوړل شو او د خپل مېړه، احداد تر څنګ خاورو ته وسپارل شوه. د مېرمن الایي د علمي شخصیت او د ملي مبارزو د وياړلو کارنامو د لمانځنې او درناوي له امله د جلال آباد په ښار کې د نجونو یوه لیسه یې په نامه نومول شوې ده.

د متن لنډیز:

افغاني مېرمنو د خپلو افغاني نارینه وو په څېر تلپاتې نومونه ګټلي دي. هغوی د علم، پوهې، مشرۍ او نورو ډګرونو اتلانې دي. نازو انا، زرغونه انا، عینو، عایشه درانۍ او په لسګونو داسې نورې مېرمنې د افغانانو د سر تاجونه دي. دلته مو ددې وياړلو مېرمنو په لړ کې مېرمن الایي په ډېر لنډ ډول وپېژندله. په راتلونکو ټولګیو کې به نورې وياړلې مېرمنې هم وپېژنو.

۱_ پنځه تنه زده کوونکي دې د وار له مخې د ټولګي مخې ته راشي او پورته لوست دې د کتاب له مخې ولولي.

۲_ درې تنه زده کوونکي دې په خپله خوښه او یا د ښوونکي په خوښه د ټولګي مخې ته راشي او مېرمن الایي دې په لنډ ډول نورو ته ورو پېژني.

۳_ دوه، دوه زده کوونکي دې په درېو جوړو کې د ټولګي مخې ته راشي او د مخکنیو مرکو په څېر دې لنډې، لنډې مرکې وکړي.

٤_ لاندې نوې کلمې معنا او په جملو کې یې راوړئ:

تېر، نومیالیو، اړه، وتلي، مېرمن، ښاغلی، زرین، لړ، ټاټوبی، مین، څېره، غوره، ونده، برید، ژوبله، ماته، ویاړلي، لمانځل، درناوی، نومول، تلپاتې، اتل

زده کوونکي دې دا لاندې ترانه ولولي او خوند دې ترې واخلي:

ترانه

لکـه نسـیم د بـاغ ګلونـو تـه پیغـام دی زمـوږ
هـدف د کار او د خدمـت وطـن او قـام دی زموږ
مـوږه افغـان تـه یـو قـوي ملـي وحدت جـوړوو
د تفرقـې د امتیـاز پـه کـور قیامـت جـوړوو
ورانـې ویجـاړې د وطـن پـه خپل همـت جوړوو
عـدل انصاف او مسـاوات روح د نظـام دی زموږ
لکـه نسـیم د بـاغ ګلونـو تـه پیغـام دی زمـوږ
مـوږه تعمیـم د معارف پـه خپل وطن کـې غواړو

نوی آهنگ د نوي ژوند په خپل چمن کې غواړو
دښمن د حق او حریت سر په کفن کې غواړو
خدمت د قام ته چې ولاړ وي پرې سلام دی زموږ
لکه نسیم د باغ گلونو ته پیغام دی زموږ
وطن نه بد بد رواجونه رسومات ورکوو
رنځونه، لوږې، بې علمي او خرافات ورکوو
د کار له منځ منځ نه بې ځایه سکنات ورکوو
بنا پر حسن اعتماد باندې مرام دی زموږ
لکه نسیم د باغ گلونو ته پیغام دی زموږ
ظلم، رشوت، تملق، دروغ او خیانت نه منو
غواړو په زړه کې درد او رحم، قساوت نه منو
سره همدرد یو، بې دردي په رسمیت نه منو
ملا عالم، مخلص خادم ته احترام دی زموږ
لکه نسیم د باغ گلونو ته پیغام دی زموږ ...

محمد موسیٰ شفیق

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کورونو کې د خپلې خوښې موضوع کې یوه مرکه ولیکي او په بله ورځ دې په ټولگي کې تمثیل کړي.

له یوه لاسه ټک نه خېژي.

صفت او ډولونه يې

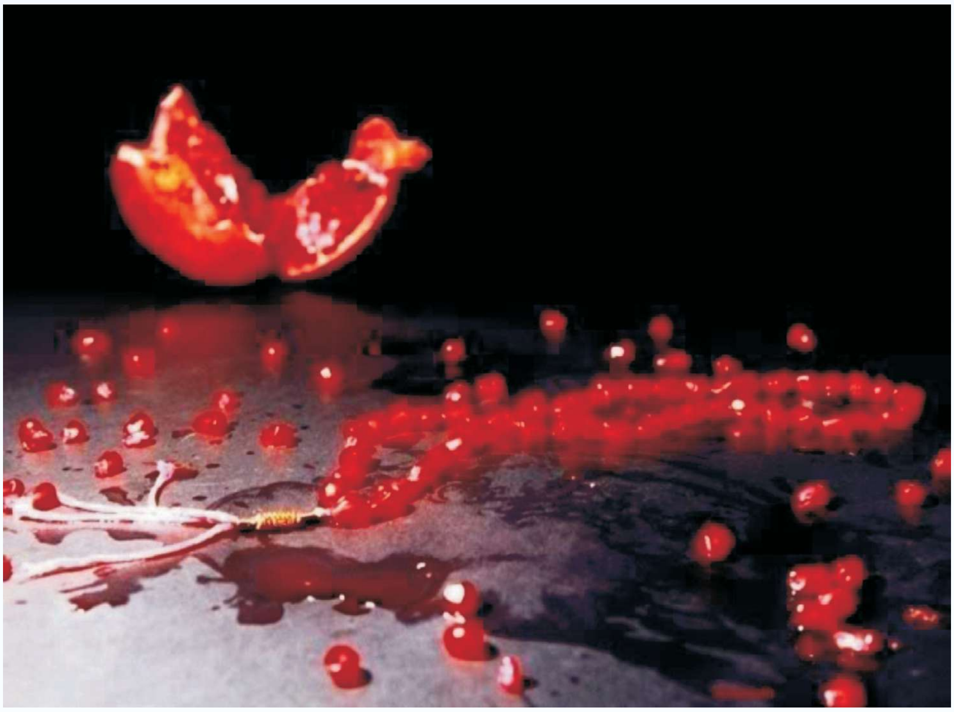

■ آيا تاسو د صفت په اړه معلومات لرئ؟

دمخه مو په خلورم لوست کې په پښتو کې د (ی گانو) ډولونه وپېژندل. دلته صفت او ډولونه يې لولو.

■ د ژبې د گرامر زده کړه څه گټه لري؟

توريالی په کندوز کې اوسېږي. هغه ډېر تکړه زده کوونکی دی. توريالی يو ورور او دوه خويندې لري. ورور يې کوچنی دی. ځلور کلن دی. خويندې يې مشرانې دي. يوه يې نتکۍ او بله يې هوسۍ نومېږي. د نتکۍ سور رنګ خوښېږي او د هوسۍ شين. يوه ورځ توريالی بازار ته تللی و. هلته يې سرې مڼې ولېدې. مڼې يې واخيستې. ويې خوړې. ډېرې خوږې وې. وروسته د ګلانو خرڅولو هټۍ ته ورغی. مشرې خور، نتکۍ ته يې سره ګلان واخيستل. هوسۍ ته يې شين ټيکری واخيست. ورور، حبيب ته يې د لوبو سامان واخيست. هر رنګ په کې و. شين، سور، تور، بانجاني، ژېړ، آسماني او څيګري رنګونه يې لرل. خويندې يې ډېرې خوشاله شوې او مننه يې ترې وکړه. حبيب د لوبو د سامان په ليدو په ټوپونو شو. د لوبو سامان يې د توريالي له لاسه وتښتاوه. توريالی د خويندو او ورور په خوشالۍ ډېر خوښ شو.

د متن لنډيز:

په پورته لوست کې داسې کلمې راغلې دي چې د نوم ځرنګوالی ښيي. لکه تکړه، کوچنی، خوښ، شين، سور، خوږې او نور. په دې توګه ويلای شو، صفت يوه خپلواکه کلمه ده چې د يو نوم يا يو شي ځرنګوالی ښيي. لکه: په متن کې، خوږې مڼې، تکړه زده کوونکی، کوچنی ورور، خوښ، سره ګلان، شنې جامې او نور. صفت دوه ډولونه لري. يو يې ساده او بل يې مرکب صفت دی.

لاندې جملې ولولئ:

- تور ګلان چا نه دي ليدلي.
- دا زده کوونکی تکړه دی.
- پوخ خټکی خوږ وي.

په پورته جملو کې تور، تکړه او پوخ ساده صفتونه دي. ساده صفت هغه صفت ته وايي چې يوه مفرده کلمه وي.

لاندې جملو ته ځير شئ:

- ناپوه هلك چاته ګران نه وي.
- ختګر په کلاکې ختې کوي.
- توريالی زړور هلك دی.

په پورته جملو کې ناپوه، ختګر او توريالی مرکب صفتونه دي. يعنې ناپوه له (نا) او (پوه)، ختګر له (خته) او (ګر) او توريالی له (تور) او (يالي) څخه جوړ (ترکيب) شوي دي. په دې توګه ويلای شو، مرکب صفتونه هغو صفتونو ته وايي چې له دوو توکو څخه جوړ شوي وي.

فعاليتونه

۱ـ دوه تنه زده کوونکي دې لاندې مرکه تر سره کړي:

حميرا: ولولې خورې ستړې مه شې!

ولوله: خير يوسې، حميرا خورې. څنګه يې؟

حميرا: ښه يم خورې. ته څنګه يې؟

ولوله: زه هم ښه يم، مننه.

حميرا: چېرته تللې وې؟

ولوله: باغ ته تللې وم. ګلان مې په کار وو.

حميرا: ګلان څه کوې، ولولې؟

ولوله: سبا د ښوونکي ورځ ده. ښوونکي ته يې وړم.

حميرا: کوم رنګونه دې شکولي؟ ته يې راوښيه.

ولوله: سپين او سره ګلان ډېر ښايسته دي. يو نيم ارغواني هم پکې شته.

حميرا: هو، دا خو ډېر ښايسته رنګونه دي.

ولوله: ګلان ښه سوغات دی، حميرا جانې.

۲_ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي. یو تن دې په څو جملو کې د ساده او بل تن دې د مرکب صفت بېلګې وړاندې کړي.

۳_ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي. یو تن دې نوم وايي او بل تن دې د هغې ځرنګوالی په صفت کې بیان کړي. لکه:

- زده کوونکی
- دا زده کوونکی ډېر تکړه دی.
- خوږ
- دا انار خوږ دی.

٤_ زده کوونکي دې په لاندې متن کې ساده او مرکب صفتونه بېل کړي:

((احمد تکړه هلک دی. د هغه سپین رنګ خوښېږي. افغانان توریالی ولس دی. هغه هلک ناپوه دی، په لوست نه پوهېږي. انګور خواږه دي، خو انار تروه دي. ختګر په ختو نه پوهېږي.))

٥_ د متن لاندې کلمې معنا او په جملو کې یې راوړئ:

اوسیدل، تکړه، خوبندې، کوچنی،څلور کلن، مشر، مشران، خوږ،هټی، مننه، ټوپونه، تبنتول، ځرنګوالی، ختګر، کلا، ختې.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په خپلو کورونو کې یومتن ولیکي. ساده او مرکب صفتونه دې پکې راولي او په بله ورځ دې هغه په ټولګي کې ولولي. هڅه دې وکړي چې زیات شمېر صفتونه پکې وکارول شي.

یوویشتم لوست

کتاب
ښه ملګری

- تاسو له درسي کتابونو پرته نور کتابونه پېژنئ؟

کتاب د انسان ډېر ښه ملګری دی. په کتابونو کې ډېر ښه ښه شیان شته. دا شیان په لوستلو تر لاسه کیږي. هر کتاب په یو وار لوستلو ارزي. له کتاب سره مینه له پوهې سره مینه ده. په پوهه انسان لوړو پوړیو (مدارجو) ته رسیږي.

- د کتاب لوستل څه ګټې لري؟

کتاب ښه ملګری دی. تل له انسان سره وي. کتاب داسې ملګری دی چې له پوښتنو څخه نه ډاریږي او نه ستړی کیږي. که یو دوست یا ملګری ولرئ، نو باید تل یې طبعه وساتئ، خو کتاب داسې دوست دی چې هر وخت وغواړئ خبرې درسره کوي او چې بند یې کړئ، چوپ کېږي. کتاب داسې سخي دوست دی چې خپل ټول شته تاسو ته په مخ کې ږدي او هیڅ بدل درڅخه نه غواړي. کتاب داسې دوست دی چې هیڅ تمه درڅخه نه کوي. په شپه او ورځ، په غم او خپګان، په تیاره او رڼا کې درسره اوسېږي. که ترې وغواړې، مرسته درسره کوي او تا یوازې نه پرېږدي. راځئ کتابونه ولولو؛ خوند ترې واخلو؛ خپل وزګار وخت پرې تېر کړو او پوهه ورڅخه زده کړو. د کتاب د لیکوال له تجربو او پوهې څخه ګټه واخلو او د راتلونکي ژوند د لارې ډیوه یې کړو.

کتاب وايي

زه ستاسو ملګری یم. یوازې ستاسو نه، بلکې د هرچا ملګری یم. ماته وګورئ، څومره ښه ښکارم. پاڼې مې پاکې دي. وزرونه مې پوښل شوي دي. ګرد او خاورې راباندې پرتې نه دي. ځکه تل ستاسو په لاسونو کې یم. زه ستاسو خبرې نه اورم، خو تاسو زما خبرې اورېدلای شئ. زه تاسو ته ښه لار درښیم. سمې لارې ته مو رابولم. ډېر ښه، ښه شیان راکې شته. ښه پوهه راکې شته. دا ټول مې ستاسو په مخ کې ایښي دي. ما ولولئ. ما مطالعه کړئ. زما په پندونو ځانونه پوه کړئ. زما شعرونه ولولئ. زما کیسې واورئ. خپل د یوازیتوب وخت له ما سره تېر کړئ. زه له تاسو سره خوښ یم، نه ستړی کېږم. د نړۍ له پټو شیانو ځانونه خبر کړئ. زما په بدن کې سره زر پراته دي. سپین زر پراته دي. ډېر ګران بیه شیان پراته دي. هغه ستاسو دي. ما ولولئ، ما ولولئ، چې هغه ټول ستاسو شي.

د متن لنډيز:

درسي کتابونه د زده کړې کتابونه دي. د ژبې کتابونه موږ ته ژبه زده کوي او د ليک او لوست لار راښيي. د رياضي کتابونه موږ ته حساب را زده کوي، تاريخ مو له تېرو پېښو او واقعيتونو خبروي او همداسې نور کتابونه درواخله. له درسي کتابونو پرته نور کتابونه زموږ پوهه او تجربه پراخوي او له موږ سره د ژوند د ستونزو په حل کې مرسته کوي. له کتابونو سره ملګرتيا سړي ته د ښه ژوند لار ښيي. راځئ کتابونه ولولو او خپله پوهه پرې زياته کړو.

فعاليتونه

۱_ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي او د لاندې بېلګې په څېر دې په خپل منځ کې مرکه وکړي:

- ګلاب: ګرانه ستړې مه شې!
- ګران: روغ اوسې ګلابه.
- ګلاب: ګرانه په لاس کې دې څه شی دی؟
- ګران: کتاب دی. د رحمن بابا د شعرونو دېوان دی.
- ګلاب: دا ښه کتاب دی. خوندور شعرونه لري.
- ګران: هو، ډېر په زړه پورې شعرونه دي.

۲_ څو تنه زده کوونکي دې د وار له مخې د ټولګي مخې ته راشي او د کتاب د ارزښت په اړه دې يوه، يوه دقيقه خبرې وکړي.

۳_ ښوونکی دې له زده کوونکو څخه لاندې پوښتنې وکړي او زده کوونکي دې په وار سره ځواب ورکړي:

- دا څه شی دی؟
- دا کتاب څو پاڼې لري؟
- تاسو په اووم ټولګي کې څو کتابونه لولئ؟
- د کتاب لوست ستاسو د کتاب په څومه مخ کې دی؟
- ستاسو کوم کتاب ډېر خوښېږي؟
- مور ولې کتاب لولو؟
- تاسو د کیسو کوم کتاب لوستی دی؟

٤_ څو تنه زده کوونکي دې لاندې کلمې معنا او په جملو کې دې راوړي:

پېژندل، ملګری، لوستل، وار، پوهه، لوړ، پوړی، ډاربدل، ستړی، تمه، رڼا، خوند، وزګار، ډېوه، پېښه، ستونزه، پراخه.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د کتاب د ارزښت په اړه په خپلو کورونو کې پنځه، پنځه کرښې ولیکي او په بله ورځ دې په ټولګي کې د نورو تر مخه ولولي.

په نړۍ کې داسې خوند نشته چې د کتاب د مطالعې له خوند سره برابر وي. (لیو تولستوی)

دوه ويشتم لوست

محمد گل خان مومند

- آيا تاسو د محمد گل خان مومند نوم اورېدلی دی؟

زموږ په گران هېواد افغانستان کې زيات شمېر نوميالي او پوهان تېر شوي دي. هغوی د هېواد افتخار دی. هر افغان حق لري چې په هغوی وویاړي. زده کوونکي بايد د هغوی له خپرو سره آشنا شي. د هغوی له ژوند سره بلد شي او د هغوی پر پل پل باندې پل کښېږدي. ددې نوميالیو په لړ کې يو هم محمد گل خان مومند دی. تاسو دلته د هغه له ژوند سره په لنډ ډول آشنا کېږئ.

- د هېواد له نوميالیو او د هغوی له ژوند سره آشنا کېدل موږ ته څه گټه لري؟

زموږ په ګران هېواد کې زيات شمېر پوهان، ليکوال، شاعران، ملي مشران اونوميالی خېرې تېرې شوې دي. د هغوی له ډلې څخه يو هم خدای بښلی وزير محمد ګل خان مومند دی. نوموړی په يو زرو دوه سوه دري شپېته (۱۲۶۳) شمسي کال کې د کابل ښار د اندرابيو په کوڅه کې زيږيدلی دی. له لومړنيو زده کړو وروسته په حربي ښوونځي کې شامل شو. له زده کړو وروسته يې پوځي دنده تر لاسه کړه. په بېلابېلو دولتي څوکيو کې يې کار وکړ. په پای کې د کورنيو چارو د وزير په توګه وټاکل شو. محمد ګل خان مومند په هېواد مين او خادم شخصيت و. هغه د والي په توګه د هېواد په مختلفو ولايتونو کې د وروګلوی په بشپړ ملي احساس خلکو ته خدمت کړی دی. په دولتي دندو سربيره يې ادبي او فرهنګي کارونه هم سر ته رسولي دي. پښتو سيند، پښتو ليار، پښتني روزنه، پښتونواله او نورو په نومونو يې يو لړ کتابونه ليکلي دي. وزير محمد ګل خان مومند په يو زرو درې سوه او دري خلوېښت (۱۳۴۳) کال د زمري (اسد) د مياشتې په اووه ويشتمه (۲۷) نېټه په کابل کې وفات او په شهدای صالحينو کې خاورو ته وسپارل شو. اروا دې ښاده وي.

د متن لنډيز

په دې لوست کې مو د هېواد يوه علمي، ادبي اوفرهنګي څېره ارواښاد وزير محمد ګل خان مومند وپېژانده. محمد ګل خان مومند يوه پېژندل شوې ادبي، فرهنګي او سياسي څېره وه. د هېواد په مختلفو دولتي څوکيو کې يې په پوره صداقت او رښتينولی دنده سرته رسولې ده. شاعر او ليکوال، محمد ګل خان مومند يو شمېر کتابونه هم ليکلي چې د خلکويه زړونو کې د هغه نوم ياد ساتي.

فعالیتونه

۱ـ د زده کوونکو له ډلې څخه دې څو تنه لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووایي:

- د مومند پوره نوم څه شی دی؟
- مومند چېرته زېږېدلی دی؟
- خپلې زده کړې يې چېرته سرته رسولې دي؟
- وروستی دنده یې څه شی وه؟
- مومند کله وفات شوی دی؟
- چېرته خاورو ته سپارل شوی؟
- مومند کوم کتابونه لیکلي دي؟
- مومند په مور او تاسو څه حق لري؟

۲ـ پنځه تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي او د ارواښاد مومند د ژوند په اړه دې يوه، يوه دقیقه خبرې وکړي.

۳ـ دوه، دوه تنه زده کوونکي دې په پنځو جوړو کې د ټولګي مخې ته راشي او يو له بل څخه دې د وزیر محمدګل خان مومند په اړه پوښتنې وکړي او ځوابونه دې واوري.

٤ـ لاندې نوې کلمې معنا او په جملو کې يې وکاروئ:

اوربېدل، نومیالي، تبر، وياړل، پل، لړ، خدای بښلی، کوڅه، زېږېدل، پوځي، دنده، مین، وروړګلوي، بشپړ، ارواښاد، رښتینولي.

۵ـ زده کوونکي دې په پورته لوست کې خاص او عام نومونه ولیکي او نورو ټولګیوالو ته دې واوروي.

٦ـ دوه تنه زده کوونکي دې لاندې خبرې اترې سرته ورسوي.

لومړی: زرغونه ستړې مه شې!

دويم: په خير اوسې، متينه.

لومړی: دا هلك څوك دی؟

دویم: دا مې وراره، نسیم دی.

لومړی: ښه نسیم جانه څنګه یې؟

دویم: ښه یم، خیر دې نصیب شه، تره.

لومړی: دا کوچنی هلک او نجلۍ څوک دي؟

دویم: دا هلک، ګلاب دی. د نسیم خوریی دی او هغه نجلۍ پلوشه ده، د ګلاب خور او د نسیم خورزه ده.

لومړی: ښه دی چې ومې پېژندل. چېرته ځئ؟

دویم: ځو، ګلاب او پلوشه په ښوونځي کې شاملوو.

لومړی: ځومره ښه! ځئ په مخه مو ښه.

دویم: مننه، متینه، د خدای ﷻ په امان

نژدې خپلوان:

ورور (وراره، وریره)، خور (خوریی، خورزه)، تره (د تره زوی، د تره لور)، ماما (د ماما زوی، د ماما لور)، ترور (ترورزی، ترورزۍ)، مور، نیا، پلار، نیکه، نږور، خواښې.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په پورته لوست کې هغه کلمې ولیکي چې په پای کې یې اوږده (ې) راغلې ده او په بله ورځ دې د ټولګي په وړاندې ولولي.

مېړونه مري، خو نومونه یې پاتې کېږي.

املا څه ته وايي؟

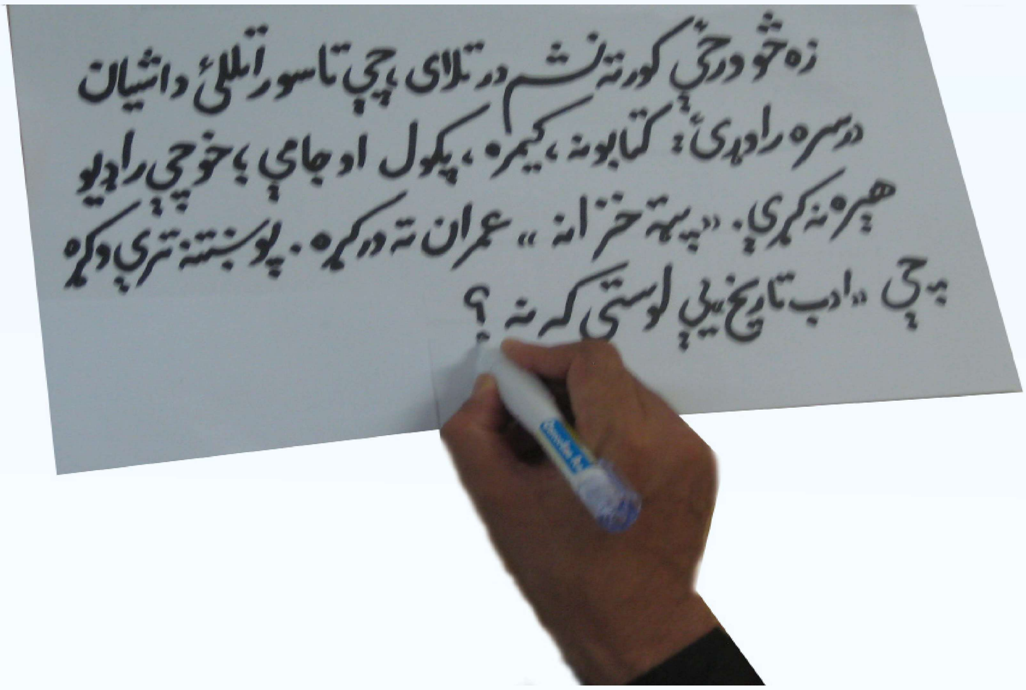

■ تاسو ليکل څنګه زده کړي دي؟

تاسو په مخکنيو ټولګيو کې ليکل زده کړي دي. د کلمو سمو ليکلو ته املا وايي. که ليکنه سمه نه وي، څوک پرې نه پوهيږي. هرڅومره چې زيات وليکو، هغومره سمه ليکنه کولای شو.

■ ولې د املا زده کړې ته اړتيا لرو؟

موږ ژبه زده کوو چې خبرې پرې وکړو. ژبه زده کوو چې خپل فکر نورو ته بیان کړو، خو د ژبې زده کړه یوازې خبرې کول نه دي، لیکل هم دي. ځکه که څوک راسره مخامخ وي، په خبرو ورسره مفاهمه کولای شو، خو که یو څوک لېرې وي، موږ له تلیفون پرته نشو کولای په خبرو یې پوه کړو. باید لیک ورواستوو. د لیک استول یا د یو لیک لوستل، د لیک زده کړې ته اړتیا لري. له غلطۍ پرته سمو لیکنو ته املا وایي. املا په ډېرو لیکلو ښه کېږي. هره کلمه باید څو، څو واره ولیکو، په جملو کې د کلمو ځای وپېژنو او په سم لیک یې ولیکو. د خبرو ژبه کله کله د لیک له ژبې سره توپیر لري. په خبرو کې خلک زیاتره د خپلو خپلو سیمو لهجې کاروي، خو لیک معیاري او واحده بڼه لري. لیک ادبي بڼه لري. خلک وایي ((څې کې)) خو معیاري لیکنې بڼه یې داسې ده: ((څه یې کوې؟)) او داسې نور.

د کلمو په سمو لیکلو کې فکر وکړو. باید د کلمو توري یو له بله توپیر کړو. په پښتو کې د (ث، ح، هـ، س، ص، د، ض، ع، ښ او نورو تورو) د کارولو په وخت کې هوښیار اوسو. د هغو کلمو لیکلو ته باید ښه پام وکړو چې دا توري پکې راځي. وګورئ: سابه، ثریا، ثابت، خوشحال، هلکك، صابر، ضرر، عبدل په (ثابه، خوشهال، الكك، سریا، سابت، سابر، زرر، اودل ...) ونه لیکل شي. د هرې کلمې د لیکلو سمه بڼه مو باید زده وي.

د متن لنډیز:

د خپل فکر د انتقال لپاره لیک ته اړتیا لرو. ددې لپاره چې لوستونکي مو په لیک سم پوه شي او زموږ پیغام په سمه توګه واخلي، باید سم لیکل زده کړو. د لیک سمې زده کړې ته املا وایي. لیک او لوست د نننۍ انسان ډېره مهمه اړتیا ده. باید سم لیک او لوست مو زده وي.

زده کوونکي دې لاندې رقعه ځو، ځو واره ولولي. د هغې سم لوستل او ليکل دې زده کړي:

نسرين د عمر خان لور

د زرغونې لېسې د اووم ټولګي زده کوونکې

نېټه: ۱۴ / ٦ / ۱۳۸۸

د زرغونې لېسې آغلې مديره صاحب،

د سختې ناروغۍ له امله نن ښوونځي ته نشم درتلای. تاسو ته مې خبر درکړ. هيله ده چې ناسوبه نشم.

په درناوي

((**يادښت**: د زرغونې پر ځای دې زده کوونکي د خپل ښوونځي نوم وليکي. د هلکانو په ښوونځيو کې دې د نارينه مدير لپاره ښاغلی وليکي. د نسرين په ځای دې هر زده کوونکی خپل او د پلار نوم او ټولګی وليکي. د ضرورت د رقعې لپاره دې د سختې ناروغۍ په ځای (ضرورت) وليکي.))

فعاليتونه

۱ــ ځو تنه زده کوونکي دې د ټولګي په وړاندې د املا د اړتيا په اړه يوه، يوه دقيقه خبرې وکړي.

۲ــ درې تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي او د ناروغۍ په اړه رقعه دې له ځانه په توره تخته وليکي.

۳_ دوه، دوه تنه دې په درېو ډلو کې د ټولګي مخې ته راشي. لومړی دې څان وپېژني او بیا دې د املا د اړتیا او سم لیک په اړه له یو بل سره مرکه وکړي.

٤_ لاندې نوې کلمې معنا او په جملو کې يې راوړئ:

لیکل، اړتیا، پرته، پوه، استول، لوستل، اخیستل، وار، توپیر، ولس، بنه، بېلګه، پیغام، ننني، ناروغي، اړه.

٥_ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي په وړاندې په پورته متن کې د (ی ګانو) بېلا بېل ډولونه نورو زده کوونکو ته څرګند کړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کورونو کې خپل ښوونځي ته د ناروغۍ او ضرورت رقعې تمرین کړي، په ښکلي خط دې ولیکي او په بله ورځ دې هغه ټولګي ته راوړي.

ابن سینا وايي: د ژوند په بهیر کې دومره وپوهېدو چې په هېڅ نه یو پوهېدلي.

څلورويشتم لوست

روزنيز شعر

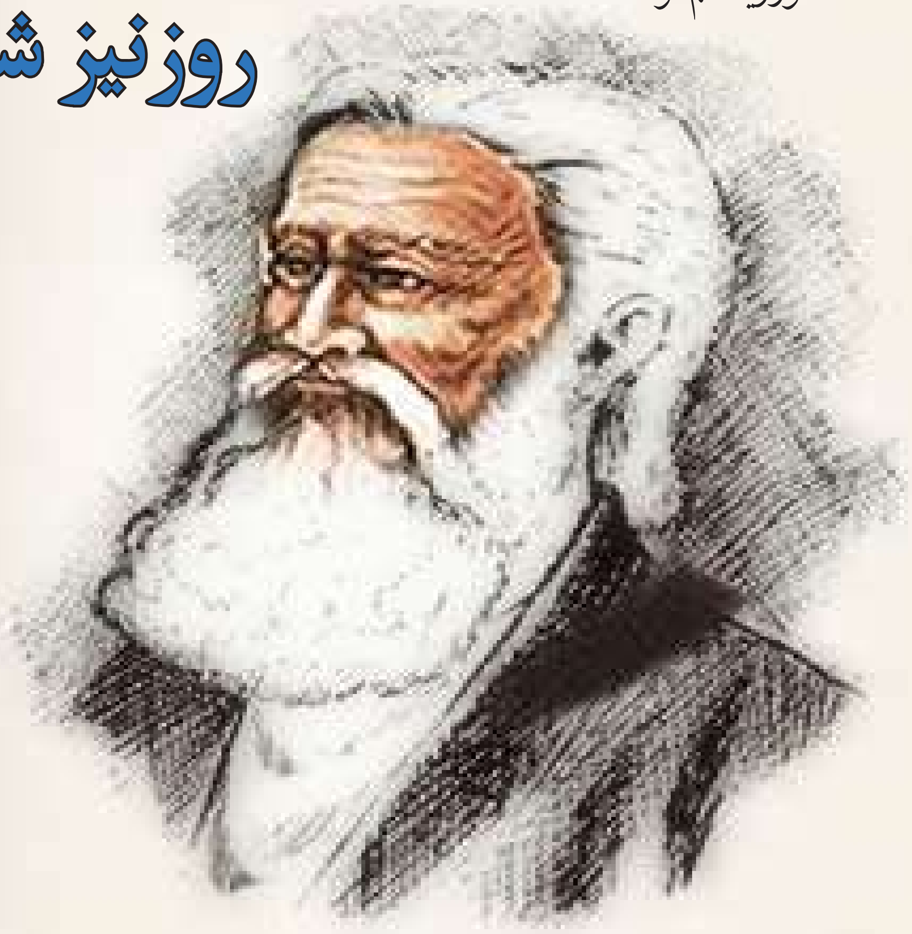

زموږ ماشومان او تنکي ځوانان د زده کړې تر څنګ روزنې ته اړتيا لري. دا روزنه هم بدني ده او هم اخلاقي. وايي، زده کړه ښه ده، خو روزنه تر هغې غوره ده. په نيکو اخلاقو د ځان سمبالول راتلونکي ښه ژوند ته چمتووالی دی. راځئ ځانونه په نيکو اخلاقو وروزو.

- ښه روزنه د نېکمرغه ژوند لپاره څومره ارزښت لري؟

دلته مو تاسو ته یو روزنیز شعر غوره کړی دی. هغه ولولئ او ځان پرې پوه کړئ:

چې مـــــدام د بل وعیب وته نظر کـــــړي
خـــدای له خپله عیبه ولې بې خبر کــــړي
که یوه جــــو دانه عیب وینې په بــــل کـې
هغه یـــو جو دانه عیب به یې لــــوی غر کړي
که دې خپله ګنــــــاه لویه لکـــــه غر وي
په حیله حیله به غـــــر د مچ وزر کـــــړي
کـــه خوږ که تله د انصــــاف په لاس کې درکا
خپـــــل تېټو او د بـل آس به برابر کــــړي
تو لعنت دې پـــــه دا هسې منصفی شـــه
چې له حقـــه و باطل وته ګذر کــــــړي
تـــاتـــه رب د مـــلایکـــو مقـــــام درکړ
تـــــه دا خپل صورت په خپله ګاو وخر کړي
پـــه نعمت یې شکرانه کولای نــــــه شې
چې زحمت دربانديي درشي شور وشر کـــړي
که دې یـــــو وېښته د ځان دپاسه کوږ شي
ځـــان هغه ساعت له خـــدایه مرور کړي
د ځوانی عمـــــــر دې تېر کړ په غفلت کې
په پېری کې بـــه خه زېرمه د محشـــر کــړي
وبدخواه وته خوږ نېک نصیحت نـــه کړي
رحمان ستا په غم شریک دی کـــه باور کړي

یادونه: رحمان بابا د پښتو ژبې ډېر لوی شاعر تېر شوی دی. د شعرونو دیوان ترې راپاتې دی. شعرونه یې روزنیز او تصوفي رنګ لري. رحمان بابا په پېښور کې خاورو ته سپارل شوی دی. په کابل کې یې یوه لېسه په نامه نومول شوې ده.

د پورته شعر مفهوم په لاندې ساده ټکو کې ولولئ:

هرڅوك نيمګړى دى. يو عيب لري. خپل عيب چاته نه ښكاري. وايي: "خپل عيب د ولو منځ دى." انسان بايد خپل عيب پيدا كړي. له منځه يې يوسي. د نورو عيبونه دې نه لټوي.

په ورځنيو چارو كې دې عدالت وكړي. ښو ته دې ښه او بدو ته دې بد ووايي. هيڅكله دې په حق خاورې نه اړوي. د تمې، ملګرتيا او يا خپلوۍ لپاره دې باطل ته حق او حق ته باطل نه وايي. خداى ﷻ انسانان معزز پيدا كړي دي. ملايكو د خداى ﷻ په امر آدم عليه السلام ته سجده كړې. له دې امله د انسان مقام او منزلت تر ملايكو لوړ دى. انسان بايد دا لوړ دريځ او مقام وساتي. په ځان كې دې انساني خوى پيدا كړي او پر سمه لار دې روان شي.

په تيارو او باطلو لارو دې نه ځي. په شتمنۍ او ښوزلې دواړو دې شكر وباسي. داسې ونه كړي، چې د سوكالۍ او كړاوې پر مهال يې خپل خالق هېر وي. خو كه تنګسه او زحمت وربانديې راشي، نارې سورې پيل كړي. په هر حالت كې يې بايد خداى ﷻ په ياد وي. په ځوانۍ او روغوالي كې دې خپل خداى ﷻ نه هېروي او تل دې د هغه عبادت وكړي. هغه عبادت او خدمت چې د ځوانۍ پرمهال كيږي، د زوړوالي او ناروغۍ په وخت كې نه كيږي. كه څوك درته نيكه او سمه لاره درښيي، نو منّنه ترې وكړه، ځكه هرڅوك چاته ښه او سمه لاره نه ښيي.

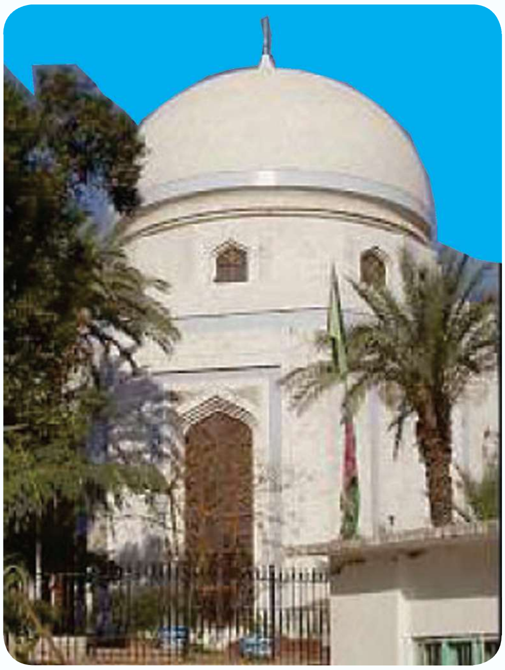

فعالیتونه

۱ـ درې تنه زده کوونکي دې پورته نظم په ښه غږ د ټولګي په وړاندې ووايي.
۲ـ د پورته نظم مفهوم څه شی دی؟ درې تنه زده کوونکي دې په خپله خوښه پرې خبرې وکړي.
۳ـ زده کوونکي دې په درېو ډلو ووېشل شي. هره ډله دې د پورته نظم اووه، اووه بیتونه په ساده ژبه ولیکي. د هرې ډلې استازی دې خپله لیکنه نورو ته ولولي.
٤ـ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي په وړاندې د ښو اخلاقو په اړه د مخکنیو لوستونو د مرکو په څېر مرکه وکړي.

٥ـ په لوست کې لاندې راغلې کلمې معنا او په جملو کې يې راوړئ:
تنکی، تنکي ځوانان، ښنګ، ارتیا، سمبال، چمتووالی، څومره، ارزښت، ولې، غر، مچ، وزر، تله، ټټو، ملک، وېښته، کوږ،مرور، زېرمه، باور.

٦ـ دوه تنه زده کوونکي دې په وار د ټولګي په وړاندې ووايي چې د نورو خلکو د عیبونو لټول ښه کار دی او که بد؟ په دې اړه دې خبرې وکړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د پورته نظم مفهوم په خپله ژبه ولیکي او په بله ورځ دې هغه د نورو په وړاندې ووايي.

لنډۍ

■ آیا تاسو لنډۍ پېژنئ؟

په مخکینیو ټولګیو کې مو د نظم بېلا بېل ډولونه پېژندلي دي. دلته د پښتو د ادب یو بل ډول لولو چې لنډۍ نومیږي. لنډۍ د پښتو د ولسي ادب غوره برخه ده. لنډۍ په بله ژبه او ادب کې نشته. لمن یې ډېره پراخه ده. هر راز مطلب پکې ادا کېدای شي.

■ آیا تاسو کله لنډۍ اورېدلي دي؟

■ تاسو کوم ډول لنډۍ پېژنئ؟

لنډۍ پښتو شعر دی. لنډۍ د ولسي ادب یوه برخه ده. لنډۍ د ټپې، مسرۍ او ټیکۍ په نومونو هم یادیږي. لنډۍ د پښتنو په هره سیمه، هر کلي او کور کې په خاصو غږونو او ټاکلي ډول ویل کیږي. په لنډیو کې د خلکو د ژوند او فکر هره خوا یاده شوې ده. مینه، ښکلا، وصال، بېلتون، خوشحالي، غم، عدالت، هېوادپالنه او داسې نور موضوعات په لنډیو کې ځای شوي دي. تر اوسه په زرګونه لنډۍ راټولې شوي دي، خو نورې ډېرې لنډۍ شته چې لا تر اوسه راټولې شوې نه دي. لنډۍ دوه مسرۍ لري. لومړۍ مسرۍ یې لنډه او نهه سېلابه او دویمه یې اوږده او دیارلس سېلابه وي.

څپه	۱	۲	۳	٤	٥	٦	٧	٨	٩	١٠	١١	١٢	١٣
لومړۍ مسره	که	په	می	وند	کې	ش	هید	نه	شوې				
د و یمه مسره	خدای	ږو	لا	له	یه	بې	نن	ګۍ	ته	دې	سا	تي	نه

دلته د لنډیو یو څو بېلګې وګورئ:

که په میوند کې شهید نه شوې
خدایږو لالیه بې ننګۍ ته دې ساتینه

خال به د یار له وینو کښېږدم
چې شینکي باغ کې ګل ګلاب وشرموینه

اختر په ټوکو ټوکو راغی
نه مې اوربۍ شته نه د غاړې تاویزونه

له لوړو غرونو پنا یاره
سپینې سپوږمۍ ته سلام کړه سلام به کړمه

ګریوان مې ټول په اوښکو لوند دی
ما د جانان له غمه ډېر ژړلي دینه

په ناموس ننګ په وطن جنګ دی
د وطن جنګ ته په غورځنګ ورځه مینه

د متن لنډیز:
لنډۍ په پښتني سیمو کې ډېرې مشهورې دي. لنډۍ دوه مسرۍ لري. لمن یې ډېره پراخه ده. ډېر لوی مطلب پکې ځایېږي. په لنډیو کې ملي احساسات ډېر قوي دي. په وطن باندې د دښمن د تعرض پر مهال ځوانان له هېواد څخه د دفاع لپاره پکې هڅول کېږي. وګورئ دا لنډۍ:

ته په سنګر کې ځان شهید کړه
زه به ټیکری ستا په زیارت و غوړومه

سربېره پر دې د مینې، وصال، بېلتون، خوشحالۍ او غم پر مهال هم د خلکو له خولو راوځي. په پښتني ولسي ادب کې ډېرې لنډۍ شته چې شمېر یې څرګند نه دی.

فعالیتونه

۱ـ پنځه تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي او هر یو دې په خپل وار دوه، دوه لنډۍ ووایي.

۲ـ دوه تنه زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي. لومړی زده کوونکی دې په پورته لوست کې د لیکل شوو لنډیو یوه، یوه بېلګه ووایي او دویم زده کوونکی دې هغه معنا کړي.

۳ـ زده کوونکي دې پر دربو ډلو ووېشل شي. د لومړۍ ډلې هر یو تن دې د دویمې ډلې له هر یو تن څخه د متن د لاندینیو نوو کلمو معنا وپوښتي. د دویمې ډلې غړي دې معنا او د دریمې ډلې غړي دې په وار هغه په جملو کې راوړي:

لمن، پراخه، سیمه، کلی، کور، مینه، ښکلا، وصال، بېلتون، خوشحالي، مسره، سېلاب (ځپه)، بېلګه، خدایږو، شینکی، ټوکي، اوربی، لوړ، غر، سپوږمی، اوښکي، لوند، غورځنګ، سنګر، ټیکری، غوړول، خوله، شمېر، څرګند.

٤ـ زده کوونکي دې پر پنځو ډلو ووېشل شي. هره ډله دې په متن کې د (ی) ګانو ډولونه پیدا او ولیکي او نورو ټولګیوالو ته دې هغه په وار ولولي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د خپل کور له خلکو او ګاونډیانو څخه لږترلږه پنځه لنډۍ زده، په کتابچو کې دې ولیکي او سبا دې هغه په ټولګي کې ووایي.

شپږویشتم لوست

روزنیزه کیسه

■ یووالی څه ته وایي؟

اتفاق او یووالی په ژوند کې د بریالیتوب او کامیابۍ نښه ده. د یووالي په برکت ډېر کارونه سرته رسېږي. یووالی د انسان د سعادت او نېکمرغۍ ضامن دی. د یووالي له لارې سړی په ستونزو او مشکلاتو بریالی کېږي. په دې لوست کې د یووالي په اړه یوه روزنیزه کیسه غوره شوې. هیله ده د زده کوونکو لپاره به په زړه پورې وي.

■ یووالی کومې ګټې لري؟

یووالی او اتفاق

یو زوړ سړی و. د ځنکدن حالت ته رسیدلی و. غوښتل یې خپلو زامنو ته د یووالي لوست ورکړي. څو لښتې یې سره وتړلې، بیا یې خپل زامن راوغوښتل. زامنو ته یې ورکړې او ویې ویل چې د لښتو ګېډۍ وار په وار ماته کړئ. هر یو زوی یې د لښتو په ګېډۍ زور وواهه، خو یو هم ماته نه کړای شوه. خپله بې وسي یې ومنله. وروسته بوډا د لښتو ګېډۍ راواخیسته او په خپلو کمزورو لاسونو یې یوه یوه ماته کړه.

سپین ږیري خپلو زامنو ته مخ ورواړاوه او ویې ویل: ((ګرانو زامنو، که تاسو په خپل منځ کې په دښمنۍ او بې اتفاقۍ اخته وئ، نو زما په شان یو کمزوری سړی به هم په تاسو غالب او بریالی وي. له بې اتفاقۍ څخه به مو بدهګټه واخلي او یو په یو به مو ماتوي، خو که په خپل منځ کې مینه، دوستي، اتفاق، یووالی او وروروليولرئ، نو هېڅوك به په تاسو نه کامیابیږي او تل به خوښ او خوشحاله اوسئ.))

د متن لنډیز:

د یووالي خوند خوږ دی. ګټه یې خوږه ده. یووالی د ژوند د نېکمرغۍ ضامن دی. د یووالي په برکت څوك نه خوارېږي. که ولسونه یو تر بل یووالی او وحدت ولري، نو پرمختګ به یې په برخه وي. د بې اتفاقۍ نتیجه خرابه ده. سړی خوارېږي او له بدمرغیو سره مخامخ کیږي.

فعالیتونه

۱_ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايي.

- زاړه سړي څه وکړل؟
- زاړه سړي ولې د لښتوګېډۍ جوړه کړې وه؟
- د بوډا زامنو ولې د لښتوګېډۍ ماته نه کړای شوه؟
- د پورته کېسې پيغام څه شی دی؟
- ستاسو په فکر يوازې والی ښه دی که يووالی؟
- د يووالي يوځوګتې بيان کړئ.
- يووالی څنګه رامنځته کېږي؟
- يووالی په څه شي ساتل کېږي؟

۲_ څلور تنه زده کوونکي دې په وار د ټولګي مخې ته راشي او د يووالي د ګټو په اړه دې يوه، يوه دقيقه خبرې وکړي.

۳_ درې دوه کسيزې ډلې دې د ټولګي مخې ته راشي او په وار دې دوه، دوه تنه له يو بل سره مرکه وکړي. بېلګه وګورئ:

- يو زده کوونکی: ستړې مه شې، ګلابه!
- بل زده کوونکی: خير يوسې تواېه.
- لومړی زده کوونکی: څنګه ناوخته راغلې، ګلابه؟

- بل زده کوونکی: د کلي مشر خلك غونډه کړي وو او د یووالي په اړه یې ورته خبرې کولې.
- یو زده کوونکی: څه یې ویل ګلابه؟
- بل زده کوونکی: د یووالي په ګټو یې پوهول... .

٤ـ د متن لاندې نوې کلمې معنا او په جملو کې یې وکاروئ:

یووالی، ژوند، سرته رسیدل، نېکمرغي، ستونزې، بریالی، روزنیز، هیله، په زړه پورې، ځنکدن، ترل، ګېډی، ماته، بې وسه، منل، اخته، خوند، خوږ، پرمختګ، بدمرغي، مخامخ.

٥ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي. لومړۍ ډله دې په پورته متن کې خاص نومونه او ساده صفتونه او دویمه ډله دې عام نومونه او مرکب صفتونه پیدا او ودې لیکي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کور کې د یووالي د ګټو او د بې اتفاقۍ د زیانونو په اړه پنځه کرښې مقاله ولیکي.

فرانسس بیکن وایي: بریالیتوب د هغه چا حق دی چې له خپلو ماتو څخه یې عبرت اخیستی وي.

اوويشتم لوست

اخترونه

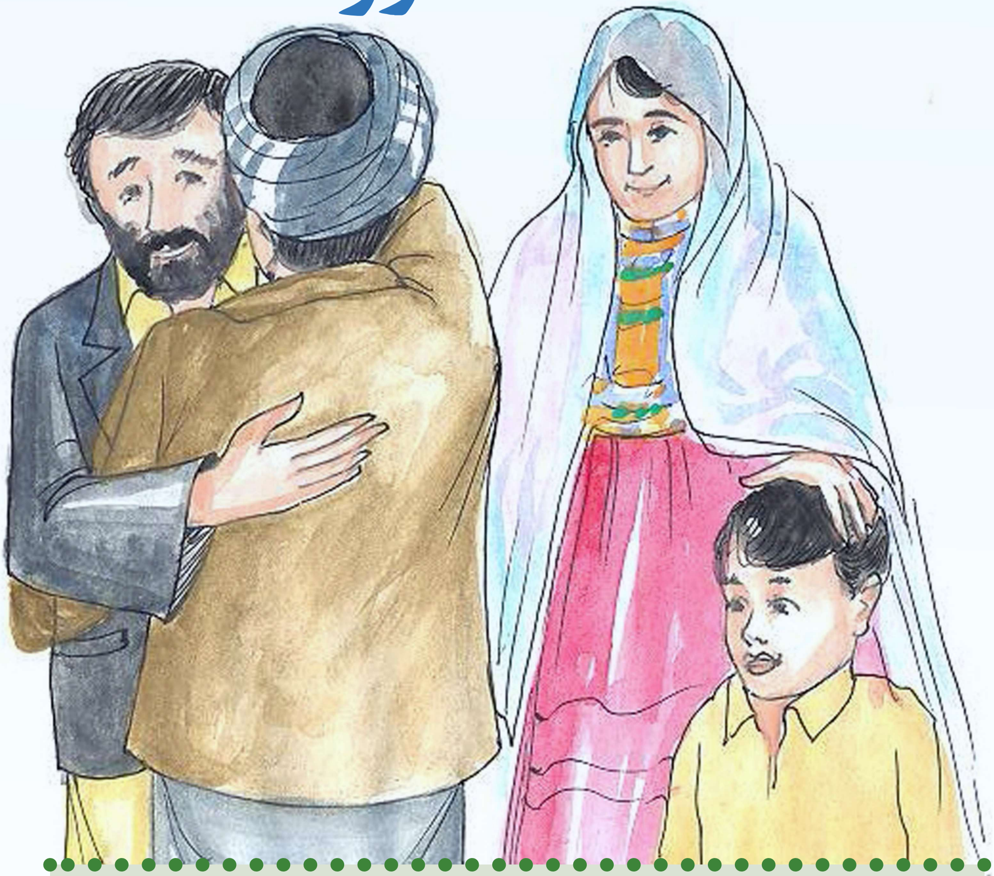

- اختر څه ته وايي؟

کوچنيان اختر ته خوشحالي کوي. اخترونه په کال کې دوه ځلې راځي. اخترونه د مسلمانانو د خوشحالۍ ورځې دي. دا ورځې بايد سمې ولمانځو.

- خلك په اختر کې څه کوي؟
- په کوم اختر کې مسلمانان قرباني کوي؟

د نړۍ هر ولس ځانته د خوشحالۍ ورځې لري. موږ مسلمانان په نورو خوښيو سربېره اخترونه لرو. اخترونه زموږ مذهبي ورځې دي. اخترونه په کال کې دوه ځلې راځي. يو ته يې کوچنی اختر او بل ته يې لوی اختر وايي. کوچنی اختر د روژې مبارکې مياشتې له پای وروسته پيلېږي. درې ورځې دوام کوي، خو په کلو او بانډو کې خلک څلور او آن پنځه ورځې اختر کوي. د روژې په مياشت کې او يا هم د کوچني اختر په ورځو کې خلک د فطر صدقه ورکوي. غوره داده چې دا صدقه د اختر له رارسېدو څخه دمخه بېوزلو خپلوانو، ګاونډيانو او يا نورو کورنيو ته ورکړ شي. لوی اختر د قمري کال د وروستی مياشتې (ذوالحجة) په لسمه ورځ پيل کېږي. ددې مياشتې نهمه ورځ عرفه وي. په دې اختر کې بډای مسلمانان د حج د فريضې د ادا کولو لپاره مکې مکرمې ته سفر کوي. همدا رنګه هغه مسلمانان چې وس لري قرباني کوي.

د قربانۍ لپاره ښاروي حلالوي. د قربانۍ د غوښې يوه برخه مسکينو او بېوزلو کورنيو ته ورکول کيږي. په اخترونو کې خلک يو بل ته مبارکي ورکوي. د خپلو خپلوانو کورونو ته ځي. د اختر د لمانځلو دود او دستور له يو ځای څخه بل ځای ته توپير لري. تاسو په اخترونو کې څه کوئ؟

د متن لنډيز:

موږ دوه اخترونه لرو. يو ته يې کوچنی او بل ته يې لوی اختر وايي. اخترونه د مسلمانانو د خوشحالۍ ورځې دي. د اختر په ورځوکې خلک يو بل ته مبارکی ورکوي. مرور پخلا کېږي. خلک ښه خواړه پخوي. نجونې او ماشومان د اختر په شپه پښې او لاسونه سره کوي او نکريزې ږدي. پېغلې او ځوانان مېلو ته ځي. د هر ځای خلک اخترونه د خپل ځای له دودونو سره سم په ډېر ښه ډول لمانځي. زموږ اخترونه دې تل بختور اونېکمرغه وي!

فعاليتونه

۱ـ څلور تنه زده کوونکي دې د ټولګې مخې ته راشي او د اخترونو په اړه دې دوې، دوې دقيقې خبرې وکړي.

۲ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو وويشل شي. هره ډله دې په خپلو منځونو کې يو بل ته د کوچني او بيا د لوی اختر مبارکي ورکړي.

زده کوونکي دې په دوه کسيزو ډلو کې لاندې مرکې تمثيل کړي:

لومړۍ مرکه

ښاپېرۍ: سلام ګلالۍ، اختر دې مبارک شه!

ګلالۍ: ستا دې مبارک شي، ښاپېرۍ. لمونځ او روژه دې قبوله شه.

ښاپېرۍ: خیر یوسې ګلالۍ. جامې دې مبارکې، څه ښکلې جامې دې کړي.

ښاپېرۍ: مننه. دا جامې مې راته ماما له پېښوره راوړې دي.

ګلالۍ: ډېرې ښکلې دي. ښایسته پرې ښکارې.

ښاپېرۍ: نکریزې دې هم ایښې. لاسونه دې ښه سره شوي دي. نکریزې دې له کومه کړې وې؟

ګلالۍ: نکریزې مې هم راته ماما له جلال آباد څخه راوړې دي. لږې پاتې دي. راسره لاړه شه. تاته به یې درکړم.

ښاپېرۍ: مننه، ګلالۍ. درسره ځم.

دویمه مرکه:

بریا: اختر دې بختور شه، اسرې.

اسره: ستا دې بختور وي، خورې. ستړې مه شې. چېرې تللې وې؟

بریا: زرغونې کره تللې وم. اختر مبارکي مې ورکړه.

اسره: ښه دې وکړل. راځه بریا چې تاسو کره لاړ شو. مور او پلار ته دې د اختر مبارکۍ لپاره راغلې یم.

بریا: ښه ده، څه چې ځو.

بریا: مورې! وګوره، اسره راغله.

مور: اسرې، ستړې مه شې، اختر دې مبارک شه.

اسره: ستا دې مبارک وي، ترورې. طاعت او عبادت دې قبول. لاسونه دې راکړه چې ښکل یې کړم.

مور: لویه شې، اسرې، خدایﷻ دې عمر درکړي. راځه چای وڅښه، د اختر مېوه وخوره.

اسره: ښه ده ترور، مخکې شه.

اسره: څه ښه ممیز دي! ښه خوندور دي.

بریا: هو، د غزني ممیز دي. وخوره، اختر دی. زیان نه لري.

اسره: دلته ډېر شیان دي. کوم یو څوک ژر وخوري. هر څېرته چې لږ لږ وخورې، مرېږې.

بریا: دارو دې شه.

دریمه مرکه:

داود: اختر دې بختور شه، خلیله. داخل د حاجیانو، غازیانو!

خلیل: ستا دې مبارك وي. طاعت او عبادت دې قبول شه.

داود: څه چې څوکورته. چاې او د اختر مېوه وخورو، خلیله.

خلیل: مننه، داوده. بل وخت به راشم. اوس ځم چې قرباني کوو.

داود: څه شی مو اخیستی، خلیله؟

خلیل: پسه مو اخیستی. تاسو قرباني نه کوئ؟

داود: ولې نه خلیله. موږ په غوایي کې شریک شوي یو.

خلیل: څو تنه شریک شوي یاست؟

داود: څلور تنه. پلار مې، مور مې، تره مې او مشر ورور مې.

خلیل: ښه ده، داوده. خدای ﷻ دې قبوله کړي. زه درنه لاړم.

داود: په مخه دې ښه خلیله، هېر دې نه شي چې بیا راشې.

خلیل: ښه ده، بېگا ته راځم، د اختر مېوه به هم وخورو او کیسې به هم وکړو.

داود: د خدای ﷻ په امان!

خلیل: د خدای ﷻ ښه دې، داوده!

٤ـ زده کوونکي دې لاندې نوې کلمې معنا او په جملو کې دې وکاروي:

اختر، کوچنی، ځلې، لمانځل، ولس، ځانته، سربېره، روژه، پیل، کلی، بانډه، غوره، بېوزلي، گاونډی، بډای، پسه، څاروي، غوښه، دود، توپیر، مرور، پخلا، خواږه، ښه، لاس، سره، نکریزې، ږدي، پېغلې، لمانځل، بختور، نېکمرغه.

ملگري ته لیک

۱۳۸۹/۸/۱٤

ګرانه وروره زمری جانه،

خدای ﷻ دې روغ لره.

زه ښه يم. آزموينه مو سرته ورسېده. نتيجه يې هم راکړه. اتم ټولګي ته بريالی شوم. په پښتو کې مې لوړې نومرې وړې دي. پوره سل يې راکړې. ښوونکي صاحب ښه درس راکړې او اوس پښتو لوستلای او ليکلای شو. خبرې پرې هم کولای شو. په نورو مضمونونو کې مې نومرې هم ښې دي. اتيا او نوي نومرې مې وړې دي. سږکال درسونه ډېر ښه وو.

څو ورځې وروسته درې مياشتې رخصتي لرو. هر څوک کورونو ته ځي. زه هم راځم. له نژدې به سره وګورو. ډېر درپسې خپه شوی يم. پخوانۍ شپې، ورځې مې ياديږي. د کيسو يو کتاب مې درته اخيستی. له ځان سره يې دروړم. ډېر به دې خوښ شي. ښې خوندورې کيسې لري.

که دلته دې څه شی په کار وي، راته ووايه. پيسې لرم. درته به يې دروړم. احمد او صميم ته مې سلامونه ووايه.

په خدای ﷻ دې سپارم.

ورور دې، ګل احمد

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کورونو کې د مشرانو په مرسته د کوچني او لوی اختر په اړه پنځه، پنځه کرښې وليکي او بله ورځ دې ټولګي ته راوړي.

د کال وروستی لوست

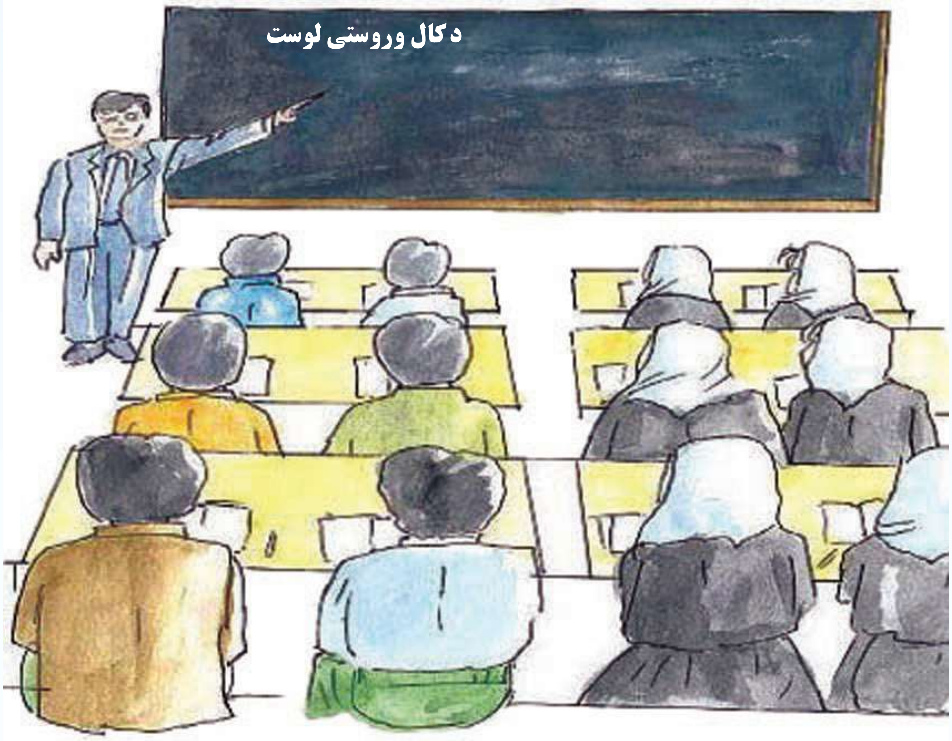

■ ستاسو تعلیمي کال کله پای ته رسېږي؟

څو ورځې وروسته ستاسو تعلیمي کال پای ته رسېږي. تاسو به دې کال کې ډېر نوي شیان زده کړل. اوس کولای شئ په پښتو ژبه لرې، لرې خبرې وکړئ. که همداسې دوام ورکړئ، په پای کې به د خپلې مورنۍ ژبې تر څنګ پښتو ژبه هم زده کړئ.

■ له مورنۍ ژبې پرته د بلې ژبې زده کړه څه ګټه لري؟

نن تاسو د اووم ټولګي د پښتو ژبې وروستی لوست لولئ. فکر وکړئ، کله چې نهه میاشتې دمخه تاسو اووم ټولګي ته نوي راغلئ، په پښتوژبه مو سمې خبرې نه شوې کولای. اوس وګورئ څومره پښتو مو زده کړې. اوس په ډېروخبرو پوهېږئ؛ ډېرې خبرې کولای شئ؛ نورو ته خپل ځان پېژندلای شئ، د یو شمېر ټاکلو موضوعګانو په اړه خبرې کولای شئ؛ ډاکټر ته خپله ناروغي ویلای شئ؛ له درملتون څخه درمل اخیستلای شئ. تر زیاتې اندازې پورې په پښتو ژبې کې خپلې ورځنۍ ستونزې حلولای شئ. دا ټول ستاسو د یو کال د زیار او زحمت نتیجه ده. په هر مضمون کې مو همداسې نوي شیان زده کړې دي. فکر وکړئ، که شپږ کاله په ښوونځي کې او همداسې په پوهنتون کې هر کال نوي شیان زده کړئ، نو په پای کې به مو څومره نوي شیان زده کړي وي.

د متن لنډیز:

د کتاب وروستی لوست د تعلیمي کال د پای معنا لري. که د تعلیمي کال پای د هغې له پیل سره پرتله (مقایسه) شي، نو سړی پوهیږي چې څومره نوي شیان یې زده کړي دي. همدا زده کړې د پوهې د لاسته راوړلو لپاره لاره هواروي. هر څومره چې په څیر او دقت زده کړه وشي، هغومره یې نتیجه ښه وي او سړی یې مېوه خوړلای شي.

فعالیتونه

۱ـ هر زده کوونکی دې په خپل وار د ټولګي مخې ته راشي او د زوړکال د زده کړو په اړه دې خبرې وکړي.

۲ ـ زده کوونکي دې په دوه کسیزو ډلو کې د ټولګي په وړاندې مرکې وکړي.
هڅه دې وشي چې ټول زده کوونکي پکې برخه واخلي.

۳ـ زده کوونکي دې یوله بل څخه د وخت پوښتنه وکړي. دا لاندې وختونه دې پکې وکاروي:
څو بجې دي؟

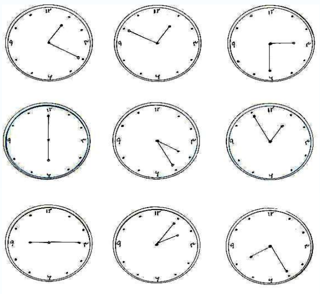

یوه بجه ده. دولس بجې دي. شپږ بجې دي. لس بجې دي. پاو کم یوه بجه ده. پاو کم دولس بجې دي. پاو باندې دوه بجې دي. پاو باندې درې بجې دي. له یوې څخه پنځلس دقیقې تېرې دي. اتو (بجو) ته دیارلس (دقیقې) پاتې دي...

پلار ته لیک

۱۳۸۹/۸/۲۰

گرانه او مهربانه پلاره، السلام علیکم،

له خدای ﷻ غواړم چې ټوله کورنی مو روغه، جوړه او خوښه اوسي. زه هم ستاسو د دعاګانو په برکت ښه یم.

گرانه پلاره،

ډېر مي یادیږئ. مورجانه مي ډېره یادیږي. په هوسی او کوچني ایمل جان پسې ډېر خپه شوی یم. خدای ﷻ دي وکړي چې ټول ښه وي.

مهربانه پلاره،

زموږ درسونه پای ته رسېدلي دي. بله ورځ موکلنی آزموینه پیل کېږي. لس ورځې به روانه وي. د آزموینې له پای ته رسېدو درې ورځې وروسته نتیجې راکوي. بیا له خیره که خدای ﷻ کول کور ته درځم.

سږ کال مو لوستونه ډېر ښه وو. ښوونکو ښه درس راکړی او موږ ډېر ښه زده کړي دي. ټول لوستونه مو په خپله ورځ یادول. ښه خبره خو داده چې پښتو مو ډېره ښه یاده کړې. اوس پښتو لیک په آسانی لولو. لیکل هم پرې کولای شو. د راډیو او تلویزیون په پښتو پروګرامونو پوهېږو. هره شپه پښتو خبرونه اورم. له خپلو ټولګیوالو سره په پښتو خبرې کوم. که په کوم ټکي پوه نه شو له یو بل او یا ښوونکي صاحب څخه یې پوښتنه کوو. ډېر مهربان او زړه سواند ښوونکی لرو.

مورجانې ته مې سوغات اخیستی. ګرانې هوسی جانې او ایمل جان ته مې ډېرې ښکلې څپلۍ اخیستې دي. له ځانه سره به یې دروړم. پلار جانه دعا راته کوه چې آزموینه مې په خیر تېره شي.

مورجانې ته مې سلام وایه او ګران ایمل جان او هوسی جانه پر مخ ښکل کړه.

په لوی او مهربان خدای دې سپارم.

ستاسې زوی، تواب

کورنۍ دنده

هر زده کوونکی دې په خپله ژبه په ساده ډول د تېر کال په اړه خپلې تجربې ولیکي او په بله ورځ دې هرو، مرو په ټولګي کې د نورو ترمخه ووایي. د زده کوونکو د لیک وروسته ورتیا د همدې لیکنې له مخې ټاکل کیږي.

الله مو مل شه!

بریالي اوسئ.

ويپانګه

((الف))

اتل، اتلان: قهرمان، قهرمانان
اتیا: ۸۰
اچول: انداختن
اختر: عید
اخته: مبتلا
اخلاق: مجموعه اصول و ارزشهای عموماً پذیرفته شده که درستی و یا نادرستی و خوبی یا بدی رفتار و شخصیت افراد یک جامعه را مشخص میسازد.
اخیستل: گرفتن
ادې: مادر
ارزې: میارزد
ارزښت: ارزش
ارواښاد: شاد روان
آزموینه: امتحان
آستازی: نماینده
استول: فرستادن
استوګنه: سکونت
اسره: امید، ارزو
افاده: بیان مطلب
امله: سبب
اند: فکر
اندېښنه: تشویش
انګړ: حویلی
انځر: انجیر
انځور: رسم
اندیوالان: دوستان
اوبه: اب
اودس ماتی: قضای حاجت
اوربشې: جو
اورېدل: شنیدن
اورېدل: باریدن، بارش
اوسپنه: آهن
اوسیدل: بودن، میباشید
اووم: هفتم
اونی: هفته
اوړی: تابستان
اوږده: دراز،طولانی
اوږدو خبرو اترو: بحث طولانی
اوږدوالی: درازی، طول
اوږی: ګردن بند
اوښکې، اوښکو: اشک
اړ: محتاج
اړتیا: احتیاج
اړخ: پهلو، طرف
اړه: تعلق
اړوند: مربوط
اېره (ې): خاکستر

((ب))

باندې: بر سر
بانډه: قریه
باور: اعتماد
بختور: نیکبخت، مسعود
بدمرغه: بد قسمت، بدبخت
برخه: قسمت
برم: عظمت
بری: کامیابی
بریا: دست آورد
بریالي اوسئ، موفق باشید
بریالی: موفق
بریالیتوب: موفقیت
برید: حمله، حد، اندازه
بشپړ (بشپړې): مکمل
بلېږي (بلېدل): میافروزد
بنسټ: تهداب
بهر: بیرون
بهیر: روند، جریان
بوخت: مشغول، مصروف
بډای: پولدار
ښښل: بخشیدن
ښښنه: بخشش
بڼه (بڼې): صورت، نوع،چهره
بې برخې: بي بهره

بې وسه: ناتوان
بېشمېره: بیشمار
بېلتون: جدایی
بېلگه: نمونه، مثال
بېوزلی: فقیر، بیچاره
بیروبار: ازدحام

((پ))

پالل (پالنه): پرورانیدن
پام: توجه، هوش
پای: اخر، پایان
پاخیږئ: برخیزید
پاڼې: صفحات
پت: عزت، حیثیت
پخلا: آشتی
پخلی: پخت ویز
پخوا: قبلا، پیش
پخوانی: سابقه، دیرینه
پراختیا: انکشاف
پراخه: وسیع
پرانیستل: افتتاح، کشودن
پرانیستي: کشوده
پرتله: مقایسه
پرته: بدون
پرتې: مانده
پردي: بیگانه
پردېس: مسافر
پرمخ وړل: پیش بردن
پرمختگ: پیشرفت
پروت: مانده
پرون: دیروز
پرېکړه: فیصله
پرېمنځل: شستن
پسرلي: بهار
پسه: گوسفند
پل: ،نقش پا، قدم
پلار: پدر
پلازمېنه: پایتخت
پلي: پیاده
پنا: پنا
پنځلس: پانزده
پنځه دېرش: سی و پنج
پنځه شپېته: شصت وپنج
پنځه: پنج
په خیر اوسې: به خیر باشید
په زړه پوري: دلچسپ
په غاړه: به گردن، در مسوولیت
په مخه دې ښه: پیشرویت خوبی
مخه ښه: خدا حافظی
په وړاندې: در برابر
په گوته کول: انگشتنما کردن
پوخ: پخته
پورته: بالا
پوره: مکمل
پوزې (پزه)، بینی
پوه (دانایی): دانا
پوټی: (ریزه گی)، توته
پوځي: نظامی، عسکری
پوړی: طبقه
پوښتنه: پرسان، سوال
پیاوړتیا (پیاوړی): قوت (قوی)
پیغام: پیام
پیل کېږي (پیل): آغاز میشود
پیوستون: همبستگی
پټ: پټول: پټیږي: پنهان، پنهان نمودن، پنهان میشود
پړونی: چادر
پښه، پښې: پا، پاها
پښېمان: پشیمان، نادم
پېچلې، پیچلی: مغلق
پېروی: تعقیب
پېژندل: شناختن
پېژندگلوي: معرفت، شناسایی
پېغله (پېغلې): دختر جوان
پېښه: واقعه

((ت))

تاسو: شما
تاویزونه: تومار، تعوید
تر پښو لاندې کول: زیر پا کردن

ترلاسه کول : بدست اوردن
ترخه: تلخ
ترمنځه: دربین
تره: کاکا
ترور: خاله، عمه
تروه: ترش
ترڅ: عین حال
تړي: ازش
تش: خالی
تکړه:لایق
تګلار (پالیسي): طرزالعمل
تل: بیخ، ته
تل: همیشه،
تلپاتي: دایمی، ماندګار
تللي: رفته
تله: ترازو
تله: (ننګ): می رفت، رفتن
تمه: امید، طمع
تن: وجود
تنکي ځوانان: نیمه جوانان
تنکی: نلغه
توپیر: فرق
تور: سیاه
تورپیکی: نام زنانه است
تورتم: تاریکی
توره دره: تخته سیاه
توره ټوخله: سیاه سرفه
توره: سیاه (مونث)
توره، توري: شمشیر
توریالی: شمشیرزن، بهادر
توریالی: نام مردانه
توکی: ماده
توګه: نوع، طرز
تومنه: مایه
تویول: ریختاندن
تیاره: تاریک
تیږه: سنګ
تړل: بستن

تښتول: ګریختاندن
تښتیدل: ګریختن
تېر (تېره): ګذشته

((ث))

ثانوي ښوونځی: مکتب ثانوي، لیسه

((ج))

جامې: لباس
جلا: جدا
جومات: مسجد
جوړښت: ترکیب، ساختمان
جګړه: جنګ

((چ))

چاپېریال: محیط
چمتو، چمتووالی: آماده، آماده ګی
چټل: کثیف، ناپاک
چنې: نخود
چېرې: کجا

((ځ))

ځارنه: تر سترګو لاندې ساتل (مراقبت)
ځاروي: ځلوربولي، حیوانات
ځرځای: د ځارویو د پوولو شین او له وښو ډک ځای
ځپه: سیلاب

((ح))

حرا: کوهی در عربستان
حکمت: معرفت به مسائل زنده ګی و اینکه چګونه باید زنده ګی کرد.

((خ))

خاوره، خاورې: خاک
خاورو ته سپارل: به خاک سپردن
خاوند: صاحب
خبرې اترې: ګفتګو
خپل منځ: در بین خود
خپلواک: مستقل
خپلوي: خویشاوندی
خپه: خفه
ختن: نام جای در چین، اهوان و عطر مشک حاصله از انها شهرت دارد.

خدای ببښلی: خدا بیامرز
خدای په امان: خداحافظ
خدای مو مل شه!: خداوند یار و یاور شما
خدایږو: به خدا، قسم است
خرڅیږي: فروخته میشود
خلقت: پیدا کېدل
خوار مه شي، خواره مه شې: ذلیل نشوی
خواړه: خوردنی، غذا
خواږه: شیرینی
خور: خوري: خورئ: خوري: خوردن،
خوشالي: خورسندی
خوله: دهن
خولی:کلا
خوند: مزه،لذت
خوندور: خوندوري: لذیذ
خویندې: خواهران
خوړل: خوردن
خوږ: خوږه: شیرین
خوږیدل: شیرین شدن
خوږي: شیرین
خوښ:خوښي:خوښیږي: خوښی: خوشحال
خیژي (ختل): برامدن
خټکي: خربوزه
خټګر: معمار
ختې:گِل

((د))

د بل تر لاس لاندې ژوند: زنده گی زیر دست دیگران
د خدای ښه دي: فضل خداوند
د کاڼي کرښې: نقش سنگ، سخن والا
درباندې: بالآیت
درسره: با تو
درلودل: داشتن
درمل: دارو، دوا، ادویه
درملتون: دواخانه
درناوی : احترام
درنه (درڅخه): از تو
درنه سترګه: به چشم عزت، به احترام

درنښت: سنگینی، احترام
دروغ: دروغ، حرف نادرست
دریځ: موقف
درې کسیز: سه نفری
دریم: سوم
دمخه: پیش از. قبل از
دمه: توقف، تفریح، استراحت
دنده: وظیفه
دننه: داخل
مینځې: میشوید
دوبي: کالا شوی
دود: رواج
دودونه: رواجها
دوی (هغوی): اینها (انها)
دورې: گرد
دیارلس: سیزده

((ذ))

ذایقه: خوند

((ر))

رابلي: ، میطلبد، دعوت میکند
راز راز: نوع، نوع، قسم، قسم
راستون: بازگشت
راسره: همراهم
راغی: امد
راوستل: اوردن
راولي: می اورد
رب: پرورنده، خداوند (ج)
رحیم: رحم والا
رغون: ابادی
رنځور: ناجور، مریض
روزل: روزنیز: روزي: پرورش کردن، پرورش، میپروراند
روژه: رمضان
روغ اوسې: صحتمند باشید
روغ: جور، صحت
روغبړ: احوال پرسی
روغتون: شفاخانه
روغتیا: صحت

ریبل: درو کردن
رښتینولي: راستکاری، صداقت
رڼا: روشنی
((ز))
زامن (زوی): پسران (پسر)
زاړه: کهنه
زده کړه: آموزش
زرغونه: سرسبز (نام زنانه است)
زرلښته: چوبۀطلایی (نام زنانه است
زرمینه: نام زنانه است
زرین: طلایی، نام مردان
زلمی: جوان، نام مردانه
زوړ: کهنه
زیاتره: اکثرا، بیشتر
زیار: زحمت
زیږیدل: تولد
زړه سوی: دلسوزی، ترحم
زړه: دل، قلب
زړور: دلاور
زړگی: قلب (اسم تصغیر)
زېرمه: پس انداز
زیږېدلی: تولد یافته
((ژ))
ژبه: زبان
ژر ژر: زود، زود
ژړلي: گریسته
ژمی: زمستان
ژوبله: زخم
ژوند: ژوندون: زنده گی
ژېړ: زرد
ژېړی: زردي، یرقان
((س))
سابه: سبزی
ساري: مانند
ساړه: خنک
سپوږمی: مهتاب
سپین ږیری: ریش سفید
سپیڼي: سفید
ستاسو: ازشما
ستاینه: صفت
ستایلی: ستایش
ستر: بزرگ
سترگي: چشمان
ستومان: خسته
ستونزه: ستونزې له منځه وړل: مشکل، مشکلات را از بین بردن
ستونی: گلو
سترې: سترې مه شي:
سربېره: برعلاوه
سرته رسیدل: به سر رسیدن، انجام یافتن
سرغړونه: تخلف
سره زر: زر سرخ، طلا
سره میاشت: هلال احمر
سره: سرخ
سلا: مشوره
سمبال: بسیچ
سمدلاسه: فورا، دفعتا
سمندر: بحر
سمه: درست، ابادی
سهار: صبح
سوتره: پاک
سودمن: مفید
سور (سره): سرخ
سوکالي: آرامی
سوکړک: نان جواری
سوله: صلح، آرامی
سوځول: سوختاندن
سوځي: میسوزد
سیمه: سیمې: منطقه، مناطق
سیند: دریا
سینگار: ارایش
سړی: سړي: مرد، مردان
سږکال: امسال
سږی: شش
((ش))
شاوخوا: دور و بر

شپاړس: شانزده
شپاړسم: شانزدهم
شپه: شب
شتمني: دارایی
شته: مال او دارایي
شته: هست
شکېدلي (پنه): پاره (پیزار)
شلېدل: پاره شدن
شمار: حساب
شمله: سر لونګی بالای کلاه
شمېر: عدد
شیدې: شیر
شری: سرخکان
شین: شین زړه: سبز (دل بیزار)
شینکی: سبز
شړل: راندن
شېبه: لحظه

((ط))

طراوت: تازه گی

((غ))

غاټول: لاله
غر: کوه
غله: غلې: غله دانه، حبوبات
غندل: تقبیح کردن،
غنم: گندم
غوایي: گاو
غواړي: میخواهد
غوره: منتخب
غورځنګ: شور و شوق، تحریک
غونډ: جمع، همه، غونډ مشر
غوړول: هوار کردن، چرب کردن
غوږ: غوږ ایښودل: گوش فرا دادان
غوښتنه: خواهش
غوښه: گوشت
غونډه: جلسه
غټه: کلان، بزرگ
غټې وریجې: برنج لک

غړی: عضو
غږونه: اوازها

((ک))

کارول: استعمال نمودن
کالي: لباس
کانګي: استفراق
کاینات: همه موجودات جهان
کاڼی: سنگچل
کتنه: ملاحظه
کتنځی: معاینه خانه
کچه: سطح
کرکیله: زراعت
کرل: کاشتن
کرنیز: زراعتی
کرونده: زمین زراعتی
کرښه: خط
کشر: کهتر
ککړ: الوده
کلا: قلعه
(څوارلس) کلن: (چهارده ساله) ساله
کله کله: گاه گاه
کلونه: سالها
کلی: کلي: ده، دهات
کلي: کلید
کلیوالي: دهاتی
کوتره: کفتر
کوچ: مسکه،
کوچنی: کوچنیوالی: خورد، خوردسالی
کور: کورنی: خانه، خانواده
کولمې: روده ها
کوڅه: کوچه
کوږ: کج
کیږو (کېدل): میشویم، شدن
کڅوړه: خلطه
کړاو: تکلیف، تمرین
کړه: کړو (کړه): کردن، میکنیم،
کږه: کج
کښېنئ: بنشینید

((گ))

گاونډی: همسایه
گران: محبوب
گریوان: گریبان
گومارل: تعین

((ل))

راه، طریقه
لاربښوونکی: رهنما
لاربښوونه: رهنمایی
لاس نه رسېدل: عدم دسترسی
لاس: دست
لالیه: محبوبم
لامل: علت، عامل
لانجمن: دعوه یی
لانجې: دعوه ها
لانده: تر
لاندې باندې: سر به سر
لاړ: رفت
لپاره: برای
لرګی: لرګي: چوب، هیزم
لګیا: مصروف
لمانځل: تجلیل نمودن
لمن: دامن
لنډ: کوتاه
لنډیز: خلاصه
لنډۍ: نوعی از سروده مردمی پښتو
له امله: بخاطر
له لاسه نه ورکول: از دست نه دادن
له مخې: از روی
له یوه لاسه ټک نه خیژي): از یک دست صدا نه میبراید
له: از
لوست:لوستل: لولم: درس، خواندن، میخوانم،
لومړنی ښوونځی: مکتب ابتدایه
لوند: تر
لوی: لویان: بزرګ، بزرګان
لوییږي: کلان میشود

لوړ: بلند
لوړې زده کړې: تحصیلات عالی
لوږه: ګرسنه ګی
لوڼې (لور – لورګانې): دختر، دختران
لیرې: دور
لیک لوست: لیکل: لیکنه: لیکنی: خواندان و نوشتن
لټه: جستجو
لټول: پالیدن
لړ: سلسله
لږ : لږوالی: لږ تر لږه: کم، کمبود، کم از کم، دست کم
لښته: چوب

((م))

ماته: ماتوي: میشکند
ماشومان:ماشومتوب: اطفال، طفلی
مالوچ: محلوج، پخته
ماڼی: قصر
متصف: ستوده شده
مچ: مچان (مچ): مگس
مخ اړوي: رو میگرداند
مخامخ: رو به رو
مخکیني: قبلی
مرسته: کمک
مرستیال: معاون
مرکه: مصاحبه
مرور: خفه، قهر
مریی (مرییتوب): غلام، غلامی
مرګ ژوبله: مرګ و میر
مزل: راه رفتن
مستې: ماست
مسره: مسری: مصرع
مشر: کلان
مشرانو جرګه: مجلس اعیان، سنا
مل: همراه، ضمیمه
ملک: سرزمین
ملګری: همراه، رفیق
ملي ټولنه: جمعیت ملی

ممیز: کشمش
منگول: پنجه
منگی: کوزه گلی
منل: منلی: قبول کردن، قبولی
مننه: تشکر، ابراز سپاس
مني: خزان
منځنی ښوونځی: مکتب متوسطه
منډه: دوش
مهال: وقت
موچي: پینه دوز
موخه: هدف
مور: مورنی: مادر، مادری
موټی: مشت
میلمستون: مهمانخانه
مین: عاشق، فریفته
مینه: عشق
مینځي: میشوید
میني : علاقه
میړانه: مردانه گی
مړ (مړ يې کړم): مرده، مراکشت
مړی: مرده
مړېږي:مړېښت: سیر میشود، سیری
منډه (ور منډه): دوش
مڼه: سیب
مېرمن: خانم
مېنه: خانه
مېره: مېړونه:

((ن))

ناپوه: نادان
ناروغ: ناروغي: مریض، مریضی
نارینه: مردانه
ناست: ناسته ولاړه: نشست و برخاست
ناغه: جریمه
ناوخته: ناوقت
ناوې: عروس
نتکی: زیزری که بر جبین اویختانده میشود
نجلی: دختر
نرمه: نرم
نری رنځ: سل، توبرکلوز
نری وریجې: برنج باریک
نژدې: نزدیک
نس ناسته: اسهال
نکریزې: خینه
نمانځنې: تجلیل میکند
نن: امروز
ننگ: غیرت، دلاوری
نننې: امروزی
ننوزي: میدراید
نه ستړي کیدونکي: خسته گی ناپذیر
نهه: نو ۹
نور: دیگران
نوکان (نوک): ناخنها (ناخن)
نومول: نوموي: نامیدن، مینامد
نومیالي: نومیالیو: نامور
نومیږي: نومېدل: نامیده میشود، نامیدن
نوی: نو، جدید
نړۍ: دنیا
نښته: برخورد، جنگ
نښه: نشانی
نگولي: کتغ
نیکمرغه: نیکمرغي:نیکمرغی: خوشبخت

((هـ))

هار: امیل
هر اړخیز: همه جانبه
هرو مرو: حتما
هغومره: آنقدر
هلك: بچه، پسر
همزولی: همسال
هندوانه: تربوز
هواریږي: هوارې: هموار میشود
هوسایي: ارامی
هوسۍ: آهو
هیله: آرزو
هټۍ: دکان
هڅه: هڅول: کوشش، تشویق
هډوکي: استخوانها
هېر: فراموش
هېواد: کشور

هېوادپالنه: وطندوستی
هېوادوال: وطندار

((و))

واخله: بگیر
وار: نوبت
واک: اختیار
والوته: والوزئ: پرید، بپرید
واوره: بشنو
واوروي: بشنواند
واوره: برف
وتلی: برآمده
وچ: خشک
وخورئ: بخورید
ودان: ودانی: آباد، آبادی
ودرېدم: ودرېږئ: استاد شدم، استاد شوید
وده: خفته، خواب برده
ورباندې: بالایش
ورته: برایش
ورغی: (به طرف او) رفت
ورک: گمشده
ورور: وروروِلي: وروري: ورورگلوي: برادر، برادری
وروسته: بعدا
وریجې: برنج
ورځ: روز
ورځپاڼې: روزنامه ها
ورځه: برو
وزر: بال
وزگار: بیکار
وژني (وژل): میکشد(کشتن)
وساتئ: نگه کنید
وسه: توان
وشرموینه: خجالت دهد
وصال: یکجایی
وغوروه: هموار نمایم
ولس: ولسمشر، ولسي جرگه: مردم، ملت
ولسي: مردمی
ولمانځو: تجلیل نماییم
ولوله: هیجان
ولولي: بخواند
ولوېد(لوېدل): افتاد (افتادن)
ولې: چرا
ولېدې (لیدل): دیدمت
ومومي: دریافت
ومې پېژاند (پېژندل): شناختمش
ونیسي: بگیرد
ونډه: حصه، سهم
ویاړ: مفتخر نمودن
ویاړلی: ویاړلي: ویاړي: با عزت
ویش: تقسیم
ویل: گفتن
وینا(وې): گفتار
وینه: خون
وڅښه: بنوش
وړاندې: پیش
وړتیا: مهارت، استعداد
وړیا: مفت، مجانی
وږي: گرسنه
وېشل: تقسیم نمودن
وېښته: مو

((ی))

یخې: سرد
یوازې سر: تنهایی
یووالی: اتحاد
یووړ: برد

اخځلیکونه

۱- ادبپوهنه، سید محی الدین هاشمي
۲- اوسني لیکوال (لومړی ټوک) عبدالرؤف بېنوا
۳- برگزیده سخنان بزرگان، مرضیه یعقوبي
٤- پټه خزانه، محمد هوتک
٥- پښتو پښویه، پوهاند دوکتور مجاور احمد زیار
٦- پښتو گرامر، پوهاند صدیق الله رښتین
۷- خواږه نعتونه، مولانا عباس قادریه
۸- د پښتو ژبې لنډ گرامر، سید محی الدین هاشمي
۹- د شمس الدین کاکړ دېوان